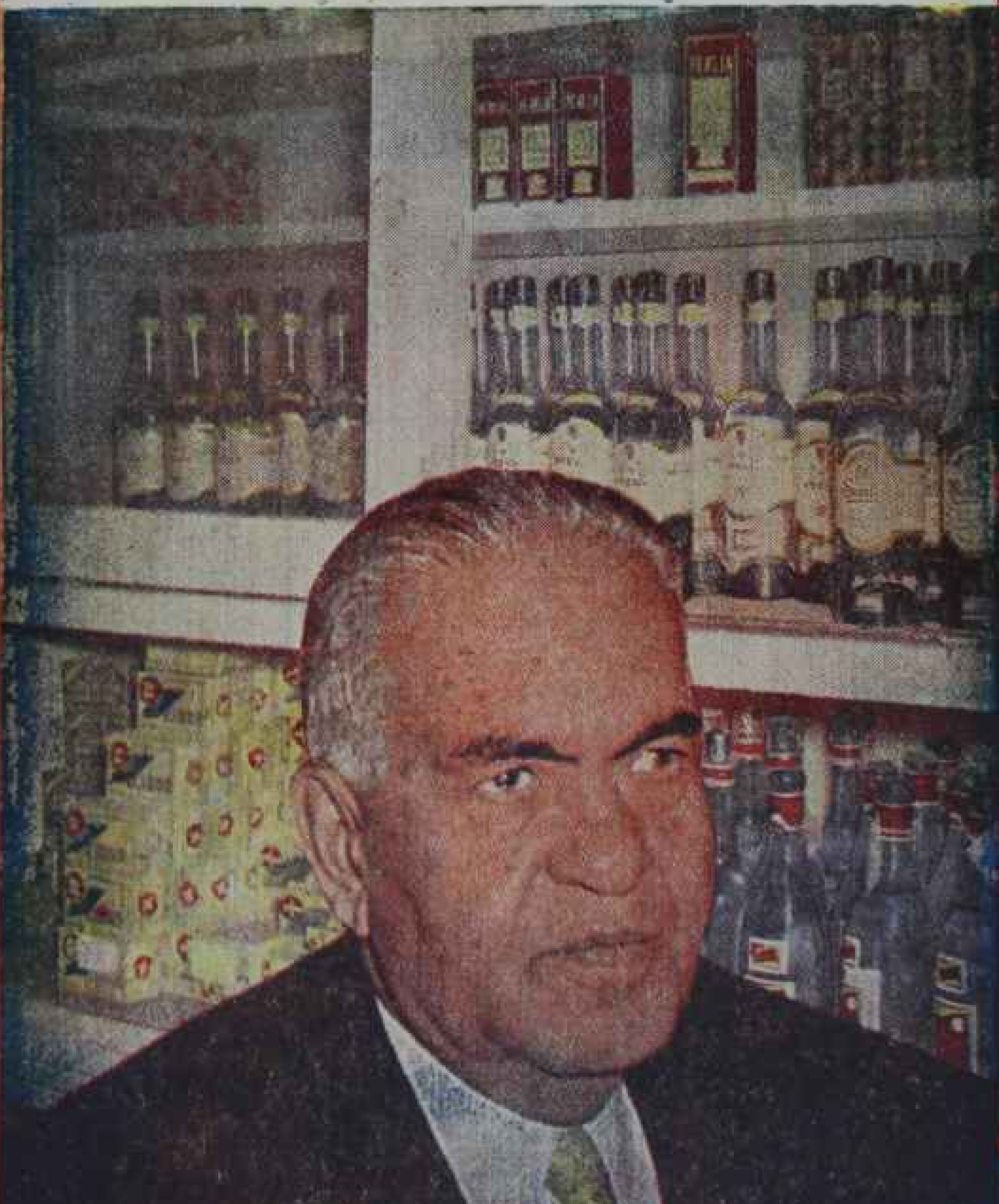
LAÇ MESELES

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

AKİS

Haftalık Aktüalite **Mecmuası**
Yıl 4, Cilt XII, Sayı 198
Yazı İŞleri:
***Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3* Daire 7**
Tel: 18992 *P.K.* 582 • Ankara
İdare:
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel: 15221
Fiatı 85 Kuruş

*

Başyazarı
Metin TOKER
Neşriyat Müşaviri
Yusuf Ziya ADEMHAN

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına İmtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Mesul Müdür:
Tarık HALULU
Umumi Neşriyat Müdürü
İlhami SOYSAL

*

Karikatür:
TURHAN

*

Fotoğraf:
Hüseyin EZER .
Osman ÖZCAN
Ege **AJANSI**
ASSOCIATED PRESS

*

Klişe:
Desen Klişe ATELYESİ

Müessese Müdürü:
Mübin TOKER

*

Abone Şartları:

3 aylık	(12 nüsha)	:	8 lira
6 aylık	(25 nüsha)	:	16 lira
1 yıllık	(52 nüsha)	:	32 lira

*

İlân Şartları:
3 renkli arka kapak (Tam sayfa) :
350 Lira
Kapak içi 300 lira, metin sayfaları
Santimi 4 lira

*

Dizildiği ve Basıldığı yer:
Rüzgarlı Matbaa — ANKARA
Tel : 16221
Basıldığı tarih : 20.2.1958

Kapak resmimiz:
Dr. Lûtfi Kırdar
İlâç peşinde

Kendi Aramızda

Akis Dergisi Yazı İşleri Müdürlüğüne

Neşir hayatına atıldığınız günden beri türlü yollardan benimle nasıl uğraştığınız cümlenin malûmudur. Şimdiye kadar yazdıklarınızın hiç birisine cevap vermedim. Çünkü bunlar şahsi mütalâa ve kanaatlarınızdan ibaretti. Cevabı gerektiren şeylerden değildi. Fakat hasretle beklediğiniz neticeyi elde edemeyip başvurduğunuz yeni usullerle şahsıma muzai bir takım yanlış haberler tertibine başlamanız sebebiyle bir defalık olsun bu cevabı vermek lüzumuna hissettim.

Derginizin 1 Şubat 1958 tarih ve 195 sayılı nüshasının 3 üncü sahifesinde verdiğiniz bu asılsız habere göre:

1____Ben Halk Partisinin bursuyla okumuşum.

2 — 1950 de Halk Partisinden Mebusluk isteğim C.H.P. Genel Başkanı Paşanız tarafından reddedilmiş imiş.

Bu haberin ikisi de yalandır.

1 — Halk Partisinin bursu ile okumak şöyle dursun, onan kursağıma girmiş tek lokması yoktur. Biz; elleri halk partisinin bursuna uzanacak İnsanlardan değiliz Sayın Akisciler. Lise tahsilimi babamın parasiyle, yüksek tahsilimi de çalışıp kazanarak ikmal ettim.

2 — Mürettep Mebusluk isteğine gelince:

Bu; bir hasbihalin sizin veya başkası tarafından istismarından ibarettir. 1950 de Memleketim olan Ağrı'dan kitle halinde müracaatlar aldım. Bir kısmı halk partisinden, bir kısmı da Demokrat Partiden namzetliğimi koymamı istiyorlardı. Aile dostum ve arkadaşım Sayın Hasan Şük rü'nün evinde bir sohbet esnasında bundan da bahsedildi. Görülüyor ki bu sohbeti Hilmi Uran'a ve Paşanıza vaki olmuş ve redde uğramış bir teklif haline sokmak gayreti içindesiniz. Bu sohbet yapıldığı zaman ben Demok fat Partiden namzetliğimi koymuş bulunuyordum ki bundan evvelki nüshanızda siz bu hakikatten açıkça bahsetmekte idiniz. Bir nüsha sonra bu yeni dönüşünüzün manasını okuyucularınızın dikkat nazarından nasıl gizliyebileceksiniz ?

Bir husus daha var. O da Ağrı'da amcamın C.H.P. Başkanı olduğuna ve CHP. ye bir çok bakımlardan bağlı bulunduğumu ifade eylediğim yo lundakl iddianızdır. Bu da ötekiler gibi asıl ve esastan uzaktır. Şurasını serahatla ifade edeyim ki değil bir çok bakımlardan; bani Halk Par tisine bağlıyacak tek bakım olmamıştır. Halk partisi İktidarının pek çok vatandaşlar meyanında benim de efradı aileme ve bizzat şahsıma neler ettiğini burada açıklamaya lüzum görmüyorum. Bunları Halk partisi de, siz de, ben de çok iyi biliriz.

Avukatlığımdan beri Halk partisi icraatiyle yaptığım mücadeleler ve Demokrat Partinin şerefli saflarındaki yerim Memleketçe malûm bulunduktan sonra beni Halk partisi kapısına başvurmuş gibi göstermiye uğraşarak gayenize vasıl olamıyacağınıza kısaca işaret ederken doğru yollardan çalışmanızı halisane niyetlerle tavsiye etmenin de yerinde bir hareket olacağı kanaatindeyim.

Saygılarımla. **Celal Yardımcı**

*

"Akis" dergisi Umumî Neşriyat Müdürlüğüne:

Derginizin 195 sayılı nüshasının üçüncü sahifesinde "Kendi Aramızda" sütununda, Celâl Yardımcının Hasan Şükrü Adal vasıtasile bana müracaat ettiği ve C. H. P. den Ağrı merkez adayı gösterilme talebinde bulunduğu, beni sabahleyin saat 8.30 da ziyaret ettiği, bu talebi benim Genel Başkan Vekili Hilmi Uran vasıtasile Genel Başkana aksettirdiğimi, Genel Başkanın ise Celâl Yardımcının C. H. P, merkez adayı olmasını münâsip bulmadığı yolundaki yazıyı okudum.

İsmimin bahis konusu olması dolayısile bir noktayı tavzih lüzumunu hissediyorum: .

Yardımcının Ağrı merkez adayı olmak talebi, mecmuanızdaki mevzubaha yazıdan anlaşıldığı kadar, C. H. P. çevrelerinde menfi karşılanmamıştı. Nitekim Uran, müracaatı müsbet karşılamış, benim, "ötedenberi Ağrı milletvekilimiz olan Halit Bayrağı nereden göstereceksiniz?" şeklindeki ikazıma cevaben, "Ziyanı yok, biz Halit Beyi başka yerden gösteririz" demişti. Ama sonradan ne Yardımcı, ne de Bayrak Ağrıdan merkez adayı gösterilmişlerdi.

Bu tavzihimin Basın Kanunu gereğince ilk nüshanızda aynı yarde nesrini, sayrılarımla rica ederim.

Dr. Fazıl Şerafettin Bürge

Bütçe

Maraton başladı

Tok ve son derece kalın bir ses:
"— Söz vermiyorum" diye gürledi.

Başkanlık kürsüsününde, frağı içinde olduğundan da iri cüsseli gözüken Koraltan bundan sonra Bakanlara ayrılan kürsüye dönerek:

"— Söz Maliye Bakanınındır" dedi.

Kendisine usul hakkında konuşma imkânı verilmeyen C. H. P. Grup Başkan Vekillerinden Nüvit Yetkin boş yere ısrar ediyordu. Ama Koraltan, önündeki çanı bir kere daha şiddetle çalarak sükûneti temin ettikten sonra, sözü Hasan Polatkana verdi.

Hâdise bu haftanın ortasında B. M. M. de bütçe müzakerelerinin başlaması sırasında cereyan ediyordu.

Hasan Polatkan

İsmail Rüştü Aksal

Perde kurdum Şema yaktım...

B. M. M. Umumî Heyet salonu o gün fevkalâde günlere mahsus bir heyecan içindeydi. Bütün sıralar tıklım tıklım doluydu. Hattâ o kadar ki aylardan beri bu salonda görünmeyen Menderes dahi yoklamanın yapıldığı sırada beş dakikalığına da olsa geldi, bakanlara mahsus masalardan birinin kenarına, Celâl Yardımcı ile Samet Ağaoğlunun ortasına oturdu.

Radyolar vasıtasıyla bütün vatan sathına yaydan Polatkanın nutku tam iki saat kırkyedi dakika sürdü. Mülkiyenin çalışkan talebesi, saatler boyu devam eden bu nutkun kıraati sırasında iyi bir hatip değilse bile, usta bir kiraatçi olduğunu gösterdi.

Polatkan, nutkunda D. P. İktidarının malûm taktiklerinden birini tatbik etti. Konuşmasındaki . hemen her on cümleden biri "1950 de şöyleydi, 1957 de böyledir" di. Dakikalar boyunca da bu konuşma hep aynı minval üzere uzadı gitti.

Polatkan sözlerini bitirdiğinde saat akşamın altısına geliyordu. Oturuma riyaset edin Koraltan, temindeki çanı bir kere daha şiddetle çaldı ve bu hareket muhalefet sıralarında protestolara sebeb oldu. namen herkes celsenin tatil edildiğini sanmıştı. Ama yanılmışlardı. Zira Koraltan celseyi tatil etmemiş yalnız, Polatkanın konuşmasını yayan radyoların tesisatının sökülebilmesi için onbeş dakikalık bir ara vermişti. Radyolarının başındaki dinleyicilere İktidarın sesi duyurulmuştu. Artık bundan sonra Muhalefet konuşacaktı. Muhalefetin sesini de İİktidar kendi eliyle duyuracak değildi ya..

Muhalefetin sesi

Onbeş dakikalık dinlenme tatili sona erdiğinde radyoları B.M.M. ye bağlayan kablolar söküldü ve radyolar susturuldu. Bir kaç dakika içinde sayıları yirmibeş milyondan altıyüze inen dinleyiciler, yedi senedir parlâmento dışında kalan Aksalın konuşmasını merakla bekliyordu. Aksal, tahminlerin hilafına iyi bir kıraatçiden çok iyi bir hatip Olduğunu gösterdi. Ciddi, fakat samimi sesiyle daha ilk dakikalarda altıyüz kişiye hakim oldu. İktidarın diline sakız ettiği "memleket kaynaklarım kurutan bir çeyrek asırlık miskin siyaset" edebiyatına, sadece hakikatleri savunan bir adamın inancıyla cevap verdi. Vatanın 1923 de nasıl bulunduğunu neler yapıldığını her türlü övünmeden uzak bir sesle hatırlattı. İnsaftan başka bir şey talep etmeyen bu irticali konuşma, hitabet meraklılarını kıskandıracak kadar güzeldi. C. H. P. sözcüsü bundan sonra zaman zaman monoton bir sesle, Önündeki kâğıtları okumaya başladı. İlk dakikaların dikkati teknik meselelere inildikçe dağıldı. Ama Aksal yine de Maliye Bakanının süsleyip püsleyip takdim ettiği iktisadî durumun hakikî çehresini, su götürmez bir şekilde göstermeye muvaffak oldu: Duraklayan iktisadî gelişme, daralan ve tıkanan dış ticaret, artan hayat pahalılığı ve yoklar, çelik ciğerle yaşatılmaya çalışılan İktisadın halen malûl bulunduğu dertlerdi. Aksal konuşurken sık sık Maliye Bakanının oturduğu tarafa bakıyordu. Mülkiyenin çalışkan talebesi Polatkan, başı önüne eğik harıl harıl not almakla meşguldü. Aksalın ortaya serdiği tabloyu derslerini iyi bilen hiç bir mülkiyeli samimi olarak red edemiyecekt.İktidarın kabullenmediği dertlerle mücadele edebilmek için bulabildiği tek çare, muhalefeti susturmaya ve fiatlara jandarmalık yapmaya kalkışmaktan ibaretti. Gelgelelim 1956 yazında İktidarın başının, radyolarda "ucuzluk devam edecek, bunun aksini iddia eden bedhahları yalancı çıkartacaktır" buyurmasına rağmen bu dilden anlamıyan fiatlar daha süratli koşmakta devam etmekteydi. "Bugün hızlı görünen kalkınma, birkaç yıl sonra yavaş gözükecektir»" Kehaneti de gerçekleşmemişti. Kalkınma gemisinin çarkları artık dönmüyordu. Görülmemiş kalkınma edebiyatı iflas halindeydi. Bunu inkâr etmeye imkân yoktu. Yoktu ama, gerçeğe gözlerim kapayan iktidarın temsilcileri siyaha beyaz demekten vaz geçmeyecekler, ipe sapa gelmez; mütenakız izahlar la veya parlak istikbâl vaatlerini siyahı beyaz yapmaya çalışacakla. di.

İktidar, bugüne kadar iki defa nadim olur gibi davranmıştı. Meşhur Randall'ın ziyareti sırasında ve geçen sonbahar muhalefetin yıllardır alınmasını ısrarla istediği tedbirleri benimser gibi olmuştu. Ama vaatler bir türlü gerçekleşmiyordu. 1958 bütçesi de her halde açıkla kapanacaktı. Vaad edilen tedbirler hakkında İktidardan doyurucu ve inandırıcı bir tek lâf işitmek mümkün olamamıştı. Bu durumda Ana Muhalefet Partisi, İktidarın iktisadi ve malî politikasına güvenmemekteydi. İktisadî dertleri hal için susturma ve sindirme metotları seçerek bir rejim buhranı yaratan "bu yolun yolcularını, seçmen er geç hüsrana uğratacaktı.

Bütçe maratonu işte böyle başladı. İki partinin ağır toplarım sahneye çıkartacak bir hadise cereyan etmedikçe de konuşmalar bu minval Üzere devam edecekti.

Haftanın içinden

Bağdatsız Bağdat Paktı

Metin TOKER

Bağdat Paktının Bağdatsız kalmak üzere bulunduğu bir devreye giriyoruz. Eğer diplomasi, hadiselere doğru teşhis koymak ve istikbal için ona göre hazırlık yapmak sanatı ise gittikçe kuvvetlenen böyle bir ihtimali açıkça gözler önüne sermek lâzımdır. Sayın Başbakanın Iralan Bağdat Paktından ayrılacağı yolundaki neşriyatı bu paktı zayıf düşürmek ve zayıf göstermek maksadına atfetmesi insafa pek az sığar. Aksine, Bağdat Paktını kuvvetlendirmek ve kuvvetli göstermek arzusu aşikâr çevreler bu paktın bir gün Bağdatsız kalabileceği İhtimalini cesaretle derpiş etmişlerdir. Eğer sayın Menderes Amerika Dışişleri Bakanlığını Bağdat Paktını baltalamak isteyenler arasında telâkki ediyorsa, ancak o zaman kendisine söylenebilecek bir söz bulunamaz. Zira herşey gösteriyor ki mesele Washington da ehemmiyetle ele alınmıştır.

Dış politika tedvir edilirken arzulan, hakikat yerine almak, insanı evvelâ hatalı teşhislere, oradan da hatalı hükümlere götürür. Orta Doğuda cereyan eden son hadiselere realist bir gözle bakmaya ihtiyacımız vardır. Gerek Mısır-Suriye, gerek Irak-Ürdün birlikleri zahirî sebeplerini Arap Birliği idealinde buluyorlarsa da, aslında her ikisi de bazı acil zaruretlerin neticesidir. Bir devleti -Suriye-, kendini gözü kapalı bir başka devletin kucağına atarsa bunu doğuran âmiller üzerinde durmamazlık edemeyiz. İki devlet, -Irak ve Ürdün, kırksekiz saat içinde, yarımyamalak bir taslak hazırlayıp federasyon kurduklarını ilân ederlerse bunu tabiî bir hadise gibi karşılayamayız. Her iki vakada da normal olmayan şartlar, bir takım endişeler ve mukabil endişeler, gayretler ve mukabil gayretler elbette ki büyük rol oynamıştır. Bütün bunları görmemezlikten gelip işin sadece cila tarafı üzerinde durmak hüsrana düşmemenin en emin yolu değildir.

Orta Doğuda bir "Araplık şuuru"nun mevcudiyetini kabul etmek mutlaka lâzımdır. Bir zamanlar Batı için bir nevi kapalı av sahası sayılan bu bölgede Sovyetlerin başarıyla kuş vurmaları, Kremlinin realiteleri kavramakta'! bilhassa Washington'a nazaran daha usta olması neticesidir. "Araplık şuuru"nun tezahürlerini tartışmakta mâna yoktur. Sırf bu şuuru temsil ettiği için diktatör Nasırın büyük kütleler nezdinde topladığı sempatiyi yadırgayabiliriz. Mısırda "fellah davası"nı halletmek için platonik gayretlerden ileri gidilmemişken Kaimenin bütün bir fakir aran camiasının müdafii rolüne çıkmış olmasını doğru bulma. yabiliriz. Fakat vasiyeti olduğu gibi görmemiz ve "Araplık şuuru"nun şampiyonluğunda Nasırın bütün diğer rakiplerini geride bıraktığını teslim etmemiz şarttır. Bunu yapmazsak Orta Doğuyu anlayamayız ve Orta Doğu anlaşılmadan Orta Doğu politikası olmaz.

Bu "Araplık şuuru'", Orta Doğu memleketlerinin bir çoğunu bir noktada batılı memleketlerle eş seviyeye getirmektedir: Umumî efkârın rolü. Nasıl Amerikada ve İngilterede, Batı Almanyada ve Fransada İktidarlar umumi efkârın tasvibi olmaksızın hareket edemezlerse Orta Doğuda da, "Araplık şuur.u"nü alâkadar eden meselelerde, hattâ en kudretli İktidarın umumî efkâra uzun müddet mukavemeti bahis mevzuu olamaz. Irak, Bağdat Paktından ayrılması için kendi umumî efkârı tarafından şimdiye kadar şiddetle tazyik ediliyordu. Bu tazyiklere bundan böyle, Federasyondaki partneri Ürdünün de ısrarlarının katılması hiç kimseyi şaşırtmamalıdır.

Hepsi o kadar da değil. Bir yandan Birleşik Cumhuriyet, öte taraftan Krallar Federasyonu Arap âleminin alâkasını çekmek için yarışa çıkmış vaziyettedirler. Kim Araplara daha cazip görünürse ilk o, süflilikten çıkıp daha tabii, daha gerçek bir varlık manzarası alacaktır. Bağdat Paktının Krallar Federasyonu için bir handikap teşkil edeceğini görmemek imkânsızdır. Bağdat, Bağdat Paktının merkezi kaldıkça Araplar için Kahireye nazaran bir cazibe merkezi olma şansını arttırmayacaktır. Bu hakikati Krallar Federasyonunun batılı dostları şimdiden görmüşlerdir. Yarın, realiteyi kabul ederek gereğini düşünmekten geri kalmayacaklardır. Zaten geri kalmazlar. Zira mesele, onlar için, Orta Doğuyu Sovyet nüfuzundan korumaktan başka şey değildir. Bağdat Paktının mânası budur, Eisenhower doktrininin mânası budur. Bu iki tecrübe fazla meyva vermediğine göre Krallar Federasyonunu bir üçüncü tecrübe olarak ele almak ve onu, zayıf taraflarını temizledikten sonra "belki bizden değil ama, hiç olmazsa onlardan da değil" prensibine uygun bir kuvvet şeklinde desteklemek Batı politikasıyla .taban tabana zıt değildir. Kaldı ki Amerikanın müttefiki Sundun kıymet taşıyacak bir iltihakı Irakın Bağdat Paktından çekilmesini bir "Batı tavsiyesi" dahi yapabilir. İşin, Araplar zaviyesinden manzarası budur. Eğer Iralan Bağdat Paktı içinde basını susturarak, Üniversiteyi tatil ederek, Meclisi feshederek, bütün klâsik polis tedbirlerini alarak kalabildiği hakikati gözler önünde tutulursa ve insan kendi kendine bunun daha ne kadar devam edebileceğini sorarsa sayın Menderesin son demecindeki ithamlar yalnız insafsız değil, aynı zamanda haksız da olur.

Kaldı ki Krallar Federasyonu, sayın Başbakanın dediği gibi Bağdat Paktına kuvvet vermiş değildir. Bilâkis Bağdat Paktını *bir* nevi ucube haline getirmiştir. Zira Irak ve Ürdün dış politikalarıyla ordularım birleştirmişlerdir. Fakat hazırladıkları Federasyon anayasasında her iki devletin, kendi dış taahhüdlerine sadık kalacağını ilâve etmişlerdir. Bu taahhüdlerin yerine getirilmesi kâğıd üzerinden çıkıp fiiliyata intikal ettiğinde tamamile imkânsız hale gelmektedir. Bağdat Paktının Iraka ait askeri vecibesini hangi ordu yerine getirecektir, Irakın Ankaradaki elçisi lütfen söyler mi? Hattâ bir Bağdat Paktı konferansında Irakı hangi Dışişleri Bakanı temsil edecektir? Bundan başka, Ürdünün bir tecavüze uğraması halinde Türkiyanin ve diğer Bağdat Paktı devletlerinin vaziyeti ne olacaktır ? Zira Ürdünün tecavüze maruz kalması, Krallar Federasyonunun tecavüze maruz kalması demektir. Krallar Federasyonunun başkanı ise Irak Kralıdır. Doğrudan doğruya Irak tecavüze uğramış sayılacak mıdır, sayılmıyacak mıdır? Bunlar, akla ilk gelen en basit karışıklıklardır. Bunların yanında daha bir sürü güçlük suni Krallar Federasyonunun Bağdat Paktıyla olan hukuki ve fiilî münasebetlerini kelimenin tam manasıyla arap saçına çevirecektir. Bizim bu arap saçı içinde yer almamız menfaatimiz icabı değildir. Bilâkis şimdi sükûnetle ve her türlü iç politika mülâhazasından uzak olarak, bir takım zorlukları zafer etiketi altında kabul ettirmeye çalışmaksızın Bağdat Paktının istikbali üzerinde düşünmeliyiz.

Bu pakt, fırtınaların tam ortasındadır. Partnerlerin arasında paktların elzem şartı olan menfaat birliği zaten bulunmadığından Bağdat Paktı hiç bir zaman ayakları üzerinde sağlam duramamıştı. Fakat şimdi, Bağdatsız kalmak tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğunu teslim etmek zarureti vardır. Zayıf bir siyasî teşekkülün zafiyetini söylemek, onu zayıf düşürmek veya zayıf göstermekle karıştırılmamalıdır. Hadiselere doğru teşhis konulmazsa işin içinden çıkılmaz. Uzun ömürlü olmayacaklarını bile bile güzel sözler söylemek bir muayyen anı geçiştirir ama derde deva olmaz.

Gönül çok isterdi ki hariciyemiz şu anda, Bağdat Paktı Bağdatsız kaldığında ne yapmamız gerektiği hususunu ciddi şekilde mütalâa ile meşgul bulunsun.

Dış Politika

Perşembenin gelişi

Bu haftanın ilk günü öğleden sonla Cumhuriyet Hükümetinin İstanbuldaki Başbakanlık binasına -vilayet binası- çağrılan gazeteciler "acaba huzura kabul edilecek miyiz" di. ye düşündüler. Fazıl Küçüğün iki ay kadar evvel vilâyette Başbakanla poz verdiği gün, kendilerini Beyferidinin karşısında bulunca söyleyecek laf bulamayan muhabirler bunun acısını çıkarmak arzusundaydılar. Ama "hazırlıklı" muhabirlerin ümitleri boşa çıktı. Beyfendiyi göremediler. Sadece Turizm Bakanı Yırcalı, Başbakan adına bir beyanat okudu.

İktidarın başı o gün Irak Büyük Elçisini kabul etmişti. Son birleşmeden sonra Bağdat Paktına karsı Irakın tutumunun ne olacağım öğrenmek isteyen Türkiyeye Büyükelçi, hükümetinin görüşünü bildiriyordu: Irak Bağdat Paktında kalacaktı. Necip El Râvi bunu oldukça güzel bir Türkçe ile gazetecilere açıkladı. Hikaye burada bitmeliydi. Fakat hayır... Dış Politika mevzuunda ağzından dirhemle lâf çıkan İktidar da, nedense, ayrıca bir 'beyanat vermeye lüzum görmüştü. Bu beyanata göre "Müttefik ve kardeş Irak devletini memleketimizde dirayetle temsil eden" Büyükelçi Necip El Râvi, Irakın Bağdat Paktından ayrılacağı yolundaki neşriyatın "hiç bir asıl ve esasa dayanmadığı hakikatinin en güzel ve sahih ifadesini" vermişti.

Aradan aylar geçecek ve hafızası nisyan ile malûl olmayanlar, bu sözleri beyanat sahibine hatırlatacaklardı. Zira Irak Büyükelçisi bir gün yine İstanbuldaki Başbakanlık binasına gelecek ve bu sefer memleketinin Pakta karşı olan tutumunun biraz daha "Sahih ifadesi"ni vere-' çekti. Ne söylenirse söyleşsin, Irak-Ürdün Federasyonunun Bağdat Paktını Bağdatsız bırakacağı muhakkaktı. Amerika şimdiden Orta Doğu siyasetini bu hakikatin ışığı altında incelemeğe başlamıştı. Ama bunun için tabii ki Perşembenin gelişini Çarşambadan görmek lâzımdı.,

Kıbrıs

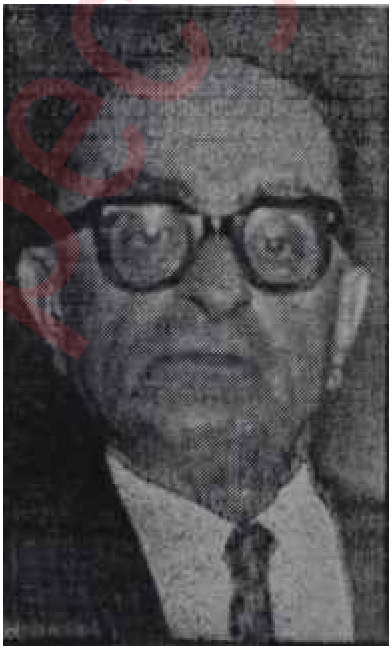
Müşterek zemin

Ankara ve Atina seyahatlerinden sonra İngiliz Dışişleri bakanı Lloyd bu haftanın ortasında yaptığı görüşmeler hakkında Avam Kamarasına izahat vererek demokrasinin basit bir icabını yerine getirdi. Lloyd'un bu izahatı meydan nutuklarında geçiştirmek elbette ki aklına bile gelmemişti. Onun için ilk hesap verilecek organ, Avam Kamarasıydı. Dışişleri Bakam "Kıbrıslı Rumların ve Türklerin kabul edecekleri bir hâlçaresinin üzerine inşa edileceği müşterek bir zemin tesisine çalıştım" diyordu. Lloyd "bütün güçlüklere rağmen bunun mümkün, olduğuna kanaat getirerek" seyahatten, dönmüştü. Bu "müşterek zemin"in, Türkiye Başbakanı ne derse desin, taksim olmadığı muhakkaktı. İngiltere, ilgililerle yeniden konuşmalara girişecekti. Muhalefetin dışişleri sözcüsü Bevan'ın ısrarlarına rağmen Lloyd, konuşmaların ne şekil alacağım söylemedi. Bununla beraber üçlü konuşma mümkün olmadığı takdirde, İngilterenin Türkiye ve Yunanistanla ikili görüşmelere girişeceği biliniyordu. Bu teşebbüs te bir netice vermezse, Majestelerinin Hükümeti acaba ne yapacaktı? Muhafazakârların gayrıresmî sözcüsü Times, bu suali Lloyd adına cevaplandırıyordu: "Türkiye ve Yunanistan anlaşmaya varamazlarsa, İngiltere hal çaresi empoze etmek zorunda kalabilir" Türkiyenin ısrarı, İngiliz plânının tatbikini geciktirmiş, fakat bizzat plânı değiştirememişti. Durum bizim için kritik olmakta devam ediyordu.

Üniversite

Ye kürküm ye!

Birkaç haftadır radyolar ajans bültenlerinde, adeta temcit pilâvına döndürdükleri bir haberi tekrarlamaktaydılar: Başbakan dört Üniversite hocasını • • kabul etti, Başbakan dört Üniversite hocasıyla görüştü, Başbakan dört Üniversite hocasıyla yemek yedi. Hemen gün geçmiyordu ki gazetelerde yahut radyolarda bu temaslarla alâkalı bir haber yer almasın. Başbakan önce İstanbul Üniversitesine mensup dört profesörü telefonla Ankaraya davet etmişti. Ankarada iki kere kendileri ile görüşmüş, itibar etmiş, iltifat etmiş ve otellerine dönüşte, emirlerine resmi Cadillac'im vermişti. Sonra hocalar İstanbula avdet etmişlerdi. Bu dönüş de mutat olmayan bir âlâyı valâ ile olmuş, Profesörleri bizzat Başbakan adına müsteşarı Esenboğaya kadar geçirerek "iyi yolculuklar" dilemişti, üç, dört gün sonra Başbakan Bursa üzerinden İstanbula gitmiş ve orada da bu dört profesörle .uzun uzun görüşmeler yapmış, ziyaretleri ziyafetler takip etmişti. Radyolar ve gazeteler bu ziyaretlere, ziyafetlere geniş yer ayırmışlardı. Türkiyenin ahvalini bilmeyen bir yabancı rahat rahat bu hale bakıp "Başbakan ilme çok düşkün bir adam olsa gerek" hükmünü verebilirdi. Ama bir parça okuması yazması olan bir Cumhuriyet Hükümeti vatandaşı olsa olsa şaşırır ve "Allah Allah, bu işin içinde iş var gene" derdi. Zira şu son bir iki haftaya gelinceye kadar Başbakanın öyle profesörlerle falan yemek yediği -Prof. Nihad Erim hariç-, onlarla uzun uzun konuştuğu duyulup işitilmiş şey değildi. Ama şimdi .radyolar harıl harıl bu haberi veriyorlardı. Başbakan Üniversiteye büyük bir alâka göstermekte idi! Yalnız ne hikmettir bilinmez, hükümetin başı Üniversiteye bu büyük alâkayı gösterirken Üniversitelerle asıl alâkalanması gereken bakanlığın bakam alâkaya yabancı kalıyor ve ne ziyaretlerde, ne de ziyafetlerde hazır bulunuyor veya bulunduruluyordu.

Bedri Köker

"Unutma beni!"

Başbakanla hocaların yemek yemesi iyidi, hoştu. Yalnız bu yemeklerde hep ayni dört hocanın -Tanoğlu, Timur, Gürkan, Egeli- bulunması ve hep bu şahıslara iltifat edilmesi de dikkati çekmiyor değildi. Meselâ niye bu yemeklerde bir Ord. Prof. Sıddık Sami Onar, bir Ord. Prof. Zeki Zeren yoktu da hep Kâzım İsmail Gürkan ve Ekrem Şerif Egeli vardı?. Hadi diğer ikisi için makûl mazeretler bulunabilirdi. Biri Üniversitenin Rektörü, diğeri ise hadiselerin kaynağı Fakültenin Dekanı idi. Bunlar mevzua yakınlıkları dolayısı ile davet edilmiş olabilirlerdi. Divan Otelindeki yemekten sonra bu yolda bir sual soran gazeteciye Ekrem Şerif Egeli şu cevabı vermişti:

"— Canım efendim, eğer sîz bir yemek vermek isterseniz, kendinize yakın olanları mı, yoksa alelade bir başkasını mı seçersiniz?"

Egelinin veya Kâzım İsmail Gürkanın İstanbula kâh vali olacakları, kâh Belediye Başkanı seçilecekleri yolunda rivayetler çıktığım bilenler tabii ki bu cevabın altında yatan manayı kolayca kestiriyorlardı. Öyle ya, üniversite meselesi görüşülüyorsa bu her halde yakınlar ar asinde, itimat edilenler arasında görüşülmeliydi.

"Malûm taktik"

Ancak D. P. nin iktidara geldiğinden beri takip ettiği bir taktik, bu vesileyle yemden hatırlandı. Taktiğin çok sık kullanılmış olması, maalesef işi bozuyordu. Hakikaten bu-

nun şampiyonları bile türemişti. Bir müesseseyle ihtilaf mı çıkıyordu; hemen temaslar başlıyor ve güya hava yumuşatılıyordu. Teması yapan taraflardan biri olan D. P. Genel Başkanının şimdiye kadar bir taviz verdiği görülmemişti. Taviz olarak sadece güzel bir kaç söz söylüyor, vaadde bulunuyor, "lıerşey, bu iyi hava devam ederse hallolacak" diyordu. Ama bir meselenin böyle halledildiği henüz kaydedilmemişti. Bilâkis, güç vaziyet geçiştirildikten sonra ziyafetlerin misafirleri yedikleri yemekle kalıyorlardı. O zaman bazısı, taktiğin şampiyonu kesilip başkalarına da aynı yolu tavsiye ediyor -Prof. Erim gibi-, bazısı ise derdine mum yakıyordu -Bedri Köker gibi-.

Pek çok Üniversite mensubu da "son derece samimi" temasların yapıldığının radyolarda ilân edildiği ilk günlerde memnuniyet duymuştu. Kubalı hadisesi ile bozulan İktidar - Üniversite münasebetleri Başbakanın müdahelesi ile düzeliyordu. Bizzat Başbakan bu münasebetlerin' düzelmesini arzu ediyordu. Ama bu kanaatte olanlar yanıldıklarını çabuk anladılar. Zira ziyafetlerin bir türlü sonu gelmiyor ve düzeleceği söylenen münasebetler de, ziyafetlerin dışında en ufak bir ilerleme göstermiyordu. Pek çok üniversite mensubu ister istemez Temyiz Mahkemesi hadisesini ve Bedri Kökerin akibetini hatırladı. Şimdi aynı taktiği bir kere de Üniversitede tatbik ediyordu ve bir kere daha muvaffak olacağı ümidindeydi.

Ancak ağıza sürülen bu bir parmak balın ardında neler yattığını sezmeye başlayanlar bu sefer vardı. Hele talebeler, İktidar - Üniversite münasebetlerindeki son gelişmeleri hiç de hocaları gibi görmüyorlardı. Hocaların bir kısmı -hele Egeli Gürkan- yaratılan "bahar havası "nın mahmurluğu içinde mesttiler. Başbakan kendilerine iltifat Üstüne iltifat yağdırıyordu. Sonra ortalıkta Kubalının vazifesine iade edileceğine dair rivayetler de dolaşıyordu. Da-, ha ne istenirdi? Fakat talebeler ve bazı diğer hocalar "bu ne bitmez tükenmez yemekler ve temaslar böyle" diyorlardı. Hemen her temas en azından üç dört saat sürüyordu. Bu temaslar boyunca durmadan konuşuluyordu da, neden dudaklardan dökülüverecek iki kelime sayesinde yeniden kürsüsüne iade edilebilecek; olan Kübalı, hâla bekletiliyordu? Sonra ya o yeni Üniversiteler Kanunu tasarısına ne demeliydi? Bu tasarının hazırlanması için Üniversiteler senatolarından ikişer aday tesbiti işi ne biçim işti? Tasarının hazırlanmasında çalışacak komisyon için senatolar ikişer aday gösterecekler, İktidar bu iki adaydan işine geleni seçecekti. Böylece kurulacak olan komisyona da yeni Üniversiteler Kanunu tasarısı hazırlatılacaktı. Üniversiteler Kanununun yeni tahditler getireceğinden şüphe bile edilemezdi. D. P. İktidara geldiğinden beri hangi antidemokratik kanunu kaldırmıştı? Hiç birini. Değiştirdiği hangi kanunu daha çok ağırlaştırmamıştı? Hiç birini İşte Basın Kanunu, işte Seçim Kanunu, İşte Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu vs. vs. Bütün bunlar yumuşatılması gereken kanunlar değil miydi? Ama İktidar, ümit içinde dimyata pirince gidenleri evdeki bulgurdan da etmişti. Şimdi de üniversiteler Kanununu değiştirirken ayni yolu tutmayacağa nı kim temin edebilirdi? Nitekim tutacaktı.

İktidar, bilhassa talebe muhitlerinin bu memnuniyetsizliğini gözden uzak tutmuyordu. "Bahar havası "na rağmen Üniversite içinde ve dışında alınan tedbirler bunun en bariz misaliydi. Ancak Rektörün talebi üzerine Üniversite içine polis girebileceğine dair mevzuatın amir hükmüne rağmen, resmiler olmasa bile sivil polisler - meraklı vatandaşlar- Rektörlük binasında fasılasız faaliyet gösteriyorlardı. Mani olmağa da imkân yoktu. Zira her girenin kolundan tutup da hüyiyet soramazdınız ya! Fakat sivil polisler kıyafetlri ne ve pek gençlerden seçilmiş olmalarına rağmen, talebeler arasında hemen sırıtıyorlardı'. Bir askeri GMC altında kalarak ölen bir stajyer dok* torun bu haftanın başında yapılan cenaze töreni bu bakımdan çok dikkate değerdi. Şimdiye kadar bir polis müfrezesinin bu tip bir cenaze töreninde vazife aldığı görülmüş, işitilmiş şey değildi. Zavallı gencin cenazesi İstanbul Üniversitesine getirildiği zaman, bir müfreze polis de "cenaze törenine katılıyor" diye içeri sokulmuştu. Dışarda da yüz **kadar** atlı polis' tertibat almıştı. Anlaşılan İstanbul Emniyet Müdürlüğü, **büyük** bir kalabalığın katılacağını **tahmin** ettiği törenin, zamanla bir **nümayiş** şekline dönmesinden endişe **etmişti.** Fakat bu, bir vehimden başka şey değildi. Zira Üniversite Şubat **tatilin**deydi. Törende de beşyüzden **faz**la insan bulunmamıştı.

İktidarın polis tedbirleri **devam** edip giderken gene bu haftanın başında Üniversite . Öğretim. **Üyeleri** Yardımlaşma Derneği yaptığı **kong**rede Kubalı lehinde büyük tezahhü-

Dört kişilik meşhur Üniversite ekibi

Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarırmış

ratta bulunuyor ve Celal Yardımcı tarafından bakanlık emrine alınmasının Kubalı için bir şeref olduğunu bildiriyordu. Ayrıca Kubalının bu sebeple kesilen maaş farkının dernek tarafındım karşılanmasına karar veriyordu. Kubalıya bakanlığın hakkında verdiği karardan dolayı bir teessür telgrafı çekilmesi de alkışlar arasında kabul ediliyordu. Derneğin aldığı kararlardan biri, bundan böyle görevlerinden uzaklaştırılarak mali sıkıntaya düşecek olan üyeler için bir fon teşkil etmekti.

Görülüyordu ki meseleyi dejenere etmek için girişilen teşebbüsler bu haftanın sonlarına kadar müsbet bir netice vermemişti. Tek müsbet netice -İktidar bakımından, hadiseyle birinci derecede alâkalıların, "biraz daha bekliyelim" diyerek konuşmaktan ve gerekli teşebbüslere geçmekten -Danıştaya müracaat gibi. kaçınmalarıydı. Buna mukabil mesele beynelmilel bir hâdise şeklini almıştı. ara meşhur Associated Press Ajansından sonra geçen hafta da Time mecmuası "Kubalı meselesi"ni tafsilatıyla yazıyordu. Zaten birinci derecede alâkalılar da, yakında seslerini yükselteceklerdi. Tâ ki Celâl Yardımcı, Milli Eğitim Bütçesinin Meclisteki müzakeresinden evvel veya o sırada Kubalının vazifesine iade olunduğunu -daha evvel söylediklerini unutup ve tabii bir istifa müessesesinin bulunduğunu hatırına dahi getirmeksizin açıklamasın.

Basın

İntihar hücumu

Geçen haftanın sonlarında birgün akşam üstü saat beş sularında Cağaloğlundaki, Sultan mektebi Sokağında 23 numaralı büyük binanın muhteşem kapısından dört genç adam çıktı. Bunlar Babıâlinin şık giyinmekle maruf dört patronu idi. Çıktıkları, üzerinde madeni harfler"' le "Yeni Sabah" yazan muazzam binanın en üst katındaki yeşil yağlıboyalı, dış kapısı içerden basılan bir düğme ile otomatik • olarak açılan hususi dairede oturmuşlar, viski içmişler ve uzun uzun konuşmuşlardı. Bu dört kişi, içerde kalan beşinciyle birlikte beş İstanbul gazetesini idare ediyorlardı. Hürriyet, Cumhuriyet, Milliyet ve Dünya gazetesinin patronları Yeni Sabahı terk ederken içerde kalan Safa Kılıçlıoğlu, muhtemeldi ki, arkadaşlarının bir türlü anlayamadığı direnmeleri karşısında duyduğu kızgınlığı, bardağında kalan son damla viskiyi yudumlayarak geçiştirmeğe çalışıyordu.

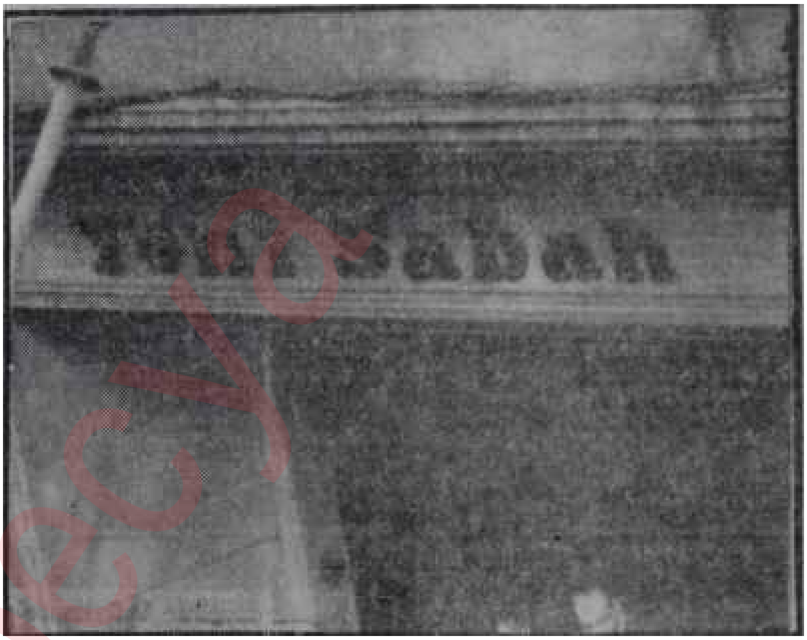
Safa Kılıçlıoğlu son günlerde Hofer adı ile anılan ilâncılık şirketine karşı acı bir hezimete uğramıştı. Bubu yeni bir manevra ile unutturmak istiyordu. istanbulun dört büyük gazetesinin patronunu, bunun için davet etmişti. Koyu esmer, sivri burunlu, zayıf ve uzun boylu olan Yeni Sabahın sahibi, davet ettiği arkadaşlarına İktidar-Basın münasebetlerinin gün geçtikçe kritik bir duruma girdiğini, bunun daha da bozulabileceğini, bundan kurtulmak için el birliğiyle iktidara yaklaşmak gerektiğini anlatmaya çalışmıştı. Ama diğerleri bu fikre pek iltifat etmemişlerdi. Neticede "beşler" hiç bir anlaşmaya varamadan dağılmışlardı.

Eski hamam, eski tas

İktidarın Babıâlideki fahri değil ama, gayrıresmi sözcüsü Safa Kılıçlıoğlu meslekdaşlarım zayıf taraflarından yakalamıştı, İşler iyi gitmiyordu. Kazanç, bir takım güçlüklerle karşıkarşıyaydı. İlanlardan sonra İktidar kızdırılırsa kâğıtlara da el atabilirdi. Zâten atmamış mıydı? Bakınız İktidarın başı ile Üniversite arasındaki hava nasıl maharetle yumuşatılmıştı. Aynı yolda bir teşebbüsü Babıalide de yapmak fena mı olurdu?

Doğrusu istenilirse ötekilerin böyle bir yumuşamaya itirazları yok. tu. Fakat bunu temin için Yeni Sabahçının bahis mevzuu ettiği bedeli ödemek ağırlarına gidiyordu. Zaten bin tane fedakârlık yapmamışlar mıydı, son derece ihtiyatlı değiller miydi? İktidarı memnun etmek kabil olmuyordu' ki.. Bunun delili olarak Hürriyet ortadaydı. Bundan başka ilân meselesinin de, süratle, fiyasko vermiş bulunduğu herkesin malûmuydu.

Hakikaten Karakuş! bir kararla ve ""basını adam etme" niyetiyle ortaya atılan hususî ilânlar kararnamesinin daha Ocak ayının ortalarına gelmeden suyu çıkmış ve tirajları yüksek bir takım gazeteler, kontenjanları hemen yarıyarıya kısıldığı halde gene de ilânlarım alarak basmışlardı. İktidarı methettiği için iktidar tarafından korunan ve devlet eliyle tâyin edilen kontenjanları yüksek tutulan bir takım gazetem ise, arkalarında İktidarın desteği ve elde bir hususî ilânlar kararnamesi mevcutken, değil kendilerine verilen kontenjanı, bunun yarısını hatta dörtte birini bile dolduramamışlardı. İlân sahipleri, ilâna verecekleri paranın karşılığını almak istiyorlardı. Bu ise ilânlarının görülmesiyle mümkündü... İlânların görülmesi, ancak satılan ve okunan gazetelerde neşriyle imkân dahiline giriyordu. Yoksa, tek marifetleri İktidar büyüklerine methiyeler düzmek ve bu yüzden de ister din, ister şehvet ticareti yapsınlar bir türlü okuyucunun iltifatına mazhar olamayan ve ancak iade kâğıt olarak satılan gazetelere ilân vermenin bir mânası bulunmuyordu.

Yeni Sabahın kapısı

Kont Bernadotte'a özendi

Geçen ayın ilk yarısından sonra, İstanbulun belli başlı gazetelerinin ilân durumlarına bakan İktidar bir defa' daha gördü ki mutadı üzere yanlış bir adım atmıştır ve korumak istediği gazeteleri korumak bir kenara, hususî ilânları da kurutmak yolundadır. Türk Basın Birliği Resmi ilânlar Limited Ortaklığının kontenjanı ayın ortasında dolan büyükgazetelere "biz verdikçe neşretmeğe devam edersiniz" cevabı bu yanlış adımın kefaretinden başka bir şey değildi. Resmî ilânların bu cevabı verebilmek için Ankaradan talimat aldığını keşfedebilmek, için ise falcı olmağa lüzum yoktu. Ortaklığın Umumî Müdürü Naşit Hakkı Uluğ -Ulusun

eski müessese müdürü, her halde durup dururken geçen ayın ortasında Ankaraya gidip gelmemişti.

Ocak ayının ilan bilançosunun eskisine nazaran pek de farklı bir şekilde kapatmayan, fakat İktidarın anladığı manada "adam olmaya" yanaşmayan bazı büyük gazetelerin patronları Şubat başında yeni bir endişeye kapıldılar. Ocak ayını şöyle veya böyle atlatmışlardı. Peki ama, her ayın başında yeniden tâyin edilecek kontenjanlar ya bu sefer "adam olmayan"lar için iyice kısılırsa. Ama bu endişe boşunaydı. Zira Şubatın ortasına gelindiği halde yeniden ilan kontenjanı tespit etme yoluna gidilmemişti ve gidileceğe de benzemiyordu, iktidar, tedbirin tam bir fiyasko ile neticelendiğini görmüştü. Hususi ilân sahipleri İktidarın tâyin ettiği değil, kendi diledikleri gazeteye ilân vermeyi tercih ediyorlardı. Bunu ise, polis tedbirleriyle önlemeye imkân yoktu. Daha üstlerine varılırsa ilân sahipleri ilânlarını vermeyiveriyorlardı.

Sanki Arap - İsrail çarpışması

Menderes IV. Hükümetinin gider ayak ortaya çıkardığı hususi ilânların devlet eliyle dağıtılması kararının nereden mülhem olduğu yavaş yavaş anlaşılıyordu. Aradan geçen bir iki ay esrar perdesini hayli aralamıştı. Bu, Babıâlide dolaşan rivayetlere göre Yeni Sabah gazetesinin haşmettik sahibi Sefa Kılıçlıoğlunun büyük ticari dehasının bir meyvasıydı. Kılıçlıoğlu İstanbulda bulunan 17 hususi ilân şirketinin en büyüğü olan ve hemen hemen bir tröst manzarası arzeden Hofer - Samanon- Hol İlâncılık Şirketiyle bir türlü geçinemiyordu. Bu şirketle arası hayli zamandır bozuktu. Kısaca Hofer diye anılan ilâncılık şirketi, basın piyasasının büyük kuvvetlerinden biriydi. Gazetelerin bir nevi kredi bankası olarak, geniş bir muhit yapmıştı. Tamamiyle ehil eller tarafından idare ediliyor ve ilân endüstrisini parmağında oynatıyordu. Çoğu musevi vatandaşlar olan ortaklar işlerini bilen insanlardı. Sefa Kılıçlıoğlu, İktidarın başının basın işleri müşaviri olarak, etrafında toplanan bir iki küçük gazetenin patronlarından da aldığı cesaretle Hofere karşı bir harp açmakta mahzur görmemişti. Üstadın güvendiği hususlardan biri de, Hoferin gazetelere verdiği ilânlardan aldığı % 25 komisyonun pek çok patronu memnun bırakmamasıydı. İktidarın Başına anlatılmaya çalışılmıştı ki, - Hofer herşeyden evvel bir tröst olmuştur. -Orası doğruydu ya... Günün birinde küçük bir gazetenin patronu Hoferden bizzat Beyfendiye şekvacı olmuştu ve "efendim" demişti. "İsrail aleyhinde bir makale yazdım diye, Hofer bizim cerideye ilânı kesti." Bu hususta öylesine ileri gidilmişti ki, Hoferin Araplarla aramızı açmaya kalkıştığı bile söyleniyordu. Böylece "Basım yola getirme" kampanyası **için iyi bir fırsat yakalanmıştı. Bir taşla iki kuş vurulabilir, hem Türk basını Hofer gibi bir tröstten kurtarılır, hem de basına yeni bir ders verilebilirdi. Ancak, bütün bu gayretler arasında unutulan bir nokta vardı: Hofer, öyle olur olmaz darbelerle yıkılacak bir müessese değildi. Bu tecrübeyi çok daha, önceleri -hem de İstanbulda tek büyük gazete olarak Cumhuriyet varken- Yunus Nadi yapmaya kalkışmış, fakat sonradan vazgeçmiş ve Hoferle iyi münasebetler tesis etme yoluna gitmişti. Hofer de bunun üzerine, cemile olarak, başına bir Türk idareci -Kemal Salih Sel- getirmişti. Aradan geçen yıllar ise Hoferi çok daha fazla kuvvetlendirmişti. Nitekim hususî ilanların devlet eliyle dağıtılmasını âmir kararname yürürlüğe girdikten sonra, tasfiye edilmesi beklenen Hoferin fâaliyetine devam ettiği görüldü. Bütün ilân piyasasını hâlâ elinde tutuyordu. Hususi ilânları gene kabul ediyor ve Türk Basın Birliği Resmi İlânlar Limited Ortaklığına komisyonsuz devrediyordu. Tabii, devrederken de kararnamenin çıkarılması sırasında aleyhinde çalışan gazete patronlarına bu ilânların gitmemesi için, elinden geleni ardına koymuyordu. Müşterilerinden % 5-10 ne koparabilirse. aldığı servis ücre**tiyle geçiniyordu. Hususî ilânların gazetelerden başka sahalara meselâ afişlere, sinemalara, radyolara akması için azami gayret gösteriyordu. Bu ise İktidarın yumurta veren bir tavuğu tek yumurta için kesmesinden farklı değildi. Sonra, ne kadar olsa, Hoferin idarecileri arasında da Sefa Kılıçlıoğlu kadar İktidara -başka karabetlerle- yakın olanlar vardı. Üstelik seçimlerin arifesinde Hoferin İktidara yaptığı maddi yardımlar kolay kolay unutulmıyacak kadar büyüktü. Nihayet Hofer, İktidara sevimsiz -en büyük gazetelerin haricindeki- gazete ve mecmualara kapısını kapayarak sadakatını göstermemiş miydi? Aradan bir. aydan da az anman geçtiğinde İktidar gördü ki, bindiği dalı kesmektedir. Bunun üzerine bir vakitler inkâr edilen prodüktörlerin tanınması yoluna gidildi. Prodüktörlerin Türk Basta Birliği Resmi İlânlar Limited Ortaklığı vasıtasıyla gazetelere verecekleri ilânlardan % 10 komisyon almaları kabul edildi.

Hofer, Kılıçlıoğluna karşı zafer kazanmıştı.

İşte, Yeni Sabahın sahibi Menderes ve Nuri Said Paşa gibi devlet büyüklerini, bakanları, "mühim adamaları misafir ettiği dairesine dört büyük gazete sahibini bundan sonra davet ediyordu. Davetini Vatana kadar uzatmak cesaretini gösteremeyişti, zira oradan alacağı cevabı muhtemelen tahmin ediyordu. Fakat evdeki hesap çarşıya uymamış, "İktidara daha da yaklaşma", kampanyası muvaffak olamamıştı. En güven diği arkadaşları, attıkları adımlardan fazlasını atmak istememişlerdi.

Yazık olmuştu gayretlere! '

Bir Mektup

Sayın Metin Toker
Akis Başyazarı

Kıymetli AKİS'in bu hafta çıkan nüshasında "C.H.P. Adam olma yolunda" baslığını taşıyan sütunda Kasım Gülek ile karşılıklı olarak geçinemediğimizden ve yekdiğerimizin aleyhinde bulunmaktan zevk aldığımızdan bahisle meselenin sekil değiştirip bir Grup ve Merkez ihtilafı haline geldiği yazılıyor. Hâdiselerin size nasıl aksettirildiğini bilmiyorum. İnsani olarak şahıs aleyhinde bulunmaktan zevk almak benim hnynm değildir. Ne hususî, ne de siyasi hayatımda şahsi çekişmelere düşmedim. Umumiyetle tenkidlerim olabilir. İnandığım prensiplerin rehberliği için kendi içimizde dahi fikirlerimi savunmaktan kaçınmam. C.H.P. sinin monolithique bir teşekkül haline gçelmesine taraftar olamayız. Çünkü tenkid ve mahkûm ettiklerimizi taklid edemeyiz. Demokratik olmayan âdet ve itiyatlarla, politik kötü huylarla, ruhları kemiren şüphelerle mücadele eder. ken kendi tutumlarımız ve tarzlarımız hakkında itimad telkin etmeğe mecbur olduğumuzu herzaman söylerim. Bunlar benim Kurultaylarımızda açıkca savunduğum fikirlerdir. Yanlış anlayışlara meydan vermemek için bu satırlara bir kösenizde yer vermenizi saygılarımla rica ederim.

Faik Ahmet Barutçu

C. H .P.

Devam eden mücadele

Bu haftanın başında Ankarada bir gece. bir çok C.H.P. li telefonla kendilerine verilecek bir haberi bekliyordu. Haber, aslında "teşkilâta ait mahalli bir haber" di. Ama, C. H. P. nin içinde olup bitenleri bilenler buna hususî bir ehemmiyet vermekte haksız değillerdi. İzmirde fevkalâde bir il kongresi vardı. Hizipleşmiş olan gruplar kozlarını herkesin önünde paylaşacaklardı. Doğrusu istenilirse hizipleşme, şahısların birbirlerini çekememelerinden gelmiyordu. Meselenin kökü daha derinlerdeydi. "Tek parti C. H. P si" nin bilinen şahsiyetleri, kendilerine bir takım temsilciler bularak "Çok parti C H. P si"nin temsilcilerine karşı seçimlerden sonra mücadele açmışlar ve ilk raundu sayı hesabıyla kazanmışlardı- (Bk. AKİS. sayı 193) Fakat genç C. H. P. liler kendilerini mağlup olmuş saymamışlar ve fevkalâde kongre istemişlerdi. Böylece İzmir teşkilâtının kimi tutup kimi tutmadığı anlaşılacaktı. İşte, haftanın başında yapılan kongre oydu. Gece Ankaraya gelen haberler pek çok kimseyi sevindirdi. Dr. Lebit

Yurdoğlunun başkanlığındaki yeni nesil, tamirin artık kendilerinden bıkmış bulunduğu eskileri nakavt etmişlerdi.

Hakikaten o gün İzmir heyecanlı günlerinden birini yaşamıştı. Yalnız C H. P. mensupları değil, tarafsızlar ve Demokratlar da karşılaşmanın neticesini merakla bekliyorlardı. Zira tzmirde önümüzdeki seçimlerin akibeti büyük ölçüde bu kongrenin kararıyla alâkalı bulunacaktı. Kongrenin yapıldığı meşhur Köşk sineması hıncahınç dolmuş, iki tarafa Mensup delegeler salonun sağım ve solunu tutmuşlardı. Müzakereler de son derece ateşli geçmiş, iki tarafın başkanları olan, Dr. Lebit Yurdoğlu Ve Selâmi Savran defalarca kürsüye gelerek görüşlerini müdafaa etmişlerdi. Fakat toplantının başında görülmüştü ki gençler kongreye hakimdirler. Nitekim saatlerce süren konuşmalardan sonra kongre Yurdoğluna itimad, Savrana ademi itimad oyu vermişti. Böylece, kavga kapanıyordu. Ama kongreden her iki tarafın da alması gereken dersler vardı. Dr. Yurdoğlunun daha "demokratik" hareket etmesi lüzumu ortadaydı. Kongrelerin daha mütecanis idare heyetleri seçmesi gerektiği ortaya çıkıyordu. Eskilerin ise, hâlâ ön planda görünmelerinin partiyi tamirde zayıf, düşürdüğünü anlamaları şarttı. Fakat neticeye şaşmamak lâzımdı, zira Türkiyenin pek çok tarafında C. H. P böyle bir istihaleyi geğirmekle meşgul tadılmıyordu.

Yeni şartlara., yeni kaideler

İzmirde bu mücadele devam ederken bu hafta Ankarada daha büyük çapta ve ehemmiyette bir "demokratik kavga" tesirini hissettiriyordu. Partiye yem şartlara uygun bir çeki düzen vermek lâzımdı. Bu hareketin öncülüğünü Meclis Grubu yapıyordu. Partide hemen herkes müttefikti ki önümüzdeki seçimlerde C. H. P nin işbaşına gelmemesi bir sürpriz alacaktır. Bu görüşü, Demokratlar bile paylaşıyorlardı. Fakat buna lâyik olmak gerekiyordu. Tüzüğü itibariyle C.H.P yeni şartlara uygun değildi. Üstelik tüzüğün eksikliğim Genel Sekreterin şahsiyeti partililere büsbütün acı şekilde his. settiriyordu. Kasım GUlek son zamanlardaki . tutumuyla Ankarada aşırı derecede sevimsiz olmuştu. Yeni gelen milletvekilleri Genel Sekreterlerini yakından tanımak fırsatım bulduklarında inanılmaz bir hayal sukutuna uğramışlardı. Kasım Gülek bu muydu?. Onun, İnönünün gölgesiymiş gibi Meclisten nikâh merasimlerine, her yerde Genel Başkanın yanında yer' alabilmek için çırpınışları göze batıyor ve istihfaf uyandırıyordu. Kendini göstermek için lüzumsuz çıkışları, dedikodulara yol açan tutumu hep tenkit mevzuuydu. Genel Sekreterin "mevkiinin adamı" olmadığı hakikati C. H. P. nin bu yem devresinde kendim daha iyi gösteriyordu. Başkentte kalmak, orada çalışmak gezici Genel Sekretere yaramamıştı.

Lebit Yurdoğlu
Nakavt eden boksör

Fakat doğrusu istenilirse C.H.P. nin aklı başında bir çok ileri geleni meseleyi Genel Sekreterin göstermek, istediğinin aksine bir "Kasım Gülek meselesi" olarak ele almıyorlardı. "Kasım Gülek meselesi" yoktu, kifayetsiz bir bünyenin ortaya koyduğu aksaklıklar vardı. Partililerin bunun üzerinde, şahıs çekişmelerinin üstüne çıkarak düşünmeleri lâzımdı. Kurultaya kadar dertler teşrih edilmeli, bu seferki Kurultay "iki şakşak Kurultayı" olmamalıya.

Eğer C. H. P. hakikaten iktidarın 1 numaralı namzediyse, bütün marifeti D. P. nin hatalarından beklememek zorundaydı. Parti, daha uzun aylar kaynayan, fakat içindeki yemeğin pişmesi, leziz hale gelmesi için kaynayan bir kazan manzarasını göstermekte devam edeceğe benziyordu

Laisizm

Havanda dövülen su

Başbakan Adnan Menderes Büyük Meclise gelmemekteki ısrarı yüzünden bu haftanın basında hayatının büyük fırsatlarından birini kaçırdı. Eğer Pazartesi günü salona girip hükümete ayrılan sıradaki yerini alsaydı, bir müddetten beri kendisini düşündürmekte olan bir meselenin hal çaresini eliyle koymuş gibi bulurdu. Hakikaten D. P. nin en ateşli miting hatiplerinden biri olan Konya milletvekili Mustafa Runyun kürsüye çıktı ve dedi ki:

"-Arkadaşlar, dünya politikasını tedvir eden büyük milletler dostluk temini için milyarlarca para sarf ediyorlar. Bizim milyarlarca para sarfetmemize lüzum yoktur. Bütün islâm âlemini peşimize sürüklemememiz, kendimize bendetmemiz kabildir. Şimdi müzakeresini yaptığımla kanun nevinden bir kaç kanun daha çıkartsak, mesele tamamdır.

O sırada B.M.M. de müzakeresi yapılmakta olan kanun teklifi, bir milletvekilinin tabiriyle, "Haşa, Allahı kanun himayesine almak isteyen" bir tasarıydı. Tasarı Nevşehirin, ismi bir zamanlar gazete sütunlarını utun müddet süslemiş olan Demokrat milletvekili ve Suad Hayri Ürgüplünün şöhretli biraderi Münip Hayri Ürgüplü tarafından verilmişti. Ürgüplü, Allahı ve Peygamberi veya mukaddes "şey"leri tahkir edenlerin şiddetle -üç seneye kadar hapis, cezalandırılmasını istiyordu. Gerçi Ceza Kanununda din hürriyetine karşı işlenecek suçların cezası vardı. Fakat Nevşehir milletvekili, gene bir milletvekilinin tabiriyle -"Hâşâ, Allahı ve Peygamberleri de kanun himayesine almak" niyetindeydi. Adalet komisyonu teklifi, ekseriyeti itibarile uygun bulmuş ve umumi heyete sevketmişti. Fakat Pazartesi günü görüldü ki, mevzuun demagojiye son derece müsait bulunmasına rağmen umumî heyet meseleyi hafife almayacaktır.

Müzakereler "dini vaız"lar şeklinde başladı. Arka arkaya altı Demokrat hatip tasarıyı övdüler ve aksi iddia ediliyorumuş gibi Türk milletinin dinine ne kadar bağlı bulunduğunu anlattılar. Bu arada bazı yazılardan itinayla seçilmiş bir kaç cümle bulup okuyarak sanki Türkiyede, dinine bağlı bir millet olduğunu bizzat itiraf ettikleri Türk milletinin memleketinde din aleyhinde bir cereyan varmış havasım yaratmaya kalkıştılar. Bir grup kendilerini alkışladı. Akı hatibi takiben hemen bir "kifayeti müzakere takriri" dayandı. Fakat Başkanlık tasarının aleyhinde ve üzerinde konuşacak hatiplere de söz vermeğe mecburdu. Bunun üzerine evvelâ C. H. P den. Kâmil Boran, meseleyi asıl sekliyle, demagojiden kurtararak teşrih etti. Hâşâ Allah, kanun himayesine alınabilir miydi? Biz kimdik ki, Allahı kanunla korumaya çalışıyorduk? Böyle bir şey, hiç bir yerde yoktu. Gerçi Adalet Komisyonu Toskanadan Sardunyaya bir çok devletin Ceza kanununu taramıştı. Ama bunlar ne ifade ediyordu? Yani bundan sonra, Hindunun mukaddes ineğine hürmetle mi mükellef tutulacaktık? Zira o da bir "mukaddes şey" değil miydi? Vaziyeti Kara milletvekili Sırrı Atalay daha hukuki konuşarak açtı. İsviçre Ceza Kanunundan bizim Adalet Komisyonunun naklettiği madde "ferdin Allah hakkındaki imanım tahkir" edenken ceza derpiş ediyordu. Yoksa "Allahı tahkir" diye bir suç ihdas etmiyordu. Allahı tahkir kimin haddineydi ki, dünyayı yaftanı biz o dünyanın sa-

kinleri kanunlarımızın gülünç himayesi altına alacaktık?

Fakat kanunun asıl suyunu çıkaranlar. D.P. Grubunun mensupları oldu. Bunlar komisyon sözcüsü Servet Sezgini kürsüye getirdiler ve orada kelimenin tam manasiyle terlettiler. Çanakkalenin D.P milletvekili yerine dönerken, hakikaten iplik gibi ter şakaklarından süzülüyordu. Benderlioğlu, Ataman, Özçoban meseleye vukuflarım gösteren sualler sordular. İzzet Akçal da onları destekliyordu. Bir defa, şu "şey" ne demekti? Komisyon sözcüsü öylesine bocaladı kî en sonda "biz bunu Belçika kanunundan aynen tercüme ettik, orada *toutes choses* deniliyordu; ben din âlimi değilim ki mukaddes şeylerin ne olduğunu bileyim" dedi. Sebat! Atamanın sualine karşı ise, Ürgüplünün aynen kabul ettikleri bir madde teklifinden dolayı komis yonun mesuliyet taşımadığı manasına garip bir mütalea serdetti Fakat "şey" meselesi, hakikaten sözcünün canını sıkıyordu. Gerçi meşhur Nusret Kirişçioglu "sakalı şerif de var" diyerek "mukaddes şey"in tarifinin yapılmasını istemiyor, Sezgini destekliyordu ama, doğrusu bu destek pek emin değildi. Zaten bu sırada sözcü yeni fikirler serdediyordu. Bir ara "bu kanundan sonra papazın sakalına sövülemiyecek" dedi. D. P. sıralarından alaycı bir ses yükseldi: "Ya Makarios?" Sözcü ciddi ciddi cevap verdi:

"— Makariosa gelince, dini va-

ALLAH KOLAYLIK VERSİN!

Altı Demokrat milletvekili dünyanın en zor vazifesini başarmak üzere Londraya gidiyorlar. Batı memleketlerinde günün meselesi fezanın fethi olduğu için Demokrat milletvekillerinin bahis mevzuu zor vazifesinin de o isle alakalı bulunduğu sanılabilir. Hayır! Daha zordur. Altı Demokrat milletvekili İngiliz parlamentosunun vaki daveti üzerine Millet Meclisini İngiltereye resmi bir ziyarette temsil edeceklerdir.

İngilizler kendilerini görür görmez soracaklardır:
"— Well come, bayanlar baylar!. Hanginiz İktidar partisine, hanginiz Muhalefete mensupsunuz ?

Heyet namına muhtemelen Sebatı Ataman cevap verecektir:
"— Biz hepimiz İktidar partisindeniz-".

İngilizler başlarını sallayacaklardır:
"— Allah, Allah!. Türkiye Meclisinde Muhalefet temsilcisi yok mu?"

Kasım Küfrevî mütebessim mukabele edecektir;
"— Var, elbette var"

İngilizler merak edeceklerdir:
"— Peki, aranızda niçin onlardan kimse yok!."

Nazlı Tlabar atılacaktır:
"— Onlar gelmeyi reddettiler."

Muammer Çavuşoğlu hemen ekliyecektir:
"— Zaten onlar böyledir. Onlar, Cumhuriyet bayramında Cumhurbaşkanını bile tebrik etmediler. Biz de onları protokole almadık."

İngilizler kibarca "remark" yapacaklardır:
"— İktidar partisi protokolüne mi, Devlet protokolüne mi?"

Fransızca bilen Sebati Ataman büyük prensibi açıklıyacaktır:
"— L'Etat, c'est moi!"

Prof. Rıfkı Salim Burçak, vaziyeti kurtarmaya çalışacaktır:
"—Heyete onların da katılması yolunda davet yaptığımız halde reddettiler."

İngilizler meraklanacaklardır:
"— Nasıl? Siz Muhalefet temsilcisi de gönderecektiniz, Muhalefet kabul mu etmedi? Yoksa sizin Muhalefet İngiltereye karşı vaziyet mi almıştır?"

Sebati Ataman atılacaktır:
"— Tabii! Halbuki biz, Devlet protokolumuzda bulunmadıkları halde onlardan da bir kişiyi alıp getirecektik. Gözü, gönlü açılırdı."

İngilizler duraklayacaklar dır:
"— Hım!. Bir kişi alıp getirecektiniz!. Meclisinizde Muhalefetin İktidara nisbeti beşe bir midir?"

Suali Turhan Akarca cevaplandıracaktır:
"— Hayır.. Üçe bir!"

İngilizler heyet azalarını sayacaklardır. Sonra, kibarca, bir "remark" daha yapacaklardır:
"— Şey.. Biz altı kişi davet etmiştik. Siz de altı kişi gelmişsiniz. Üçe bir nisbet, altıya iki demek değil midir?"

Muammer Çavuşoğlu demokratik görüşlerin en mükemmelini açıklıyacaktır:
"— Ama onlar, Cumhurbaşkanını bile tebrik etmediler."

Eğer heyet azasından bir teki zannediyorsa ki İngilizler "Aa, bak, o zaman hakkınız var; doğrusu onlardan bir kişi, bu şartlar altında çoktur bile" diyeceklerdir, lütfen hemen ayılsın.

Hadise şudur: B. M. M. başkanlığı İngiltereye gidecek altı kişilik Meclis heyetine sadece bir tok muhalif milletvekilini aday göstermiştir. C. H. P. itiraz etmiştir: Mecliste İktidarın Muhalefete nisbeti bire üçtür, o halde heyette dört İktidar, iki Muhalefet temsilcisi bulunmalıdır! Ama, hayır. Bu çok basit hakikat Başkanlık divanına kabul ettirilememiştir. Bunun üzerine Muhalefet temsilci göndermeyi reddetmiş, İktidar Grubu da altı Demokrat milletvekilinden müteşekkil bir heyetin gitmesini münasip görmüştür.

Şimdi, heyete dahil edilen Demokrat milletvekilleri omuzlarını kaldırıp, diyebilirler ki:
"— Canım, biz ne yapalım? Biz de biliyoruz ki, İngiltereye ayak bastığımızdan İngiltereden ayrılışımıza kadar, rastladığımız herkes bize yukardaki neviden sualler soracaktır ve biz müşkül mevkide kalacağız. Ama, elimizden bir şey gelir mi?"

Bu sualin cevabı son derece basittir:
"— Evet, gelir. Hadise bir batı cemiyetinde geçseydi seçilen milletvekilleri gitmeyi reddederlerdi. Başkanlık divanına karşı kendi Gruplarının değil, Meclis umumi heyetinin bir üyesi sıfatıyla vaziyet alırlar, divanı Meclisin teşekkül nisbeti neyse heyeti de aynı nisbet dahilinde teşkile zorlarlardı. Batı cemiyetleri bugünkü demokratik seviyelerine böyle gelmişlerdir, hiç kimse onları ellerinden tutup çıraya getirmemiştir."

zifesini yaparken kendisine sövülmüş olmayacağından bu, onunla kendisine söven arasında hususi bir durum yaratacaktır, kanunla alâkası yok-

Herkes gülüyordu. Doğrusu istenilirse biraz evvel de C. H. P. nin bazı müthiş hatiplerinin fikirleri aynı şekilde karşılanmıştı.. Hakikaten laik C. H. P. nin pek laik bir mensubu Adana milletvekili Mehmet Geçioğlu kürsüde verdiği vaızda sadece müslümanlığın hak olduğunu, öteki dinler mensuplarının kâfir bulunduğunu, onun için kanunun sadece "bizim Allahımızla peygamberimizi re mukaddes eşyalarımızı" himaye etmesi lüzumunu ileri sürdü. Mesele uzuyordu. Ama durum aydınlanmıştı. Dini inançların ve mukaddes mefhumların küfürden masun bulundurulması herkesin arzusuydu. Ama tasarı maksadı ziyadesiyle aşmış, Allahı bile kanun himayesine almaya kalkmıştı. Üstelik teklifler son derece muğlaktı. Bizzat Adalet Komisyonu bir ışık serpecek halde değildi. Anlaşılıyordu ki meseleyi demagojiden uzak, sağlam kafayla ve partizan gayretlerden sakınılarak halletmek lüzumu vardı. En iyisi tasarıyı komisyona iade etmekti. Fakat salonda ekseriyet kalmamıştı. Başkan celseyi talik etti. Araya Bütçe giriyordu. Kanun ilerde görüşülecekti.

Birinci perdesi bu suretle sona eren komedinin ikinci perdesi İki gün sonra meşhur Hür.P. nin meşhur organı Yenigünde açıldı. Yenigün ne D. P yi, ne C. H. P. yi parti sayıyor, Türkiyede parti diye Hür. P. nin bulunduğunu söylüyor, D. P. ye laisizm aleyhinde bir kanun getirdiği, C. H P. ye de bu kanun aleyhinde vaziyet almadığı için çatıyordu.

Kahkaha atmamak imkânsızdı. Zira Hür. P. de Meclise dört milletvekili sokabilmişti ama müzakere sırasında bunların da hiç biri kürsüye gelmemiş, kürsüye gelmemeyi hepsi "daha politik" bulmuştu.

Dış Yardım

Kendi kendini tekzip

Geçen haftanın ortasında, meslekten diplomat olduğu daha çok uzaklardan belli uzun boylu bir adam, askeri uçağa binmeden evvel, hava meydanına kadar peşinden gelen gazetecileri elleri boş döndürmek istemedi. Son zamanlarda şişmanlamasına rağmen hâlâ yakışıklı sayılabilecek olan bu siyah paltolu ve siyah bıyıklı adam, Menderes V. hükümetinin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorluydu. Programda olmayan bir Almanya seyahatına çıkmak üzereydi. Dairesinin iktisadî ve ticari işlerle meşgul olan müdürlerini de beraberinde götürmekteydi .Doğrusu gazeteciler bu beklenmedik ziyaretin sebebini merak etmişlerdi. Bakan "irticali" Almanya Ziyaretinin sebebini şöyle izah ediyordu: Bu haftanın İlk günü Pariste, Avrupa İktisadî İşbirliğinin Bakanlar Konseyi toplantısında bulunmak zorundaydı. Eh bu fırsattan faydalanarak, zaten yol üzerinde bulunan Almanyaya uğramak fena olmayacaktı. Bu resmî izah şekli gazetecileri pek tatmin etmedi. Bu yolculuk herhalde fırsattan istifade yapılmış turistik bir ziyaret, değildi. Meselâ ortalıkta bir mühimmat meselesi lâfları dolaşıyordu. Almanyanın Türkiyeye verdiği büyük ölçüdeki cephane siparişinin ifasında bazı güçlükler ortaya çıkmış olabilirdi. Ziyaret belki de bu, "tezgâhtaki" mühimmat isiyle ilgiliydi. Fakat hayır, iş bölümüne son derece riayetkar olan bakan "bu işleri fabrika müdürü görüşür" diyordu. Hakikaten siparişi üstüne alan Makina ve Kimya Sanayii Umum Müdürü bir müddet evvel bu işlerle

Fatin Rüştü Zorlu
Yardım peşinde

meşgul olmuştu. Umum Müdürün "selâhiyetlerini aşan" meselelerin ortaya çıkması ve bu işlerin hallinin Dışişleri Bakanına tevdi -edilmesi pek âlâ mümkündü, .mümkündü ama böyle ufak islerle uğraşmayan bakan bu ihtimali kat'i surette reddediyordu. Bunun üzerine gazeteciler ticari ve malî mevzuların konuşulup | konuşulmayacağını öğrenmek istediler. Şu cahil gazeteciler bir dışişleri bakanının vazifesinin ne olduğunu bile bilmiyorlardı.Zorlu bıkkın bir edayla muhabirlere "ticaret bakanı değil, dışişleri bakanı olduğuna' hatırlattı. Cehaletlerinden yüzleri kızaran gazeteciler, bir dışişleri bakanı nin vazifesini veciz bir şekilde anlatan Zorluya başka sual sormaya cesaret edemediler.

Askeri uçağa atlayan Zorlu bir saat sonra Yeşilköydeydi. Acele Şale köşkünde Beyfendiyi ziyaret etti. Akşam üzeri Hollanda Havayollarına ait bir uçakla Düsseldorf yolunu tuttu. Ertesi gün Bonn'da Federal Cumhuriyetin Dışişleri Bakanı Brentano ile kısa, Alman Mucizesinin babası iktisat bakanı Ludwig Erhard ile uzun bir konuşma yaptı.

İş bölümünü çok seven Cumhuriyet Hükümetinin Dışişleri Bakanı, bir zamanlar Menderesin yatırım projelerini tenkide cesaret eden ve "bu bizim iç meselemizdir" cevabını alan Erhard ile acaba ne konu;. tu? Konuşmalardan sonra neşredilen resmî tebliğ: bu suali az çok cevaplandırıyordu. Her iki memleket arasındaki iktisadî münasebetler "açık ve etraflı bir şekilde" görüşülmüştü. İktisadî kalkınma yolundaki Türkiyenin "iktisadî ve malî bünyesini ağır yüklere maruz bırakmamak için" Türk Alman işbirliğine gerek iki taraflı, gerekse çok taraflı sahada mümkün olan gayretin gösterilmesi hususunda Türkiye ve Almanya mutabık kalmışlardı. Yanı, her türlü yeni kredi imkanları, ticari münasebetler, borçlar, v. s. gözden geçirilmişti. Dışişleri bakam Zorlu bir ticaret bakanlarına yakışır bilgisiyle bu teknik meseleler üzerinde uzun uzun konuşmuştu. Nazırlar bundan başka "memleketlerinin müdafaa imkânlarını kuvvetlendirmek içi» iki hükümet arasında imzalanan mukavelelerin iyi şekilde tatbik edilmekte olduğunu" teshit etmişlerdi. Bu, lâfların altı kurcalandığında, cephane siparişi işinin de konuşulduğu anlaşıyordu. Mütevazi Dışişleri Bakanı sipariş sabini bir fabrika müdürü gibi sahasını aşan bu ufak meselenin üzerinde bile kafa yormak zahmetine katlanmıştı. Bununla beraber, konut maların ağırlık merkezini yeni kredi imkanları ve ticari borçlar teşkil etmişti. Cephane siparişine rağmen Almanyaya olan ticarî borçlarımızın yekûnu bir hayli kabarıktı. Zengin Almanya yeni krediler vermeye yanaşmıyordu. Bu sebeple 1957 yılındı bu memleketten olan ithalatımız yarı yarıya azalmıştı. Almanları yeni kredilere razı etmekten başka cart yoktu. 'Seyahatin asıl sebebi herhalde buydu. Sam Amcadan 300 milyonluk yardım almaya Washington'ı giden Zorlunun Bonn seyahatinin Biraz daha talihli geçip geçmediği henüz belli değildi. Bununla beraber tebliğ, bu hususta pek cesaret verici de sayılmazdı.

Serbest Pazar

Bonn ziyaretinden sonra Zorlu Parise geldi. Avrupa İktisadî İşbirliği Bakanlar 'Konseyi serbest pazar meselesini konuşmaktaydı. 'Türkiye uzun müddet gümrüklerim sıkı sıkıya kapamak şartıyla serbest pazara girmek arzusundaydı. Sonra gümrük duvarlarını yıkmadan evvel, iktisadî durumunii kuvvetlendirmesi lâzımdı. Bunun için de yeni kredilere

ihtiyaç vardı. Bir yatırım bankasının kurulması düşünülüyordu. Müşkül durumda bulunan üyelere kredi verecek olan banka henüz kurulmamıştı. Ama dereyi görmeden paçayı sıvayan memleketler şimdiden kredi istiyorlardı. Yunanistan 900 milyon dolarcığa razı olmuştu. Yunanistanla olan nüfus farkını gözönünde tutan Cumhuriyet hükümeti 2700 milyonluk bir taleple ortaya çıkmıştı. İktisadî bünyeyi serbest rekabete hazırlamak .için on yıllık bir yatırım plânı da talebe eklenmişti. Sermayesi herhalde bir kaç yüz milyonu geçmiyecek olan bankanın, eğer kurulursa muazzam kredi taleplerini nasıl karşılıyacağı elbette ki bizim üzerimize düşen bir vazife değildi. Avrupa İktisadi İşbirliğinin çok beğendiği -hakiki bir iktisadi plân olan- Vanoni plânının bile hâlâ dosyasında beklediğini bilenler, pek fazla ümide kapılamıyorlardı. Ama ne olursa olsun istiyenin bir, vermiyenin iki yüzü karaydı.

Adalet

Bitmeyen günler

Geçen haftanın sonunda Cumartesi günü Yozgat Cezaevinin ahşap merdivenlerini tırmanan iki ziyaretçi, hayli harap binanın derme çatma odalarından en gösterişli olanına girdi. Bu oda Müdür odasıydı. Odayı süsleyen eşyalar iki tahta koltuk, ayağı kırık bir -sandalye ve üzerinde manyatolu telefon bulunan tahtadan bir masa idi. Ziyaretçiler Müdüre ziyaret sebeplerini anlattılar. 'Müdür büyük bir nezaketle dinledikten sonra:

"— Hay hay, görüşebilirsiniz, yalnız bir kere de Savcı beye soralım"dedi.

Anlaşılan savcılık , tam yüzdokuz günden beri tutuklu bulunan Gaziantep hâdiseleri sanıklarım kimlerin -ziyarete geldiğini bilmek istiyordu. Savcılıktan' da müsbet cevap alındıktan sonra ,birkaç günden beri iyi gitmekte olan havadan istifade ederek iç avluda volta atan tutuklulara haber gönderildi. Aradan bir iki dakika geçtikten sonra da ilk kafile olarak Ali İhsan Göğüs, Ömer Köylüoğlu, Cemil Cahit Güzelbey, Osman Bilen, Nail Bilen, Refik Daniş ve daha birkaç kişi gözlerinde ümit pa-Tütüan ile Müdür odasına girdiler. Ziyaretçilerle tutuklular -bir -an sarmaş dolaş roldü. Sonra içerdekiler, hatırlanmalarından ve aranmalarından memnun gene ümit dolu gözlerle karşılarındakilerin yüzlerine baktılar. Acaba Ankaradan gelen bu iki kişi kendilerine yeni bir haber getiriyor muydu? Ama hayır! Ankaradan kalkıp Yozgata gelen bu iki-kişi dört aya yakın bir zamandır hapishaneden hapishaneye devredilerek nihayet bu hapishanede yerleşmiş otuzbir sanık hakkında yeni hiç bir haber getirmiyordu. Ankarada bu hususta tek kelime bile duymamışlardı. Tutuklu sanıkların ilk ümitleri böylece suya düştükten sonra, gözlerine bir defa daha, yeni bir ümit ışığı geldi. Sanıklar arasında onaltı kişinin tahliye edileceği hakkında bir rivayet dolaşıyordu. Günlerden Cumartesi idi ama o gün öğleye kadar olmazsa bile en geç Pazartesi onaltı tanesi buradan kurtulacaktı. Ziyaretçiler, aylardan beri dünya ile ilişikleri kesilmiş, muhakemeleri bir . türlü başlamamış ve ne zaman başlıyacağı da belli Almayan muhataplarına sessiz bakıyorlardı. 'Tahkikat hakkında birşey bilmiyorlardı ama gene de ağızlarından ümit kıracak bir söz kaçırmamak için boyuna susuyorlardı. Ali İhsan meslekdaşı olan ziyaretçilerden birine, günlerin nasıl bitip tükenmek bilmediğini, muhakeme huzuruna çıkacakları günü nasıl sabırsızlıkla beklediklerini, kızı Zeynebin nasıl gözünde tüttüğünü an*latı*yordu. "Gece rüyalarıma giriyor diyordu. "Bahçede volta atarken sanki hep yanımda yürüyormuş gibi geliyor." Öbürkülerde Ali 'İhsandan fark sızdı. Hepsi evini, çoluğunu çocuğunu eşini dostunu özlemişti. Hepsi buradan kurtulacakları günü, ailelerine memleketlerine kavuşacakları işleri nin basına geçecekleri *günü* sabırsızlıkla bekliyorlardı. Yüzdokuz gündür bu ümit içindeydiler. Yüzdokuz günü bu ümit içinde geçirmişlerdi ve daha da muhakemelerinin baslıyacağına dair en ufak bir emare bile yoktu. Bir hayli gün daha bekliyeceğe benziyorlardı.

Bitmeyen dâvalar

Geçen haftanın sonunda Paşakapısı Cezaevine gelen telgraf ve mektupların sayısı birden öylesine arttı ki hapishane idarecileri bile şaşırdılar. Ne oluyordu? Sonra dikkat edildiğinde görüldü, ki gelen bütün telgraflar-ve mektuplar bir şahsın adını taşımaktadır: Ratıp Tahir Burak.

Ratıp Tahir Burak Paşakapı Cezaevinde aylardan beri bir basın suçlusu olarak yatmaktaydı. Sahibi ve Başyazarı bulunduğu Halk gazetesinde yayınladığı "oldu da bitti maşallah" lejandlı bir karikatüründa Başbakanı küçük düşürdüğü iddiası ile mahkemeye verilmiş ve muhakmesi neticesinde mahkum edilmişti Ama Ratıp Tahirin tek dâvası Başbakanla olan davası değildi. Bu davanın yanında daha bir hayli davasırada bekliyordu. İşte geçen haftanın ortasında Paşakapısı Cezaevinden alınan Ratıp Tahir İstanbul Adliyesine götürülmüş ve bu davalardan birisinin duruşmasında hazır bulundurulmuştu. Davayı Ankarada D.P. adına çıkarılan Köylü Gazetesinin yazıişleri müdürü Tarık Mümtaz Göztepe açmıştı. Davaya mevzu olan yazı ise gene Ratıp Tahirin kaleminden çıkan "Zavallı D. P. senin adına kimler konuşuyor" başlıklı bir yazı idi. Ratıp Tahir tam bir saat oniki dakika süren uzun bir müdafaa yapmıştı. Müdafaası öylesine başarılı di ki müvekkilinden sonra söz sırası gelen avukatı müvekkilinin müdafaasına ilâve edecek bir sözü olmadığını söylemişti. Bu müdafaadan sonra okunan kararda ise Ratıp Tahirin beraat ettiği bildirilmiş ve bu kara salonda bulunanların gözlerini, yaşartmıştı. Ama Ratıp Tahir bu beraat kararının tadını çıkaramadan iki tarafındaki jandarmaların nezareti altında yeniden Paşakapısı cezaevine sevk edilmişti, zira bir baska basın suçundan dolayı, daha doldurması gereken aylar vardı. İşte geçen haftanın sonunda gelen telgraflar ve mektuplar bu beraatini kutluyor ve içerde geçecek ayları için kendine sabır diliyordu.

Gıpta!

İngiltereye kızabiliriz. Britanya İmparatorluğunun siyasetini beyenmeyebiliriz. Ama İngilizlere, onların medeniyet anlayışlarına, insan hakkına verdikleri kıymete gıpta etmemeye imkân mı var?

Kıbrısta feci bir hâdise cereyan ediyor. Bir İngiliz binbaşı miting yapan bir kalabalığın üzerine otomobil sürdürüyor ve ölüme sebebiyet veriyor. Miting karışıklık halini alıyor. Başka ölenler, yaralananlar var. Sükûnet tesis edildikten sonra ilk iş olarak ne yapılıyor? İngiliz binbaşı muhakeme ediliyor. Mitlngte karışıklık çıkardıkları iddia olunanlarla, birlikte.. Hem nerede? Hadisenin cerey an etliği yerde! Üstelik Ada, bir müstemlekedir. Anavatan bile değildir. Ne neşir yasağı, ne gizli duruşma, ne aylarca tevkif! Akıbetlerinden haberdar olunmayan kimse yok. Herşey herkesin gözü önünde cereyan ediyor. Hiç kimse bir gece yatağından alınıp götürülmemiş. Mahkeme aleni celsede kararını verecek. Zaten jüri, binbaşıyı suçlu bulmuş. Cezası neyse, çekecek.

İşte, batı cemiyetinin fazileti. İşte, onun kudreti. Nihayet işte, dünyanın dört bir köşesinde milyonlarca insanın totaliter cemiyeti değil, batı cemiyetini seçmiş olmasının, onu gerçekleştirmeye çalışmasının sebebi. Her cemiyette olduğu gibi batı cemiyetinde de suç işlenmektedir. Her cemiyet gibi onun da çirkin tarafları vardır. Ne gam? O cemiyet zehiriyle beraber panzehirini de bünyesinde muhafaza ettikten sonra.. Hakiki sıhhat alâmeti bundan başka nedir ki?

İlâçlar

Ne ararsan bulunur...

Telâşlı hareketlerle eczanenin kapısını açıp içeri giren trençkotlu genç adam tezgâhın gerisinde duran beyaz önlüklü kalfaya:

"— Sizde Xamamina, yahut Dramamina bulunur mu?" diye sordu.

Beyaz önlüklü eczacı kalfası alışkın bir hareketle başını yukarı doğru sallamakla iktifa eti; Solgun benizli, telâşlı müşteri canından bıkmış bir tavırla geri döndü. Dokunsalar ağlıyacakmış gibi bir hali vardı.

Eczanenin ancak içeri doğru itildiği zaman açılan kapısından ikinci bir baş uzandı:

"— İrgapyrin var mı?"

Suali soran yetmiş yaşlarında, saçı sakalı ağarmış, beli bükülmüş bir ihtiyardı. Tezgâhın gerisindeki eczacı kalfası:

"Boşuna dolaşma baba, hiç bir yerde bulamazsın" cevabım verdi.

Eczanenin kapısı durmadan açılıp kapanıyor, gelip gidenler eksik olmuyordu. Bir ara kapıdan içeri onüç, ondört yaşlarında ürkek ve çekingen tavırlı bir kız çocuğu girdi. Elindeki reçeteyi, veznede oturan gözlüklü, orta yaslı adama uzattı. Elleri titriyordu. Soğuktan burnu ve kulakları kıpkırmızı olmuştu. Veznenin başındaki orta yaşlı adam gözündeki gözlüğü çıkarıp, yerine iç cebinde bulunan ikincisini taktı ve bir antikayı muayene eden antikacı edasıyla reçeteyi gözden geçirmeğe başladı. Sonra da, gözlüklerinin altından genç kıza bakarak:

"— Bu reçete sizin mi?" diye sordu.

Genç kız, hayır mânasına çenesini yukarıya doğru kaldırdı:

"— Ağabeyimin".

Bu arada tekrar reçeteye dalmış olan gözlüklü adam kalfaya döndü ve:

"— Bizde İnhapas yoktu değil mi? Bak bakalım, kazara kıyıya köşeye sıkışmış Stapas falan var mı?" dedi.

Ama kalfa, dükkânda neyin olup neyin olmadığını gayet iyi biliyordu. Hiç düşünmeden cevap verdi:

"— Yok. Ne İnhapas, ne Stapas, ne de Stereptopas var. Bunlar tarihe karıştı artık!"

Genç kız, gözleri dolu dolu:

"— Sabahtanberi dolaşıyorum, reçeteyi göstermediğim eczahane kalmadı, hep yok, yok, yok diyorlar" dedi.

Uzatılan reçeteyi çaresizlik içinde aldı, dışarı çıktı.

İstanbulda Aksaraydaki büyük Eczahanelerin birinde bu sahne cereyan ederken, hemen aynı saatlerde Ankaradaki bir eczahanenin kapısı açıldı. Dükkânın sıkışık saatlerinden biriydi. İçeriye orta , boylu, esmer, gözlüklü bir genç girdi Kalfanın ahbabı olduğu belliydi. Ona doğru yürüyerek biraz da talaşlı bir sesle:

"- Ağabeyim zehirlendi. Mal tepeden bu yana bütün eczahaneleri aradım, Terramycin yok. Gözünü seveyim, şunu bul bir yerden" dedi.

Beyaz önlüklü eczacı kalfası ilâcın adından çok zehirlenmenin nev'i ile alâkalanmıştı:

"— Ne zehirlenmesi bu, yahu! Daha iki gün evvel uğradı, birşeyi yoktu."

Gözlüklü.genç cevap verdi:

"— Asya gribi olmuş. Bir günde iki üç gripin, iki de aspirin almış. Kasılıp kaldı. Yüz surat mosmor. Sanki felç gelmiş. Konuşamıyor, kıpırdayamıyor, yalnızca ağlıyor. Evden hemen doktor çağırmışlar. Bana da haber verdiler. Gittim. Doktor kan zehirlenmesi, dedi. Yüzer miligramdık iki tane Terramycin yapmak lazımmış. Ama yok işte, hiç bir yerde bulamadım. Ne olacak şimdi?"

Dr. Lûtfi Kırdar

Yemin eden D. P. li

Eczacı kalfası da . telâşlanmıştı. Biliyordu ki Ankarada hiç bir eczahanede Terramycin yoktur. Çaresiz boynunu büktü.

"— Vallahi, bunu bulmağa imkân. yok."

Gözlüklü genç, en son ümidinin kalfada olduğunu anlatmak ister gibi bakıyordu. Hiç çare yoktu. Doktor Terramycin yapılmazsa hasta kurtulamaz demişti. Ne yapıp edip bunu bulmak lâzımdı. Birden kalfanın gözlen parladı. Belki Sağlık Bakanlığının ilgili dairelerinde bu ilâç bulunabilirdi. Ama bunun için de "torpil" lâzımdı. "Torpil" bulundu ,fa kat Terramycin Sağlık Bakanlığının ilgili dairelerinde de bulunamadı. Yoktu. Kalkınan Türkiyede en çok işitilen lâf olan ve Mısırdaki Sağır Sultanın bile duyduğu "yok" lâfı tırpanını bilhassa ilâç sahasında sallıyordu. Eczahaneler meşhur "Ne ararsan bulunur, derde devadan gayrı" lâfının tam tarifi haline gelmişlerdi. Birçoğu "derde deva" satmadığına göre kolonyayla raflarını doldurmuştu. Bazısı oyuncak ticaretine bile başlamıştı.

Var: % 40, Yok: % 60

Hakikaten bu satırlar yazılırken memlekette ilâç buhranı had safhasına erişmişti. Bu yüzden boş 'yere ölenler oluyordu. Her şeyin parayla Satın alınabildiği, binbir çile dolu dünyada hayattan kıymetli ne olabilirdi? Ama hayatın temadisi için zaman zaman elzem ilaçlar bulunamıyordu. İnsan oğlu parasıyla, puluyla rezil oluyordu. Aranılan ilâçların ne miktarı bulunuyordu, ne miktarı bulunmuyordu ? ' İki AKİS muhabiri İstanbulda ve Ankarada iki büyük eczahanede aynı zamanda, oturup bir istatistik yaptılar. Elde ettikleri netice aynıydı: İçeri girenlerin sadece % 40'ı "var", % 60"ı ise "yok" cevabını almışlardı. Zaten şimdi pek çok dofetor, reçetelerine ihtiyaten üç beş ilâcın ismini birden yazıyorlardı. Biri bulunmazsa, belki öbürü bulunur diye! Ama çok zaman ne biri, ne öteki bulunuyordu. Eczahane sahiplerine ve kalfalarına yalvarıp yakaranlar vardı. Çaresiz kalıp, eczahane mes'ullerinden birinin kulağına eğilen ve "yokmuş ama, beş on lira fazlasına bulunuyormuş" diye ihtikârdan medet umanlar vardı. Hasta haliyle kışta kıyamette sabahtan akşama kadar eczahane eczahane ilâç arıyanlar vardı. Ümitsizlikten göz yaşı döken ihtiyar nine ve dedeler vardı. Boğmacalı yavrusu için Neo-Dymetyse veya Peteine bulamıyan genç analar, veremli ağabeyisi için İnhapas, Stereptopas. Stapas bulamıyan fakir genç kızlar, saralı dedesi için Artan, Parpanit bulamıyan torunlar, hamile karısı için Xamamina, Dramamina bulamayan telâşlı kocalar, romatizmalı bacakları için bizzat İrgapvrin, Butazolidin, Thiodecaine, Thriderazine arayan nineler vardı.

Memleketimizde yüzbinlence veremli bulunduğu resmen açıklanmışken Türkiyede- hani şu, kalkınan Türkiyede - Tüberküloz ilâcı mevcut değildi. Öksürüklerin en sık nüksettiği kış mevsiminde Codein, Dionin bulmak imkânsızdı. Eczahanelerin laboratuvarlarında hazırlanan ve Produit Chimiqe adı verilen ilâçların ham maddesi, hemen külliyen ortalıktan silinmişti. Kahve gibi onların da yalnız adı hatırlanıyordu. Meselâ en basiti Acid Boric, vazelin -şu bildiğimiz alelade vazelin, likidi ile de, natüreli ile de şeytanlara karışmıştı. Eczaneler, münhasıran müstahzarları değil, yapma ilâç taleplerini de böylece karşılayamaz bir hale gelmişlerdi. Dolmakalem için mürekkep ne ise, eczane için de Codein, Dionin, Acid Boric o derece zaruri idi.

Yapacakları tetkikten evvel me-

seleyi iyice kavramak için İstanbulda ve Ankarada birer eczanede tam onbirer saat oturan iki AKİS muhabirinin bu müddet zarfında en çok işittikleri sözler "yok", "başka yerde arayın, belki bulabilirsiniz", "mevcudu hiç kalmadı, boşuna dolaşmayınız" oldu. AKİS muhabirleri yalvarmalar, yakarmalar, ricalar duydu, **lar.**

Dert ortadaydı. Bunu kim halledecekti?

Mükâfat koltuğu

25 Kasım 1957 günü "vatan sâthı"nda, radyolarının başında ajans dinleyenler bir sürpriz karşısında hayretten dona kaldılar. Cumhuriyet tarihimizin yirmibeş gün devam eden en usun kabine buhranından sonra, Menderes V. Kabinesi -B.M.M. de değil de- Anadolu Ajansı kanalıyla Türk efkârı umumiyesine ilân ediliyordu. Radyo dinleyicilerini hayrette bırakan sürpriz, Ondokuz koltuklu. Menderes V. Kabinesinin sonlarına doğru okunan bir bakanın ismi oldu: Dr. Lûtfi Kırdarî Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına o getirilmişti. . Doğrusu bu, bir sürprizdi. Pek az kimse böyle bir tâyini aklının kenarından geçirmişti ama, tâyin buydu. Öyle anlaşılıyordu ki Dr. **Kır**dar Sağlık Bakanlığında, herkesten çok Dr. Behçet Uzu istihlâf edecekti. ' İki doktorun yalnız nesilleri değil, siyasî menşeleri de eşti. İkisi de uzun yıllar -çok partili devrin uzun yılları -C.H.P. nin ileri gelenleri sıfatıyla D. P ye karşı mücadele etmişler, sonra D. P. nin iktidarı yılları içinde transfer olmuşlardı. Adnan Menderesin o bakanlığa, transferden kazanılmış "C. H. P. li kıymet'leri getirmekten hoşlandığı görülüyordu. Üstelik bu kıymetlerin, bir zamanlar şahsen İsmet İnönüye bağlılıklarıyla tanınmış olmalarına da itina ediyordu.

Kırdar, Sağlık Bakanı olmakla bir çok rekoru birden kırmıştı. Bir defa, Menderes V. Hükümetinin en yaslı âzası -yaşı altmışdokuz- İdi. Değil sadece Menderes V. Hükümetinin, belki gelmiş geçmiş bütün Cumhuriyet Hükümeti kabinelerinin en uzun boylu -boyu 1.85- Bakanı da o idi. Fakat bütün bunlara rağmen Kırdarın neden bir Dr. Nafiz Köreze, onu bırakın, mesela neden bir Hasana veya Hüseyine tercih edildiğini izah son derece zordu.

İğneli fıçı

Sağlık Bakanlığı, yerleşmiş umumî kanaat hilâfına, bir rahat koltuk ve lüks bir makam arabasından ibaret olmaktan artık çıkmıştı.. Adeta iğneli bir fıçıya dönmüştü.. Başına getirilen insan için bir huzursuzluk, bir dert ."bir uykusuz geceler menbaı haline gelmişti. İlâç buhranı denen dert, memleketi kasıp kavuruyordu. Cerrahi âletler, laboratuvar malzeme. si, elektronik cihazlar darlığı vardı. Gözlük cam ve çerçevesi sıkıntısı mevcuttu. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının diğer meseleleri bir kenara, sadece şu üç husus, insanların hayatları ile doğrudan doğruya alâkalı şu üç husus bile, bir mesul bakanı yatağında rahat rahat uyutmayacak kadar mühimdi. İnsanlar için sağlık, herşeyden önce geliyordu. Kahvesiz yaşanırdı ama, bir şeker hastası için insulinsiz yaşamak mümkün değildi. Şunu iyice bilmek lâzımdı ki; yoklar diyarı Türkiyede insanlar o bakımdan biraz da tesadüfen yaşıyorlardı. Sağlık Bakanlığına getirilen zat, bunları bilerek hareket etmek zorundaydı.

Oldu da bitti, maşallah

Yeni Sağlık Bakanının yeni siyasi kariyeri 1955 yılında başlamıştı. O yılın ilk günlerinde çok uzun boylu, koyu esmer tenli bir adam, Başbakanlık binasına gelmişti. Zayıftı. Çehresi azık, adımları telâşlıydı. Mütecessis görünüyordu. Doğruca ikinci kata çıkmış ve Hususi Kalem Müdürünün odasına girmişti. Esasen önceden randevu verilmişti. Başbakanın kendisi ile görüşmek istediği bildirilmiş, fakat ne hakkında görüşüleceği söylenmemişti. Derhal huzura kabul edildi. Menderes, uzun boylu adamı gayet candan karşıladı, halhatır sordu, Başbakan, mültefit ve neşeli olduğu halde bir türlü sadede gelmiyor ve karşısındakini merak içinde bırakıyordu. Derken zile bastı ve içeri giren memura hitaben "Beyfendinin imzalıyacağı bir kâğıt vardı, nerde o ? " dedi. Dikdörtgen şeklinde katlı olan kâğıt derhal bulunup getirildi ve Menderese verildi. Menderes de mütebessim bir çehre ile kâğıdı muhatabının önüne bıraktı. Uzun boylu adam kâğıda baktı. Bu, kendi adına doldurulmuş bir D.P. âzalık beyannamesi idi. Sadece imza yari açık. ti. Menderes "İmzalanması da epey gecikmişti" şeklinde konuştu ve kendisine bir dolmakalem uzattı. Uzun boylu adam şaşırmıştı. Tereddüt ediyordu. Menderesten kalemi alırken eli titremişti Fakat fazla da mukavemet edemedi ve kağıdı imzaladı. Hususi Kalem Müdürü kâğıdı alıp odayı terk etti.

Âzalık talepnamesi, Genel Merkez tarafından D..P. İstanbul İl İdare Kuruluna taahhütlü olarak uçak postası ile gönderildi. İl İdare Kurulu da talepnameyi D. P. nin Teşvikiye ocağına -adamın ikametgâhı orasıydı, havale etti. Teşvikiye Ocağı, talepnameyi âza defterine işledi, işte, kurulduğu tarihten 1953 yılına kadar C. H P. saflarında kalan Dr. Lûtfi Kırdarın D. P. ye intisabı böyle oldu. Hâdise gazetelere aksedince en fazla hayret eden ve üzülenler -C.H.P. liler değil, ailesi efradından bir gruptu.

Aynı Lûtfi Kırdar 24 Kasım 1957 sabahı, Ankara Palastaki odasında Cumhuriyet gazetesini tetkik ederken; henüz resmen açıklanmamış olan Menderes V. Kabinesindeki Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı koltuğuna oturtulacağını ilk defa öğreniyordu.

Kırdarzadeler

Kırdar -Sultan Murat devrinde Jandarma Başkumandanlarına veri len lâkap. 1889'da, Irakın kuzeyinde Kerkükte doğmuştu. Ailesi Kerkükün eşrafındandı. Vakıfları, camileri ve serveti bulunan aile, Kırdarzadeler namıyla maruftu. Osmanlı Meclisi Mebusamna Musul Vilâyetinden gelenler, hep Kırdar zadelerden seçilirdi. O zamanki Kırdarzade Lûtfinin İstanbula ilk gelişi, birinci Meşrutiyetin ilân edildiği 1908 senesine rast-

İlâç arayan kalfa

Bulursan bana da haber ver

lar. Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahaneden mezun olduktan sonra memleketine döndü ve Musul Vilâyeti Seyyar Tabibliğine tâyin olundu. Birinci Cihan Harbi patlak verince, bütün sivil doktorlar gibi Kırdarzade Lûtfi de askere alındı. Böylece Suriye, Lübnan ve Filistindeki muhtelif askeri hastahanelerin sertabibliklerinde bulundu. Bilâhare de, Cemal Paşanın Lübnania açtığı Darüleytam Müdürlüğüne getirildi. 1918'de tstanbula çağrıldı ve Aşayir ve Muhacirin Müdüriyeti Umumiyesi Sıhhiye Müdürü oldu.

Mustafa Kemalle tanışma

ene 1918 yılında Ruslardan geri alınmış olan Erzuruma Sark Orlusu Müfettişi Kemal Paşanın taleri üzerine Hilâliahmer Üçüncü İmdalı Sıhhiyye ekibi reisi olarak gönderildi, bu vazifede kırk gün kaldı. O-

Dr. Kırdar hasta çocukları ziyaret ediyor

Bir hassas kalp

ya gittiğinde, Mustafa Kemali Osmanlı ordusundan istifa etmiş ve Erinim Kongresinin hazırlıklarım yaparken bulmuştu. Atatürkle de bu vesile ile tanışmak, fırsatını ele geçirdi. Zaten Kırdarzade-Lûtfi girişken bir adamdı. İçtimai mevki sahibi insanların cemiyetine muvaffakiyetle soluyordu. Mustafa Kemalle görüşmelerinde, Mustafa Kemal ona yapmak istediklerini anlattı ve İstanbula dönüşünde bu hususta kendisine yardım etmesini bildirdi.

Daha sonra Kırdarzade Lûtfiye Aydin Cephesinin merkezi Nazillide rastlanır. Vazifesi, Hilâliahmer Berıci İmdadı Sıhhiyye ekibi reisliğidir. O sırada Mustafa Kemal Ankada ilk hükümeti kurmağa muvaf - fak olmuştu. Gene o günlerde Adnan Adıvar da Kâtibi Umumisî bulunduğu Hilâliahmerin Genel Merkezini İstanbuldan Ankaraya kaçırmıştı. Dolayısı ile Kırdarzade Lûtfi artık Ankara ile muhabere ediyordu. İşte Kırdarzade Lûtfinin ilerde Türkiye çapında bir adam olmasını temin eden İnönüyle tanışması da Ankarada vuku bulmuştu. Gerçi İnönü bu "tarihi mülakatı" pek hatırlamamaktadır ama eski İstanbul valisi bir defasında Nazilliden Ankaraya geldiğinde Adnan Adıvarın evine davet olunduğunu ve orda Halide Edip hanımın da hazır bulunduğu bir toplantıda İsmet Paşaya takdim edildiğini unutmamış, unutturmamaya çalışmıştır.

İstiklâl Savaşından sonra, Kırdar. zade Lûtfiyi üç sene müddetle Viyana, Münih ve Pariste göz hastalıkları üzerinde -kendisi göz doktoru idiihtisas yaparken görüyoruz. 1925 yılında İstanbulda. Kerküklü akrabalarından ve gene Kırdarzadelerden Hayriye hanımla evlendi. Avrupadan avdetinde, İzmir Sıhhiye Müdürlüğü ve Belediye sertabibliği göz hastalıkları mütehassıslığına getirilmişti. Vazifesinden kısa bir müddet ayrılıp, tekrar başlamadan önce "mülteci, kimsesiz ve meskensiz Türklerden" olduğu için kendisine İzmir İskân Müdürlüğü tarafından Karşıyakada bir de yalı verilmişti!

Siyasi hayata atılış

O tarihlerde Kırdarzade Lûtfinin en büyük emeli, göz hastalıkları mütehassısı olarak iyi bir isim yapmaktı. Fakat 1934 senesi onun için bir dönüm noktası teşkil etti. Elinden, iyi ahbabı Dr. Refik Saydam tuttu ve onu Kütahya milletvekili olarak Meclise soktu. Sonra, gene Dr. Refik Saydamın delaletiyle 1936'da Manisa Valiliğine getirildi. İsmet İnönü Cumhurbaşkanı olunca İstanbul Valisi Muhiddin Üstündağın değiştirilmesi zarureti ortaya çıktı. Dr. Lûtfi Kırdar Manisada iyi çalışmış, eserler vermişti. İstanbul valiliği için mevcut üç aday arasından İnönü, Dr. Refik Saydamın tavsiyesiyle onu seçti. Böylece Dr. Kırdar tababet sahasından idare ve politika sahasına atıldı. İstanbul Valiliğinde ilk işi kendisine "İnönünün adamı" payesini yakıştırmak oldu. Bunda muvaffakiyet kazandığı inkâr edilemez. Kırdarlar bu hedefe doğru ailece savlet yaptılar. İnönü ailesi İstanbula geldiğinde Kırdarlar tarafından sarılıyor, kendilerine programlar çiziliyordu. Bizzat vali yanlarından ayrılmıyordu. Bırakınız Cumhurbaşkanının kendisini, ailesinin bir ferdi bir yerden bir yere gitse karşısında mutlaka bir Kırdar buluyordu. O kadar ki, en sonda vali ailesiyle İnönü ailesi arasında bir akrabalık dahi ikincilerin hayret dolu nazarları arasında başarıyla keşfedilip çıkarıldı. Bu suretle. Dr. Kırdar "İnönünün adamı" olarak İstanbulu idare etti.

...Yürü ya kulum deyince

Kırdarı asıl şöhrete ulaştıran yer bu İstanbul Valiliği oldu. İstanbulun -vekilleri de dahil, onuncu valisi idi. Bu vazifeyi onbir sene -bir rekordur ve 6. 12. 1938 den 24. 6. 1949 arasındadır- deruhte etti. Tek parti devrinin bütün valileri gibi o da C.H.P. İl Başkanlığı yaptı. İmardan hoşlanan gayretli bir idareci olarak İstanbula çok eser kazandırdı. Meselâ İnönü Stadyumu, Spor ve Sergi Sarayı, Açık Hava Tiyatrosu. Taksimdeki İnönü Gezisi ve Belediye Gazinosu, Atatürk Bulvarı hep Kırdarın zamanında meydana getirildi. İstanbuldaki istimlâk ve imar faaliyetleri ilk defa 1939 da, Kırdarın çalışmalarıyla başladı. Kırdar eğer dinamik devrinde Menderesin eline geçseydi muhakkak ki, istimlâk ve yıkan faaliyetlerinde şimdi beliren bazı müşküller kolaylıkla halledilirdi. Buna mukabil Dr. Kırdar da eli, kolu daha serbest hareket imkânını bulurdu. Gerçi İnönü Kırdarı çok tutardı. Kırdar da "Milli Şefi" ne sadakat, le hizmet etmek babında en ufak açığı vermezdi. Ama Cumhurbaşkanının valiye olan bu itimadı devrin bakanlarını dahi kıskandırırdı. Kırdar ise, bu itimaddan aldığı cesaretle kendisini bakanlardan üstün görürdü. Bu yüzden bakanlarla arasında bir hayli hâdise cereyan etmişti.

Dr. Kırdar tam onbir sene bir çok eser vererek, fakat "Millî Şefine şirin görünmek merakı yüzünden her eserine "İnönü" adını takarak valilik yaptı. Bu onbir senenin sonunda Kırdarın valiliğini yaptığı İktidarın İstanbulda seçim kazanma şansı sıfır, dı. Açılan tesislere, devrin liderlerinin ismini vermesi o zamanın muhaliflerini harekete geçirmişti. C. H. P. li Şehir Meclisi de bir karar almış, ölümünden beş sene geçmedikçe herhangi bir şahsın isminin abidelere

verilmesini yasak etmişti. Fakat Kırdar başka bir formül bulmuş, yeni açılan tesislerin üzerine mermer plâkalar astırmaca başlamıştı. Plâkaların üzerinde de "Bu tesis, bilmem kimin Cumhurbaşkanlığı, falancanın başbakanlığı ve Dr. Lûtfi Kırdarın Valiliği sırasında inşa ettirilmiştir" mealinde ibareler kazdırtmıştı. İnönünün Taksime dikilecek meşhur heykeli de onun parlak fikridir.

İstanbulda yıldırımları üzerine fazla çekmeğe başlayan Dr. Kırdar oradan 1949'da alındı ve gene İnönünün desteğiyle bir ara seçiminde Manisa milletvekili oldu. Fakat 1950 de seçimleri kaybetti. Ertesi sene yapılan ara seçiminde partisi -C.H. P.- onu Necmeddin Sadakla beraber İstanbuldan aday gösterdi. Kırdar gene kaybetti. İki hezimetten sonra rotasını değiştirmeğe başladı. Bir ara İktidar onun vasıtasıyla C.H.P. içinde sondajlar yaptı, fakat bu sondajlar iltifat görmedi. Kırdann kendisine yapılan sondajlar ise müsbet netice verdi. Eski İstanbul Valisi 1953'de partisinden ayrıldı. İddiasına göre C. H. P. "fazla sert" politika yapıyordu. Kendisi ise mutedildi. Bugün D.P. içinde ve Menderes V. Kabinesinde bulunduğuna göre, demek ki D. P. de, Menderes V. Kabinesi de "mutedil politika" yapmaktadırlar! Doğrusu istenilirse bu fikri Kırdarla paylaşanların sayısının fazla olduğu tahmin- edilemez.

Eski İstanbul valisi 1954 seçimlerine- "D.P. listesinde müstakil" etiketiyle girdi. 195?'de de tam D. P.. li sıfatıyla Sağlık Bakanlığına getirildi.

Derdin başı

Kırdar, Sağlık Bakanlığı makamına oturur oturmaz ilk iş olarak müzmin bir dert halinde bulunan ilâç meselesini halledeceğini ifade etti. Fakat Türkiyenin ilâç derdi öyle sade suya beyanatlarla halledileceğe pek benzemiyordu. Bu buhranın mazisi bir hayli eskiydi. Tâ 1963 senesine kadar uzanıyordu. Ekselans Fatin Rüştü Zorlunun liberasyon fiyaskosundan sonra, memleketteki diğer bütün ithal malı istihsal ve istihlâk maddelerinde olduğu gibi, ilâçta da darlık baş göstermişti. Memleketin malî kaynak ve ihtiyatlarının cömertçe israfı neticesinde, ilâç ithali için ihtiyacı tam manasıyla karşılayabilecek döviz tahsisi imkânsız hale gelmişti. Tıp ilminin her geçen gün biraz daha tekâmülü, kalkınan vatandaşların her gün biraz daha fazla ilâca düşkünlüğü, Türkiyede ilaca vaki talebi her geçen yıl % 15-20 nisbetinde yükseltiyordu. 1953 den bu yana, bir taraftan ilâca vaki talep süratle yükselirken, diğer yandan da ilâç ithali için yapılan döviz tahsisleri esaslı şekilde düşüyordu. Böylece beş sene temadi eden alâkasızlık ve ihmal şimdiki dramatik dunumu yaratmıştı. Elde mevcut gayri resmî istatistiklere göre, 1950 den bu yana ilâç ithali için realize edilebilen tahsisler **Şöyleydi:**

Sene	*Ham* **madde** ***T.*** **L.**	*Müstahzarlar T. L.*
1950	İstatistik **yok**	**17.** 000. 000
1951	=	**25.** 000. 000
1952	= =	**28. 500. 000**
1953	=	**18.** 500. **000**
1954	**5.** 320. **000**	**30.** 000. 000
1955	**3.** 250. 000	**30.** 000. 000
1956	**9.** 250. 000	**10. 000.** 000
1957	**Henüz hasır** değil	hiç yok

Ancak 1957 senesi zarfında E.P.U. memleketleri ile yapılan hususî anlaşmalar sayesinde, fındık ve pamuk ihracına mukabil biri üç, diğeri de 1.5 milyon dolarlık iki parti müstahzar ve ham madde ithal edilmişti. Ama bu da derde deva olabilecek mahiyette değildi; Delik büyüktü, yama pek küçük kalmıştı!

Yerli ilâçlar

Memlekette yerli ilâç sanayii, gerçi şayanı şükran bir tekamül kaydediyordu. Bugün için Türkiyede 106 ilaç fabrika ve laboratuvarı mevcuttu. Bunlardan dürt tanesi (Squibb, Abbot, Wander ve Türk-Hoecht) 6224 sayılı Ecnebi Sermayeyi Teşvik ve Koruma Kanunundan istifade edilerek kurulmuştu. Şimdiki halde, yerli fabrika ve laboratuvarlar, memleketin ilâç ihtiyacının % 85'ini karşılayabiliyordu. Geriye kalan da, müstahzar olarak dış memleketlerden ithal ediliyordu. Sağlık Bakanlığı, yerlisi yapılmıyan müstahzarların sayısını 87 olarak tesbit etmişti. Bunlardan sadece 46 sı birinci derecede hayati ehemmiyeti haiz bulunan müstahzarlar kategorisine sıkıştırılmıştı. Ama bir nokta üzerinde bilhassa dur. mak gerekiyordu O da, ilaç sanayiimizin, şeker ile alkol ve glikoz gibi çok basit olanları hariç, bütün ham maddesini dış memleketlerden, bilhassa İsviçre, Batı Almanya, Fransa, Birleşik Amerika ve Belçikadan getirtmemizdi. Yerli ilâç sanayiinin istihsal kapasitesindeki artış tetkik edildiği takdirde bunun 1954 de 50 1955 de 65, 1956 da ise 87,5 milyon T. L. olduğu göze çarpıyordu. Yerli ilâç sanayiinin ham maddesi veya, müstahzar olarak ithal ettiğimiz ilâçlar için lüzumlu dövizin kısmı küllisini İ. C. A. (Milletlerarası İşbirliği İdaresi) yardımlarından sağlıyorduk. Yani etimizi de sütümüzü de, ekmeklik buğdayımızı da, yağımızı da, peynirimizi de sağlayan Birleşik Amerika olmasaydı halimiz nice olacaktı? "İstikbalin müreffeh ve mesut Türkiyesi" edebiyatı karnımızı doyuracak, hastalığımıza deva olacak mıydı? Bir de Sağlık Bakanlığının elinde, hayati ehemmiyeti haiz ilâçlara sarfedilmek üzere her ay 100 bin dolar mukabili transferli döviz ihtiyatı bulunmakta idi. 1957 senesi başından itibaren aksamadan devam eden bu usul sayesinde, her tarafından akmakta olan damın en büyük deliklerini geçici de olsa tıkamak mümkün oluyordu.

D. P. Türkiyesinde gözlükçü

Gözlük afişte kaldı

İthal müstahzarlar

Sağlık Bakanlığı, tıbbî müstahzar ithal edilebilmesi için, iki Şart koşmuştu: Müstahzar ilâcın memlekette muadilinin yapılamaması (Heparin, Liehemine gibi) veya ihtiyacı karşılayamaması (antibiyotikler gibi) Aksi halde memlekette yapılan ve ihtiyaca yeten ilâçların ithal yoluyla yurda sokulması yasaktı. En fazla darlığı hissedilen, ithal malı ve bilhassa birinci derecede hayati ehemmiyeti haiz müstahzarlar kategorisine giren ilâçlardı.

Türkiyede, tıbbi müstahzar ve ilâç ham maddesi ithal eden firmaların sayısı 120 ye yakındı, 1957 yılında Türkiyede 130 milyon T.L. karşılığı ilâç sarf edilmişti. Meblâğın doksan milyonunu yerli sanayi, yirmibeş milyonuna ithal malı tıbbi müstahzarlar ve onbeş milyonunu da eczane laboratuvarlarında havanda dövülen "Magistral" ilâçlar doldurmuşlardı. İlâç ithalâtçısı firmalar, tahdit, ler ve döviz buhranı dolayısıile faaliyetlerini tatil etmek zorunda kalıyorlardı. Esasen E.P.U. memleketleri de Türkiyeye krediyi kesmişlerdi. Ancak peşin para ile mal gönderiyorlar, di. Bazı firmalar birbuçık, iki sene vade ile, o da çok az miktarda teslimat yapmaya devam ediyorlardı ama, bunun ne kadar süreceğini kes-. tirmeğe imkân yoktu. Üstelik mağ-

lûp edilmesi gittikçe imkânsızlaşan müşküllere rağmen, bazı tıbbî müstahzarların dış memleketlerden ithali •ıfiimnfle, gösterilen beceriksizlikler hem pek komikti, hem de döviz kaybına sebep oluyordu. Meselâ şeker hastalıklarında kullanılan ve süresi 1969 yılında sona erecek olan Insülin, bir defada, memleket ihtiyacım altı yedi sene karşılayacak miktarda ithal olunmuştu. Sonra İsrailden bol miktarda Penisilin getirtilmiş, dünyanın dövizi heder edilmişti, İsrail, kullanma müddeti dolmak üzere olan penisilinleri Birleşik Amerika Ordusundan toptan ucuza almış ve şişelere doldurarak derhal Türkiyeye sevk etmişti. Şimdi İsrail penisilinlerine kim. se rağbet etmiyordu. Zira bu penisilinler kullananda allerji yapıyor ve insanın elidini berbat ediyordu. Hastalar iğnenin yapıldığının ertesi günü eczanelere koşuyor, yana yakıla şikâyet ediyor ve kavga çıkarıyorlardı. Arkadan da, hastahane hastahane allerjiyi gidermenin çaresini arıyorlardı.

70 milyon balonu

Sağlık Bakanlığına getirilişi milletçe bir sürpriz olarak karşılanan Lûtfi Kırdar, vazifesine başlar başlamaz ilk iş olarak ilâç buhranını halledeceğini muhtelif vesilelerle söylemişti. Ama bu buhranı nasıl halledecekti ?

Bakan, tıp ve eczacılık işinde aklına kimler geldiyse hepsim topladı. Yapılan uzun boylu müzakerelerden sonra, al aşağı, ver yukarı memleketi, içinde bulunduğu ilâç buhranından kurtaracak asgari bir döviz haddi tesbit edildi: 70 milyon T.L. Bunun otuz milyonu ile ham madde, yirmi milyonu ile ecnebi müstahzar, on milyonu ile ambalaj malzemesi, geri kalan on milyonla da sıhhi malzeme ithal edilecekti. Eh, doğrusu hesabın buraya kadar olan kısmı gayet iyiydi. Kırdar da memnundu 70 milyon lira sarfedilince "eskisi kadar olmasa bile, zaruri her ilâç bulunacaktı." Gelgelelim yetmiş milyon nereden bulunacaktı? Bulunsa bile ihtiyaca ne kadar zaman için kâfi gelecekti? Bu bakımdan eczacılar Bakan kadar nikbin değillerdi.

Kırdan en çok cesaretlendiren, yerli ilâç fabrikatörleri ve laboratuvarcıları olmuştu. Onlar Bakana, 30 milyon liralık iptidai madde ile 120-130 milyon liralık müstahzar yapabileceklerini söylemişlerdi. Yeter ki meblâğ temin edilsindi. Gerisi kolaydı? Ancak, bu işle yakından uğraşanların aklına şöyle bir sual geliyor, du: "-Acaba yerli ilâçlar ecnebi müstahzarların yerini tutabilir miydi?" İşte bu suale bir mim koymak lâzımdı. Gerçi şurası su götürmez bir hakikatti ki, son yirmibeş yıl içinde yerli ilâç sanayiimiz gerçekten iftihar edebileceğimiz bir kalkınma göstermişti. Ancak, yerliciler "tıbbî müstahzar ithalinden müstağniyiz, hemen hemen herşeyi yapabiliriz" derken, acaba ilmin gerektirdiği tevazuun dışına çıkmıyorlar mıydı? En küçük hataları ile bile muazzam tehlikeler yaratabilecek yerlicilerimizin en azından iki üçyüz yıllık tradisyonu olan muasır Batı ilâç sanayiinin seviyesine ulaşabilmeleri için daha bir hayli zamana ihtiyaç yok muydu ?

İlâç fabrikasında faaliyet

Güllüoğlununki kadar nefis mi?

Terli ilâç sanayiini desteklemek Kırdarın hem vazifesiydi, hem de işine gelirdi. Ama bu, her şeyden evvel bir hayat meselesiydi. Az döviz sarfıyla dâvanın üzerine yamalı da olsa, bir perde çekmekle iş bitmemeliydi.

Güllüoğlu baklavası

Ham maddesi hazır olarak dışardan gelen ilâcı, malûm formüllerle karıştırıp istenen evsafa sokmak pek kompleks bir iş değildi. Bütün mesele, ham maddeyi ölçüp biçip, şurup, mayi veya macun haline getirmekten ibaretti. Ancak, meselâ bir İstanbullunun canı baklava çektiği zaman, eğer imkânı varsa gidip, bu baklavayı mutlaka Güllüoğlundan almak istiyordu. Langadaki Cafer Ağanın dükkânı bana daha yakın, oradan alıvereyim demiyordu. Gerçi Cafer Ağa da, Güllüoğlu da baklavayı un, şeker, tereyağı ve cevizden yapıyorlardı ama. bütün mesele bunları bir araya getirmekteydi. İhtisas ve tecrübe yabana atılmıyacak şeylerdi. Bugün-belki bazı yerliciler hariç-hiç kimse Bayer aspirin ile bizim aspirinlerin hemayar olduğunu iddia edemezdi.' Halbuki kullanılan iptidai maddeler ve formül aynı idi. Bunun ilâç sanayiindeki misalleri saymakla bitmiyecek kadar çoktu. Meselâ yerli Calsiumların damar sertliği yaptığı, dolayısıyla bazı ölüm vakalarına rastlandığı malumdu. Ama denebilir ki bizim yerli fabrikatör de işlenmemiş Calsiumu Roch'tan alıyordu, Pfizier de. Ama arada dağlar kadar fark vardı. Yerli sanayiin bu uçurumu doldurması için daha hayli zamana ve tecrübeye" ihtiyacı mevcuttu.

Sonra kabul edelim ki yerli ilâç sanayiimiz için otuz milyon liralık ham madde yetti. 20 milyonluk ecnebi müstahzar ithali kâfi gelecek miydi? Zira bu 20 milyon temin edilse dahi büyük kısmı ithal firmalarının müterakim borçlarının ödenmesinde eriyip gidecekti. Üstelik bütün bunlardan başka 20 milyonluk dövizin yarısı kredili tahsisdi. Bakalım E. P. U. kredi verecek miydi ? Ekseriyeti Demir Perde gerisinde olan anlaşmalı memleketlerde de kimya ve ilâç sanayii ya yoktu, ya da gelişmemişti.

Çaresi

İlâç buhranına bir çare bulmak zamanı geçiyordu. Hasta adam memlekete hizmet edemezdi. Mersin limanının veya bilmem hangi çimento fabrikasının inşası bir yıl geç olursa gökler yarılmazdı ama bir in-. san bir defa öldü mü, artık onu diriltmenin çaresi yoktu.

Gerekli iş şu idi: Muntazam fasılalarla, az da olsa ilâç için tahsisler yapılacak ve devam ettirilecekti. Hükümet sözünü tutacak; piyasaya itimat aşılıyacaktı. Böylece huzursuzluk kalkacak, ithalâtçısı da, imalâtçısı da yarın başına ne geleceğim bilecekti. Hele muntazam fasılalarla yapılacak tahsisler biraz doyurucu olursa o zaman ilâç buhranı denen kangren büsbütün sökülüp atılacaktı. Zira ilâç piyasası döviz kadar istikrar ve emniyet, de istiyordu. Yok-' sa bugün 70 milyon vereceğim de, 30 milyon ver. Veyahut bugün 70 milyon ver, ondan sonra iki sene hiçbir tahsis yapma. Bunlar yaraya melhem olamazdı.

Tevzi usulünü islah da şarttı. Memlekete giren veya Türkiyede imal edilip de tevzie tabi olan tıbbî müstahzarlar evvelâ Türkiyedeki 1004 eczane ve 563 ecza dolabına seyyınen, müteakiben de ciro esasına göre dağıtılmaktaydı. Yani İstanbuldaki Kanzuk 10 Terramycin alıyorsa, Karakösedeki farzedelim İstikamet Eczahanesi de 10 Terramycin alıyordu. Eğer böyle bir dağıtımdan sonra gene de elde Terramycin kalırsa onlar da eczanelerin ciroları esas tutularak tevzi ediliyordu. Dolayısı ile büyük şehirlerde yaşayan vatandaşlarımız, Avrupaya seyahate çıkanlara kürk manto ısmarladıkları gibi, Anadoluya giden ahbaplarına ilâç siparişi yeriyorlardı. Bazan da bir eczanenin payına, tevzi esaslarına göre, tek hastayı bile tedaviye yetmiyecek miktarda ilâç tahsis ediliyordu.

• Faraza muayyen bir iğneden altı tane yapılması lâzım geliyorsa, tek eczanesi bulunan bir kasabanın kontenjanına dört iğne düşüyordu. Tevzi sistemi, insan topluluklarının istihlâk kapasitesine göre ayarlanmalıydı.. Aksi halde tevzi sistemi, karaborsacılığı resmen teşvikten başka birşey olmazdı.

Yerli ilâç sanayii daha fazla desteklenip teşvik edilmeliydi. Fiat murakabesi biraz hafifletilip, kaliteli ham madde ithalini mümkün kılacak tedbirler alınmalıydı. Ambalaj malzemesi sıkıntısı da giderilmeliydi. İlâç ambalajlarının psikolojik tesirleri inkâr edilemezdi. Selofan, kalaylı kâğıt tevziinde çikolata ve şekerciler değil, ilâç sanayii tercih edilmeliydi. Paşa bahçe Cam Fabrikası, Tekelin ihtiyaçlarından önce ilâç sanayiinin ihtiyaçlarını göz önüne almalıydı. Avrupa ayarında bir ambalaj yerli ilâçlarımızın hem itibarım yükseltecek, hem de, onları pespayelikten kurtaracaktı. Bu gün piyasada ilâç koyacak şişeyi mumla aramak bile beyhudeydi. Doktorlar da muayyen' marka ilâçlar üzerinde durmak gibi bir prestij metodundan vaz geçerek yerli muadillerine iltifat etmeliydi. Her maddenin fiatı yüzde bin artmışken İkinci Dünya Harbinden evvelki seviyede dondurulmuş olan ilâçları satanların kâr hadlerini % 25 den yukarı çıkarmak zaruretti. Böylece eczanelerin kap anmasına veya hüviyet değiştirerek manifatura dükkânı veya parfümeri mağazası haline gelmesine mani olmak lâzımdı. Bugün Türkiyedeki eczanelerin yüzde sekseninin cirosunun üçyüz lirayı geçtiği görülmüş değildi.

Yok olan meslek

Memlekette ilâç buhranına muvazi ikinci bir dert vardı. Gözlük camı ve çerçevesi buhranı. Basit bir iş değildi, bu. Göz şakaya ve ihmale gelmezdi. Bu dert de mahut liberasyon neticesi kendini göstermişti. Stokların kısmen erimesi ile sıkıntı 1954 senesinde hissedilmeğe başlamıştı. Gözlük cam ve çerçevesi için 1955 de hemen hemen hiç, 1956 da ihtiyacın sadece % 10 una, 1957 de ise % 25 ine tekabül eden tahsisler realize edilebilmişti. Memlekette, ilâç. ta olduğu gibi mütevazi bir optik sanayi olmadığından gözlük cam ve çerçevesi buhranı daha da kritik bir manzara arzediyordu. 1955 senesinde Gözlükçüler Cemiyeti Sağlık Bakanlığına bir rapor tevdi etmiş, Türkiyenin gözlük ihtiyacının, asgari hesapla 3 milyon Türk lirasına tekabül eden dövizle giderilebileceğini ileri sürmüştü.. Zikri geçen talebin karşılanmaması üzerine ip kopmuştu. Göz. lük cam ve çerçevesi güneş gören kar gibi eriyivermişti. Gözlükçülerin bazıları manifaturacılık, bazıları züccaciyecilik, bazıları da parfümöricilik yapmaya başlamışlar ve Türkiyede topu topu ikiyüz kadar gözlükçü kalmıştı. Mesleklerinde sebat ve mukavemet gösterebilenler de şimdi dükkânlarında gözlük cam ve çerçevesinden başka her şey satmaya başlamışlardı. Biblodan tutun da saate, tokaya, oyuncağa kadar her şey vitrinlerini dolduruyordu. Vitrinlerine halkı inandırabilmek için "gözlükçülüğe devam ediyoruz" mealinde yaftalar asmışlardı. Aslında, bunların yaptığı gözlükçülük değil tamircilikti.

Üner, Hayriye, Lûtfi, Erdem Kırdar

Transfere en çok onlar üzüldü

Bugün İstanbul ve Ankarada dahi ayakta kalmış hiç bir gözlükçü dükkânında tam bir gözlük camı koleksiyonu bulmak mümkün değildi. Bira zaman zaman çıkan cüzî tahsisler ehliyetli gözlükçülere değil, bezirgan züccaciyelere, manifaturacılara, kısacası meslekten olmadığı için memleket ihtiyaçlarını bilmeyen insanlara gidiyordu. Onlar da paralarını fazla bağlamamak için, • sürümü çok olan gözlük cam ve çerçevelerini ithal ediyorlardı. Vitrinleri dolduran ve sağlam gözlülerden başkasının işine yaramayan güneş gözlükleri bu tahsislerin meyvalarıydı. Ama meselâ bugün herhangi bir , numarada astigmat (CYL. "Cylindric") gözlük camı boşuna aranmamalıydı. Yoktu. Normal gözlük camından (SPH. "Spheric") 6 dan yukarı numarasını bulmak ümidine bile kapılınmamalıydı. Hele takma göz, katarak cam neuzibillah! İstanbul gözlükçüleri, katarak ameliyatı geçirerek gözündeki perdeyi aldırtan bir albayın, gerekli camı bulamadığı için evinden çıkamadığını ve hatalı bir iktisadî politikanın asıl suçlusuymuş gibi burnunun ucunu göremiyerek evinde cefa çektiğini pek iyi bilmekteydiler. Gene o İstanbullu gözlükçüler şirin ve güzelce bir genç hanımın, takma göz bulamadığından tek gözü pamukla kapalı olarak zaman zaman kendilerine geldiğini ve imdat beklediğini anlatıyorlardı. Bu yalnız İstanbulda böyle değildi. Bütün Türkiye ayni dertten müştekiydi.

1957 seneleri ortalarında, ekseriye, ti ehliyetli gözlükçü olmayan 38 kişiye mütesaviyen paylaşılmak üzere gözlük camı ve çerçevesi ithali için 50 bin dolarlık tahsis yapılmıştı. Gözlük cam ve çerçevesi için tahsisler ancak anlaşmalı memleketlere tevcih olunmakta idi. Anlaşmalı memleketlerde optik sanayii gelişmemiş, olduğundan evsaf ye işçiliği zayıf, kalitesiz, fakat pahalı cam ve çerçeve ithali mümkündü. Takas veya kliring anlaşmalarının mahiyetini Taşkasaptaki bakkal veya Çıkrıkçılar yokuşundaki bezzaz dahi öğrenmişti. Dünya piyasasının üstünde fiatlarla mal satıyor, çok daha da pahalıya mal alıyorduk! Anlaşmalı memleketler, ham her ihtiyacı karşılayamamakta! hem de sürüm kabiliyeti kalmayan stok malları göndermekte idiler. Mamafih hurda incirin karşılığında da başkaca ne beklenebilirdi? Optik sanayiinin zirvesine erişen E. P. U. memleketleri ise, illallah demişler, bize biç yüz vermiyorlardı.

Gözlükçüler, E. P. U. dışında en ümitli bulundukları Doğu Almanya-; dan da, şimdiye kadar milletlerarası pazarda bir eşi daha görülmemiş muameleye maruz kalmışlardı. Her türlü mutabakat tekemmül ettiği halde, Doğu Almanya 50 bin dolarlık tahsise ortak 32 ithalatçının akreditiflerini hiçbir sebeb göstermeden iade etmiş ve mal göndermeyeceğini bildirmişti. Meselenin asıl garip tarafı şu idi: 1967 nin sonlarına doğru -gene ekseriyeti ehliyetli gözlükçü olmayan- 17 tacire, gene Doğu Almanyadan cam ve çerçeve ithali için ikinci bir 50 bin dolarlık tahsis verilmişti. Birinci taahhüdünü ticaret nizamlarını hiçe sayarak yerine getirmeyen Doğu Almanyanın, ikinci talebi haydi haydi reddedeceğim görmemek için 12 numaradan da yük. sek numaralı bir gözlük kullanmak lâzımdı. Halbuki gözlükçüler Kırdarın -göz mütehassısıdır ya.... Sağlık Bakanlığına getirilmesine ne çok sevinmişlerdi.' Öyle zannediyarlardı ki Kırdar, görme duygusunun ne dere-

ce ihtimama muhtaç bulunduğunu hatırlayacaktı. Fakat' Kırdar, bu tip işlerle uğraşacak gibi görünmüyordui

Gözlük cam ve çerçevesi buhranının bir sebebi de, bizdeki kâr hesaplâma usulü ile alâkalıydı. Türkiye hariç, dünyanın her memleketinde bir gözlük çerçevesi alan adam-, bu çerçeveye cam takılması için ayrıca ücret ödemezdi. Zira o ücret çerçevelen alınan kâra dahil edilmişti. Halbuki Türkiyede, çerçeveye cam taktırmak için ayrı bir ücret ödenmekteydi. Camdan ve. çerçeveden alınan kar da, sırası- ile azami % 20 ve % 25 olarak hudutlandırılmıştı. Yani Türkiyede müstakil olarak cam veya çerçeve alan insan, bunları diğer memleketlere nisbetle çok ucuza mal ediyordu. Çünkü meselâ Batı Almanyada, sigortalı işçiler için- gözlük camı ve çerçevesinden % 367.5 kâr alınıyordu. Diğer kimseler içinse kâr haddi serbestti. Böylece, bilhassa son senelerde artmakta olan Arap turistleri memleketlerinde dörtte bir fiatına temin ettikleri Türk liraları ile. Türkiyeden bol bol erözlük camı ve çerçevesi alıyorlardı. Memleketlerine dönünce de, çok ucuza mal ettikleri cam ve çerçeveleri satıyorlardı.

Türkiyede vatandaşlar gözlerini bozmamağa veya gözlük kullanıyorlarsa başlarına bir hâl gelmesin diye çok dikkatli olmaya mecburdular. Bu zamanda Tanrı kimseyi gözlükçüye muhtaç etmemeliydi!

Bir buhran daha

İlaç ile gözlük cam ve çerçevesinden başka, memleket bir buhranın daha ıstırabını çekiyordu. Yalnız bu sonuncusu, öyle pek kolay görünür bir buhran değildi. Fakat ehemmiyeti ilâç ve gözlük camı ile çerçevesi kadar büyüktü. Memlekette tıbbî malzeme yoktu. Türkiyede yalnız İstanbulda bu tip malzeme satan bir iki dükkân vardı ve onlar da yıllardan beri hemen hemen boş duruyordu. Yıllardan beri Türkiyede ince cerrahi âletler, elektrikli tıbbî cihazlar ve lâboratuvar malzemesi yani kısacası sıhhî levazım kalmamıştı. Bugün bir mikroskop, bir rontgen cihazı, bir kulaklık, bir ameliyat masası vesaire bulmanın imkânı yoktu.

Mektebini yeni bitirmiş bir diş doktorunun muayenehane açması mümkün değildi .Zira bir tur-elektrik, bir fotöy satın alacak yer kalmamıştı. İhtisasını tamamlayan bir doktor veya Tıp Fakültesinden mezun bir pratisyenin de muayenehane açmasına imkân yoktu. Çünkü bir steteskop, bir tansiyon âleti satın alınabilecek bir yer bulunmuyordu. Hele bu genç tabib bir operatör ise, Tanrıdan başka müracaat edecek makamı yok demekti. Zira bugün için cerrahi aletlerin sadece adları hatırlanıyordu. Eski bir tabib ise kaybolan veya kırılan dökülen bir sıhhi malzemeyi değerinin on mislini, de verse yerine koymak imkânına sahip değildi. Bu malzemelerin hiç bîri piyasada yoktu. Memleketimiz hudutları dahiline 1953 senesinden beri E.P.U. memleketlerinden tek parça dahi sıhhi levazım girmemişti. Memlekete daha önce getirilmiş olan elektronik cihazların filmleri de sırra kadem basmıştı. Halbuki bu cihazlar için film, otomobil için benzin neyse o idi.

E.P.U. memleketleri peşin para almadan sıhhi malzeme siparişi kabul etmiyorlardı. Zaten fazla talep karşısındaydılar ve sağlam müşteriler - bile kuyruktaydı. Bir de kalkıp kredi üzerinden .hangi kredi, satış yapacak halleri yoktu ya!

E.P.U. dışındaki memleketlerde ise sıhhi malzeme gelişmemişti. Mevcut olanlar da hiç bar işe yaramıyordu. Zira hem pahalı, hem de kalite, itibariyle son derece düşük oluyordu.

Bir ziyaretten çıkış
Faaliyet gösterisi

Üstelik, Türkiyede tabibler ve eczacılar şimdiye kadar hep E.P.U dan getirtilen sıhhî malzemeye alışmışlardı. Avrupada tahsil veya ihtisas yapan doktorlarımız da onlarsız olamazlardı. Sıhhi malzeme buhranı, yarın belki de mukadderatımızı ellerine teslim edeceğimiz tıp, dişçi ve eczacı talebelerin noksan çalışmalarına ve iyi yetişmemelerine sebebiyet veriyordu. Bu günkü tıp, dişçi ve eczacı talebeleri rontgensiz, artifeksiz, penssiz birşeyler öğrenmeğe çalışıyorlardı. İhmalde ısrar edilmesi üzerine büsbütün vahimleşen sıhhî malzeme buhranının giderilmesi için de en azından 25 milyon dolara ihtiyaç vardı.

Merak edilen taraf

Merak edilen taraf Kırdarın bütün bu yükün altından nasıl kalkacağı idi. Sağlık Bakanlığına getirildikten sonra gezmiş, teftiş etmiş, temaslar yapmış ve görmüştü ki yaralar derindir. Kanamaktadır. Doğrusu ya artık Sağlık Bakanlığı deyip de geçmemek lâzımdı. Şimdi bu Bakanlık en azından Ekonomi ve. Ticaret Bakanlığı kadar insan yiyen bir Bakanlık haline gelmişti. Hele üzerinde yerleşen adamda bir parça insaf, bir parça karşısındakilere acıma hissi varsa.

Yeni Sağlık Bakanında ise bu his vardı. Zira Dr. Lûtfi Kırdar politikacı olarak değil, insan olarak iyi. hem çok iyi bir insandı. Temiz yürekliydi. Dürüsttü. Bir noktaya kadar medeni cesaret sahibiydi. 1946 seçimleri sırasında C.H.P. li partizanlar İstanbulda hile yapmak istedikleri zaman pek âlâ celadet göstermiş, vaziyeti doğrudan doğruya İnönüye bildirmiş, ondan aldığı talimat kendisine cesaret verdiğinden hileyi kısmen önlemişti. Valiliği sırasında C.H.P. il başkanları veya müfettişleriyle takışmasının bir sebebi de buydu.

Dr. Kırdar hususî hayatında da sakin bir insandır. Okumağa müthiş meraklıdır. Teşvikivedeki evinde büyük bir kütüphanesi vardır. İçki, sigara kullanmaz. Yalnız kalmaktan sıkılmaz. Çok arkadaşı vardır ama, hiç biri ile can ciğer değildir. 1949 da geçirdiği prostat ameliyatından başka mühim bir hastalık geçilmemiştir. Hitabet ile arası iyi değildir. Valiliği sırasında nutuklarım rahmetli Abidin Daver hazırlardı. O sıralarda bazı kelimeleri, fark ettiği halde kendini zorlasa da doğru telaffuz edemezdi. Mesela "maket"i daima kalın şekilde söylerdi ve nutuklarında bu kelimeden mümkün nisbetinde kaçardı. İki erkek çocuğu vardır. 29 yaşındaki Erdem yüksek mimardır. 24 yaşındaki Üner ise hariciye memuru. Genç iken baloları kaçırmayan Kırdarzade Lûtfiye mukabil bugünün Dr. Kırdan pek eğlence- yerlerinde görünmez. İyi aile reisidir. Uhdesine tevdi edilen her işi, anlasın anlamasın başarmağa çalışır. Gazetecilerle iyi geçinmenin faydasını bilir ve faydasını çok- görmüştür. Müthiş titizdir. İkinci plânda kalmağı, liderliğe tercih eder.

İşte, memleketin en büyük dertlerinden birini halletmesi beklenilen insan buydu. 26 milyon küsur kişilik bir milletin top yekûn sağlığı bahis mevzutt idi. Dertlere acilen çare bulmak zarureti kendini açıkça gösteriyordu'. Katarak ameliyatı geçiren ve evinden dışarı adım atamayan albay bekliyordu. Tek gözlü genç kız bekliyordu-. Romatizmalı ihtiyar, veremli, delikanlı bekliyordu. Bellargal gibi lüks ilâçlar, fantezi çerçeve ve camlar, lüzumsuz sıhhi malzeme isteyen yoktu. Hastalıklarla mücadelede insanları kuvvetlendirecek maddeler talep ediliyordu. Kalkınma, hürriyetler kadar sıhhatler pahasına da gerçekleştirilmeye çalışılmamalıydı. Kimsenin yaşamak arzusuna mani olunamazdı.

AKİS'in Yazı Müsabakası

Demokratik Rejim içinde Yaşamağa Azimli Milletler Ne Şekilde Hareket Etmelidirler?

-XXXIV-

Necile BARLAS

Çok yönlü bir sual bu. Hangi demokratik rejim? Toplumun kendi kendini idare etmek ihtiyacından doğan ve kendi içinden fışkıran "olum" halinde bir demokratik rejim mi ? Yoksa topluma tesir edip, onu kendi prensiplerine yönelten "rigide" bir demokratik rejim, mi? Yoksa esasta değişiklik yapmaksızın toplumun tesirlerini kabul ederek hafifçe değişebilen-- detayda "flexibler" tatar demokratik rejim mi? Ufak farklarla dünyadaki toplum sayısı kadar demokratik rejim olabileceğini düşünmek yanlış olmaz. Buna rağmen her üç düşünüşte müşterek olan tek şey, toplum saadetinin bizzat toplum tarafından temin edilmek gayesidir.

Milletlerin içinde bulundukları durumun da bu hareket şeklini tayinde önemi vardır. Hangi toplumun azmidir bu? Rejim hakkında bilgili olmayan toplumun isim vermeden en iyi idare tarzına kavuşma azmi mi? Yoksa bu idare tarzını tecrübe etmemiş, fakat bilgili bir toplumun bu rejimi gerçekleştirme azmi mi? Yoksa demokratik rejimde yaşamaya alışmış toplumun, bunu ilelebet muhafaza etmek azmi mi? Bu üç farklı hareket şeklinde de müşterek bir esas bulunabilir. Bu: "en iyi"yi gaye edinmiş toplumun bunu gerçekleştirme azmidir. İyi ve daha iyi, burada hiç bir zaman gaye değil "en iyi"ye gidişte bir ara safha olarak- gözükür, eski ile yeninin mukayesesinde de ancak sürat ölçüsü olarak alınabilir.

Yukarda parçaladığımız "hangi demokratik rejim?" sualini, tabiatı hakkında hüküm vermeksizin "XX nci asrın Batılı anlayışı ile olanı" şeklinde cevaplandırabiliriz. Şu halde şöyle de sorabiliriz: Kendi kendini en iyi şekilde idareye azmetmiş Milletlerin, halen içinde bulundukları duruma göre davranış tarzları nasıl olmalıdır?

İlkel toplumlarda ihtiyaçların basitliği davranışları da basitleştirmiştir. Yasaklara (Tabu, inceste) mutlak surette itaat mevcuttur ve idare tarzı "Totem"le sembolize edilir. Buna rağmen idareyi beğenmeyen toplumun kendi Totemini yıkmak, yakmak ve yemek suretile mahvettiği de olur. Şu halde bunlarda bile ilkel anlamda bir ihtilâl yaparak arzu ettiği idareye kavuşma serbestisi bazı şartlarla mevcut. tur. Diğer toplum şekillerile irtibatı olmayan bu şeklin, yine de bizim anladığımız manada demokrasiyle ilgili tarafları vardır: Tabu ve inceste'in dışında hudutsuz hürriyeti ve kendini idare eden sistemi değiştirmek hattâ mahvetmek iktidarı.

İkinci hareket şekli, demokratik rejimin ne olduğunu bilip, buna sahip olmamış (İster toplumun, müşterek hareket eksikliğinden, ister fert veya fertler tarafından bu idare tarzına geçmeye mani olunmasından olsun) toplumların davranış şeklidir. Bunu Renaissance'-tan sonra Avrupa milletlerinin kendilerini idare eden fert veya gruplara karşı gösterdiği reaksiyonda bulmak kabildir. Anlaşılacağı gibi bu, komple bir ihtilâl veya halk hareketidir. Rejim, toplumun tâyin et. tiği kimseler tarafından değil, bizzat toplum tarafından kurulur. Dünya muvacehesinde hem hareket tarzı hem de neticesi meşrudur. Fransız ihtilâli bunun örneğidir ve XX nci asır bu kabil davranışlara sahne olmaktan uzak değildir. Bu hare. ket tarzında tedricilik bahis mevzuu olamaz.

Üçüncü bir hareket tarzı da, içinde bulunduğumuz asrın halletmeye uğraştığı problemin kendisidir. Bu da içinde yaşadığı, benimsediği ve nimetlerinden istifade ettiği demokratik rejimi, bir kimsenin veya kimselerin inhisarında bırakmama azmidir.-Burada "idare edilenin" ayni zamanda "idare eden" kimse olması isteği, seçilen bazı kimselerde kondanse olmuştur. Fakat bu seçiş, "seçilence hiç bir faikiyet vermez. Seçilenin ölçüsü, seçenin ölçüsüdür. Davranışlar, haklar, selâhiyetler eşittir. Üstelik seçilenin hürriyeti bir bakıma kısılmıştır. Toplum (seçen) söyler, yazar» toplanır ve değiştirir (seçileni). Öteki de söyler, yazar, toplanır fakat hiç bir zaman değiştiremez (toplumu). Buna teşebbüs ettiği takdirde toplum hareket serbestisi kazanır. Bu serbesti yine kendi kontrolündün geçerek meşruiyet kazanmış bir tek şeye bağlı kalır: bu da Anayasadır. Detayı ayarlayan kanunlar, Anayasaya uygunlukları nisbetinde toplumu tahdit etmezler. Anayasaya uymayan kanunlar veya kanunlara uymayan şahsi tahakküm -1er dünyanın hiç bir tarafında hiç bir zaman demokratik rejimin şahsiyetini değiştirmemiştir. Buna rağmen "seçilendin seçenin başına belâ olduğu az görülmüş değildir. Ne var ki, konuşma, yazma, toplanma, seçme yasağı, baskı, hapis, sürgün, kırbaç ve bozuk adalet, demokratik evolüsyonda ufak fiksasyonlardır. Çünkü bu evolüsyon zaman mefhumu gibi milletlerin malı olmasına rağmen onun dışındadır ve akışını hiç bir şey değiştiremez. Yeterki demokratik ferdî şahsiyet bütünlüğünü kendi içinde de olsa muhafaza edebilsin. Anayasanın dışına çıkan (seçilen), toplum tarafından se. çimle tasfiye edilir. Üstelik seçme fonksiyonunun da üstüne çıkmaya veya orada kalmaya niyetlendiği an. 1aşılırsa toplum, o zaman hareket eder (davranır). Toplumun kullandığı metot zecri de olsa kendi çizdiği hududun dışına çıkmayacağı için hareketi meşru olur. Yalnız şu noktayı hatırlamak doğrudur; Ferdi davranışların toplamı, hiç bir devir, de toplumun kendi davranışının ayni olmamıştır. Miktar itibarile ferdî davranışların yekunu kuvvetinde olabilir, fakat şahsiyeti itibarile başka karakterler kazanır. Bu bakımdan ferdin hürriyeti diğerinin başladığı yerde bitmez, onunkine ilâve olunarak toplumun biraz değişik olan hürriyeti içinde uzanır ve erir. Kesilen, bastırılan, susturulan ferdi hürriyetler, bozulan, soysuzlaşan ferdi adalet, geriye dönen tahakküm arzusunda olan ferdî şahsiyet, ancak geçici bir zaman içindir. Demokratik rejim kendi karakterinden hiç bir şey kaybetmez. Zaman gibi topluma kavrar, parazitleri assimile eder, posasını kusar ve zaman gibi de işleyişine devam eder. Bunun için. demokratik rejim içinde yaşamaya azmetmiş millet kendi dışında, kendisini hudutlandırmaya uğraşan gayri meşru kuvvetlere karşı, hareket serbestisini elinde tutabilmek için demokratik şahsiyetini biyolojik şahsiyeti (Milletlerin yaşama gücü) kadar aziz saymalıdır. Milletlerin şahsiyeti de kendileri gibi ölümsüzdür.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Orta Doğu

Bir varmış, bir yokmuş

Geçen haftanın ortasında sabaha kargı, ayni boy ve esmerlikte o» lan, çocuk görünüşlü iki genç adam hararetle kucaklaştılar. Birbirlerine çok benzeyen bu iki gencin ince bıyıklı ve üniformalısı:

"- Bu, hayatımın en mesut anıdır. Daha büyük bir Arap ittihadı yolunda bir adım attık" dedi.

Hafiften gülümseyen lâcivert elbiseli öbür genç:

"— Allah bütün Arapların faydası için yapılan bu birliği takdis buyursun ve yardımcımız olsun" cevabını verdi.

Amman şehrinin Başman Sarayında cereyan eden bu mesut kucaklaşmanın aktörleri, Orta Doğunun yirmiüçer yaşındaki iki minik kralı Ürdün Meliki Hüseyin ve Irak Meliki Faysaldı. İki amcazade, Suriye ve Mısırın Birleşik Arap Cumhuriyetine, bir Krallar Federasyonu kurarak cevap veriyorlardı. Bu Federasyon, Irak tahtının eski bir rüyasını da kısmen gerçekleştiriyordu. Gerçi Iraktaki Haşimî Sülâlesi haremine Suriyeyi de almak istiyordu ama bu pek de mümkün olacağa benzemiyordu. Bilhassa, Veliahd Prens Abdülillah, Suriye tahtına oturmak hayallerinden hâlâ vazgeçememişti. Ama Suriye bu izdivaca bir türlü yanaşmamış nihayet sevdiği adama kaçmıştı. Binbir Gece masallarını pek seven bir diplomat, çöldeki bu ateşli aşk hikâyesini şöyle anlatıyordu;

Bir zamanlar Şam şehrinin minareleri gibi ince uzun, Suriye çöllerinin kumları gibi sarı saçlı, Barada nehrinin sahilleri gibi yeşil gözlü, güzeller güzeli bir kız vardı, Bağdat Halifesi, bu güzeller güzelini hareminin en gözde kadını yapmak için yasıp tutuşuyordu. Bunun için herşeyi göze almıştı. Ama sevdalı Halifenin müşavirleri, kızı kaçırırsa, Mısır prensleriyle başının derde gireceğini israrla söylemekteydiler. Haşmetin Mısır prenslerinden çekinen Bağdatlı aşık, çaresiz bağrına taş bastı. Bu arada Mısır prensleri, kazan kaldıran yeniçeriler tarafından devrildiler, yeniçeriler de Şamın güzeller güzelini kaçırmakta tereddüt etmediler. Yeniçerilere gönül veren selvi boylu kız, yeniçerilerin kölesi olmaya zaten can atıyordu. Astığı astık, kestiği kestik bir Kafkas Sultanının haremine alınmaktan korkmaya başlayan Şamlı güzel, aradığı aşk ve sükuneti yeniçerilerin kollarında bulacağından emindi. Asil Bağdat Halifesi İse, öfkesinden çılgına dönmüştü. Kızgınlığı bir türlü geçmek bilmiyordu. Ama elinden de birşey gelmiyordu. Çaresiz müşavirlerinin sözlerine. kulak verdi. Şam güzeli elden gitmişti. Fakat Halife elim çabuk tutmazsa aç gözlü yeniçeriler Aramanda oturan çöl güzelini de kaçıracaklardı. Kızgın Halife bu sefer elim çabuk tuttu. Amman Güzelini alıp Haremine getirdi.

Bu binbir gece masalının birinci faslı burada bitiyordu ama masal devam etmekteydi. Halifenin acıklı maceraları daha uzun yıllar anlatılacaktı.

Orta Doğuda yeni ittifaklar

Kalp kalbe karşıdır

Krallar federasyonu

İki gencecik Kralın birleşmesi de Mısır . Suriye Birliği gibi tamamiyle irticalîydi. Tatbike konması, uzun çalışmalar ve zaman isteyen bu iş bir iki gün içinde nazari olarak hâl edilmişti. Birliğin tek ordusu, tek bayrağı, tek meclisi, tek parası olacaktı. Dışişleri, Savunma, Maliye ve İktisat Bakanlıkları tek elden idare edilecekti. Gümrük duvarları kaldırılacaktı. Ürdün - Irak Federal Devletinin başında Irak Meliki Faysal bulunacaktı. Birleşmezden önce Ürdün ve Irakın başka devletlerle imzaladıkları pakt, anlaşma ve ittifaklar yürürlükte kalacaktı. Birleşmenin teferruatı 14 Mayısa kadar tamamlanacaktı. Bu teferruattan şimdilik sadece bayrak meselesi ' halledilmişti. Şekil bakımından ayni olan bayraklar arasındaki fark birinin iki, diğerinin tek yıldızlı olmasından ibaretti. İki yıldıza bir yıldız daha ekleyince izdivaç merasimi tamamlanmıştı. Diğer meselelerin halli, herhalde bayrak işinin halli kadar kolay olmayacaktı. Hele tek bir orduya ve tek bir Dışişleri Bakanlığına sahip olan iki memleketin eski ittifaklara sahip kalması ancak arapça bir mantıkla izah edilebilirdi. Anlaşılan Federasyonun tek Dışişleri Bakanı iki beyne, iki ayrı çehreye sahip olacaktı. Bu koltuğa. Siyamlı yapışık kardeşler gibi birini oturtmadıkça işin içinden çıkmaya imkân yoktu. Keza tek ordu, farklı taahhütlerin ifası için nasıl kullanılacaktı? Yapışık kardeşler bile bu meseleyi hal edemezdi. Gel gelelim irticalî birleşmelerin hiç değilse kâğıt üzerinde gerçekleşmesi için şimdilik bu mantıksızlıklara katlanmak lâzımdı.

Bağdatsız Bağdat Paktı

Mantıksızlık Bağdat Paktının mevcudiyetinden doğuyordu. Irak bu Paktın üyesiydi. Ürdün ise değildi. Meseleyi halletmek için ya Irakın Pakttan çıkması, ya da Ürdünün Pakta katılması lâzımdı. Bir çok taraftarının bile kurduklarına çoktan pişman olduğu Pakttan, ona ismini veren memleketin ayrılması pek kolay bir iş değildi. Pakttan ümitlerini kestikleri halde muhayyileleri pek geniş olmayan MacMillan ve Dulles Iraka, "aman olduğun yerde dur, hâdise çıkarma" tarzında nasihatler vereceklerdi. Batı dostu Bağdat Hükümetinin İngiltere ve Amerikanın "hatırını kırması" zordu. Sonra bu jeste, Birleşmiş Milletler hâdisesini bile af eden Cumhuriyet Hükümeti ne diyecekti? İstanbulu çok seven Nuri Said, sevgili arkadaşlarına bu azizliği kalbi titretmeden yapabilecek miydi? Zaten işin en doğrusu, Irakın vesayet altına aldığı Ürdünü Bağdat Paktına katması de-

Naib Abdülillah
Şamlı güzeli kaçırdı

ğil miydi? Ama Ürdün Arap dünyasında adı kötüye çıkan Pakta katılmayı bir türlü kabul' etmiyordu. Genç Kral Hüseyin, sallantıdaki tahtını, daha fazla tehlikeye atamazdı. Zaten Federasyon anlaşması, Arap âleminin ağabeyi rolünü çok benimseyen İngiltere ve Bağdat Paktı düşmanı Kral Suudun manevi huzurunda imzalanmıştı. Amcazadesi Faysaldan çok, cömert ve kudretli Suudun sözlerine kulak veren ÜrdünUn gencecik Kralı bu hususta ayak diriyordu. Amcazadenin de pek ısrara niyeti, yoktu. Kendisi de Bağdat Paktının en çok .mızıkçılık çıkaran bir üyesiydi. Arap menfaatlerinin, talihsiz Pakttan çok daha mühim olduğunu açıkça söylemişti. Bağdat Hükümeti; adım verdiği Pakttan kurtulmayı memnuniyetle kabul edecekti. Bu suretle, Arap menfaatlerinin en hararetli taraftarlarından biri olduğunu da ispat etmiş olacaktı. Yeni Federasyonun, Mısırlı yeniçerilerin cazibesine karşı koyabilmesi için. "Iraktaki bu iftirak" zaruriydi. Ama Batılı dostlarını müşkül durumda bırakmamak için, Irak uslu uslu eşref saatin gelmesini bekleyecekti.

Maamafih Irak şimdiden zemini hasırlamayı da ihmal etmiyordu. Bağdat Paktının babası Nuri Said, halen evlâdını gömmekle vazifelendirilmişti. Yeni vazifesine dört elle sarılan Bir Nuri, geçen haftanın sonunda Londraya uçuyordu. Resmi sebep, mutat üzere Sir'ün sıhhatiyle ilgiliydi. Irakın bu bir numaralı Siyaset adamı Londrada tedavi edilmekteydi. Turp gibi sağlam olmasına rağmen Paşa, sık sık Londraya tedaviye giderdi. Ankara Konferansından evvel de Londraya Bağdat Paktını tedavi ettirmeye gitmişti. Sir Nuriye göre, Paktın yaşamak için İsrail düşmanlığı aşısına ihtiyacı vardı. Ama İngiltere bu aşıya yanaşmamıştı. Kabahat de böylece Sir Nurinin Üzerinden gitmişti. Eski evladının mukadder akibetine razı olmaktan başka çare yoktu. Artık o yeni evlâdının istikbâlini düşünmeliydi. Irak-Ürdün Federasyonunun istikbâlini, talihsiz Bağdat Paktıyla olan akrabalığa gölgelememeliydi.

Muhafazakâr Hükümet îngilterenin dostu Irakın müşkül durumunu çok iyi anlıyordu. Nuri Saide içinden hak vermekteydi. Yalnız Herhangi bir skandala da sebebiyet verilmemeliydi. Sir Nuri Pakt yıkmanın, yapmaktan zor olduğunu biliyordu. Batılılları ve Paktın müslüman üyelerini güç durumda bırakmamaya herhalde gayret edecekti. Londra dönüşü, çok sevdiği İstanbulda da vefalı dostlarına "yeni durum"u münasip bir dille anlatmayı asla ihmal etmiyecekti. Bağdat Paktı, eninde sonunda Bağdatsız kalmaya mahkûmdu.

Unutulan İsrail

İki Arap Federasyonu, hiç şüphesiz İsrail düşmanlığında rekabete girişeceklerdi. İsrail için Arap tehlike, sinin arttığı muhakkaktı. Irak askerlerinin Ürdüne yerleşmesi, Orta Doğunun yegâne demokrasisini Nasırın Suriye, ordusuna el koyması kadar ürkütüyordu. Bir siyaset adamının dediği gibi, Bağdatın İngiliz yapısı tankları, Kahiredeki Rus silâhlarından daha az tehlikeli değildi. Irak, zeten İsraille talihsiz Filistin harbinden sonra mütareke yapmayı red eden tek arap devletiydi, İsrail şimdilik soğuk kanlılıkla, hadiselerin gelişmesini seyretmekteydi. Amerika bölgede hakiki bir liderlik yapmadıkça tehlike artmakta devam edecekti. Halbuki Amerika Orta Çağ sultanlarının dostluğu peşindeydi. Irak ve Ürdüne yapılan yardım, Nasırın eline düşmelerini önleyemiyecekti. Zira iki memlekette de Hükümetler halkın arzularına dayanmıyordu. Brgeç çökeceklerdi Irakın katıldığı Bağdat Paktına güvenmeyi ise İsrail Devlet adamları bir. çılgınlık olarak kabul ediyorlardı. Ümitsizliğe kapılan İsrailin yeni bir 1956 seferine girişmesi imkânsız değildi.

Soğuk Harp

Endişeyle karşılanan Mısır,. Suriye birleşmesinden sonra, Irak - Ürdün Federasyonu Batıda memnuniyetle karşılanmıştı. Bu sayede Ürdünün, Nasırın eline düşmekten kurtulacağı ümit ediliyordu. Yalnız bu irticalî birleşmeler Orta Doğudaki Doğu - Batı mücadelesine son vermekten çok uşaktı. Bilakis Birleşmiş Arap Cumhuriyeti, Arap tahtlarını devirmek için tazyikini daha da arttıracaktı. Batılılar Orta Çağdan kalma idareleri Nasırın elinden kurtarmaya çalışacaklardı, Kahireli Diktatör, Batı müdahalesi karşısında Rusyaya daha fazla yanaşmakta tereddüt etmeyecekti. Mısır Suriye birleşmesini pek de iyi karşılamayan Rusyanın, bütün istediği Arap dünyasında bu ikiliğin devam etmesiydi. Bu sebeple, yeni Federasyonun doğurduğu sevinç pek uzun vadeli olmayacaktı.

Orta Doğuda yeni bir siyasete ihtiyaç vardı. Fakat bu yeni siyaset, halka dayanmayan sultanların sayesinde yürütülemezdi.

Fransa

Pirandello siyaseti

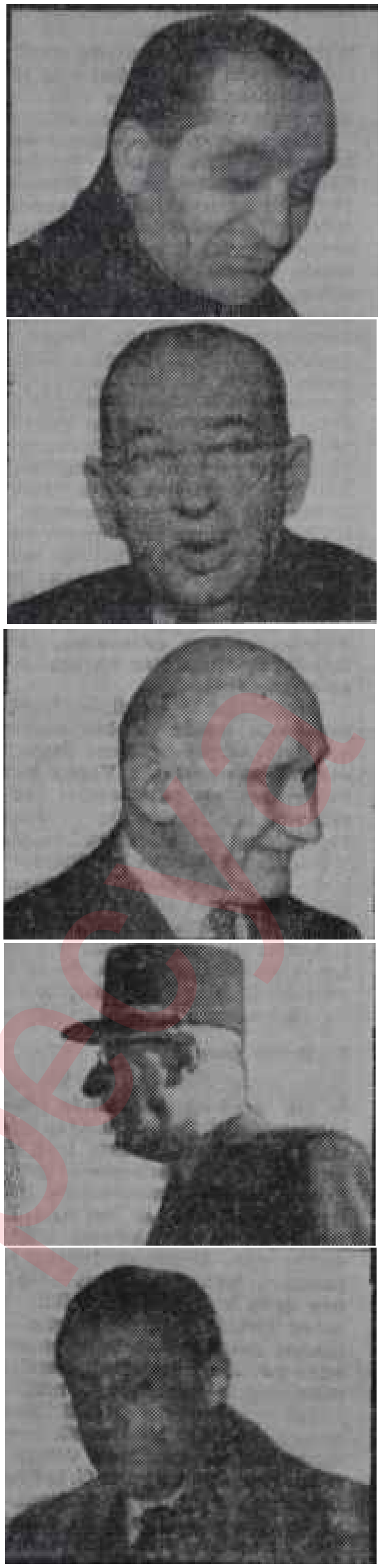
Geçen haftanın ortasında İnsan Haklarının anavatanı Fransanın Concorde meydanına bakan tarihi Millet Meclisi, ananelerine hiç uygun olmayan bir gün yaşadı. Meclis Sidi. Yusuf bombardımanı hakkınca yedi sözlü soruyu görüşmekteydi. Ağır

Habib Burgiba
Batılı adam

-bombardıman uçaklarının çocukların ve kadınların üzerine ateş yağdırması, bütün dünyada olduğu kadar Fransada da nefret yaratmıştı. Paul Reynaud, Edgar Faure, Daniel Mayer, Mendes - France, Robert Schuman, Teitgen gibi tanınmış siyaset adamları, bu yüz kızartıcı hareketi takbih ediyorlardı. Fransanın bir numaralı adamı De Gaulle da Tunus Sefirim kabul ederek ne düşündüğünü saklamıyordu. Gazetelerin büyük bir kısmı Tunus halkının ıstırabını paylaşıyordu. Dışişleri Bakanı Pineau bile, resmi durumunu unutup Amerikalı gazeteci Alsop'a samimi bir beyanat vermişti. Pineau bombardımanın "üzücü bir hata" olduğunu söylüyordu. Bütün köy yok edilmişti. General Salan'a hiç bir zaman böyle bir bombardımana girişme yetkisi tanınmamıştı. Hükümetin ve Millî Meclisin bu görüşü resmen ifade etmesi birkaç kişinin çılgınlığının, insan haklarının beşiği bir memlekete mal edilebilmesini önleyecekti. Fakat hayır! Altıyüz üzerinden sadece 179 milletvekili Sidi Yusuf bombardımanının Fransanın ahuna yapıştırdığı kara damgayı çıkartmaya uğraştılar. Geri kalanlar, sebebi ne olursa olsun sükutlarıyla, Fransayı yükseltmediler. Her türlü haksızlığa başkaldırmakla şöhret yapan Milli Meclis, paraşütcü faşist milletvekili Le Pen'in "çocuklar anneleri aleyhinde şahadet edemezler. Anne tesadüfen kötü birşey yapsa bile, çocukların vazifesi susmaktır" mealindeki görüşünü benimsedi. Bombardımandan bir gün evvel derin bir üzüntü duyduğunu söyleyen Sosyalist Partisi sustu. Hristiyan Demokratlardan ses seda çıkmadı. Hükümet başkanının konuşmasında hâdiseyi takbih eden tak kelime, tek cümle yoktu. Bu konuşma en ufak bir teessür bile ifade etmiyordu. Dışişleri Bakanı Pineau, gazeteci Alsop'un sözlerini tekzip ediyor ve yirmialtı senelik tecrübeli gazeteciyi 'yazdıklarının harfi harfine doğru olduğunu söylemeye mecbur ediyordu. Böylece Fransız Meclisi ve Hükümeti sükûtuyla Sidi Yusuf köyünün vahşice bombalanmasının mesuliyetini paylaşıyordu.

Bombardıman Fransanın şerefine olduğu kadar, menfaatlerine de aykırıydı. Herşeye rağmen Fransız dostluğuna bağlı Tunus, Cezayirli Milliyetçilere ve Kahireye daha çok yaklaşacaktı. Afrikadaki eski müstemlekeleri toplayan bir federasyon kut» ma hayali yıkılmaktaydı. Cezayir işi Fransa istemese de Milletlerarası bir mesele haline gelmekteydi. Batının müslüman memleketlere karşı olan siyaseti sabote edilmekteydi. Komünizmin Afrikaya yayılma şansı ise kuvvetlenmekteydi. Fransız siyasi ilimler yazan Maurice Duverger bu siyasete "Pirandello siyaseti" adını vermekte haklıydı. Duverger Pirandello'nun "Dördüncü Henri" piyesine atıf yapmaktaydı. Piyeste bir delinin "masa arkadaşları" ona karşı gelmemek için, delinin dünyasında yaşamayı kabullenip hezeyanlarını paylaşmaktaydılar. Cezayir çılgınlığı hakikaten bütün Fransayı sarmak üzereydi.

Fransadaki hatipler

Bir trajedinin kahramanları

Dünya Fransaya karşı

Bombardımanın uyandırdığı tepkiler bu hafta da devam etti. Burgiba, anlaşma mucibince, Tunus topraklarında bulunan onbeş bin Fransız askerinin derhal geri çekilmesini ve Fransaya üs olarak verilen Bizerte linianının tahliyesini istiyordu. Birliklerin iaşesine bile müsaade etmemekteydi. İaşe işi şimdilik havadan yapılmaktaydı. Her an yeni müessif hareketler vuku bulabilirdi. Bıyıkla sakal arasında kalan Amerika iki tarafı nafile yere uzlaştırmaya çalışıyordu. Amerikanın gayretlerine reğmen Tunus, Sidi Yusuf meselesini Güvenlik Konseyine getirmişti. Güvenlik Konseyinde halen başkanlık *m.* rası Rusyadaydı. Rusya, bu propaganda fırsatını kolay kolay kaçırmamaya çalışacaktı. Bütün müslüman âlemini kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıya Hür Dünya Lideri Amerika, elindeki bütün imkânları kullanarak Fransayı Cezayirde makûl bir hal çaresi bulmaya zorlamaktaydı. Daha dün, Amerikan yardımı sayesinde dış ticaret güçlüklerini halleden Fransaya karşı, Cezayir meselesinde daha enerjik davranılması bütün NATO memleketleri tarafından arzu edilmekteydi.

Arjantin

Demokrasiye doğru

Bu haftanın son günü Arjantin halkı. Diktatör Peronun devrilmesinden yirmidokuz ay sonra nihayet seçimlere gidiyordu. General Aramburu'nun muvakkat hükümeti bu devre zarfında Peronun yok ettiği hürriyetleri teker teker • iade etmeye çalışmıştı. Eski siyasi partilere bir hareket serbestisi tanınmıştı. Sendikalar demokratik bir hale getirilmişti. Basın hürriyeti yemden tesis edilmişti. Pazar günü yapılacak seçimlerden sonra Arjantin seçimle işbaşına gelen bir hükümete kavuşacaktı. Peronun memleketi hiç şüphesiz demokrasi yolundaydı. Yalnız bu tabloda bazı karanlık noktalar da eksik değildi. Halen sığınacak bir memleket arayan Peronun Arjantindeki taraftarları bir hayli kuvvetliydi. Sonra eski siyasi partilerin Arjantinin değişen ihtiyaçlarına intibak ettikleri şüpheliydi. İkinci Dünya Harbinden beri sanayileşen Arjantinde, sosyal bünye geniş ölçüde değişmişti. Şehirlere akın ve sanayileşme yeni. "meseleler ortaya çıkarmıştı. Asırlık sloganlardan vaz geçmeyen, ekseriya toprak ağlarına dayanan eski partiler yeni duruma uymakta güçlük çekeceklerdi. Yeni demokrasinin uzun ömürlü olması bu partilerin değişen demokrasiye ayak uydurmasına bağlıydı.

İKTİSADİ VE MALI SABADA

Sanayi

Pireyi Deve Yapanlar

Geçen haftanın sonunda bir gün, Zaferler icadetmekle vazifeli Zafer ceridesinin ilk sayfasına şöyle bir göz atan taksi şoförü boydan boya birinci sayfanın manşetini kaplayan pabuç kadar harflerle dizili "Türk otomobilinin imali gerçekleşiyor." haberinin alt tarafını okumağa dahi lüzum görmedi. Gazeteyi elinden bıraktı. Yüz paralık bir fren lastiği bulamadığı için harpten kalma opeli kaç aydır kızakta yatan şoför, "bari insanla alay etmesinler" diye söylendi.

Zaferler mucidi cerideyi cezbeye kaptıran haberin esası, İstanbul oto sanayi mahallesi inşaat ve alım satım kooperatifinin Ayazağa yolunda kuracağı sanayi sitesinin temelinin atılmasıydı. Kooperatif 1954 yılında kurulmuştu. Kuruculardan Cevdet Ulubaşın ifadesiyle "Bu güne kadar arazinin satın alınması, Emlâk Kredi bankasından büyük bir anlayış ve suhulet havası içinde temin edilen beş milyona yakın kredinin muamelesi ve diğer idarî işlerin tekemmülü hayalleri hakikat yapan, gayri mümkünleri mümkün kılan başvekilimiz" sayesinde dört sene zarfında tamamlanmıştı. Site yedi milyon liraya çıkacaktı. Gayesi, kooperatif ortaklarına birer işyeri temin etmekti. Ama böyle mütevazi bir proje bile "Vezir rüyası" görmek için kâfiydi. Lokantalı, gazinolu, postalı, karakollu otosaraylı v.s. muazzam bir sanayi sitesi kuruluyordu. Yakında yüzde yüz yerli mâlı ilk Türk otomobili piyasaya çıkacaktı. Yedek parça sıkıntısı tarihe karışacaktı. Masal anlatmayı pek seven radyoya inanılırsa, yedek parça ihracatına bile artık başlayacaktık. Bir kavak ağacı diken fakirin, zenginlik rüyalarına dalmasını hatırlamamaya imkân yoktu. Hayal, hakikaten hudut tanımıyordu. Halbuki ortada sadece bir kavak fidanı vardı. Dört yıllık gayretten sonra, bazı oto tamircilerine bir iş yeri temin edecek olan mütevazi bir çarşının temeline ilk harç konmuştu. İnşaatın ne zaman biteceği şimdilik meçhuldü. Gerekli makinaların nasıl temin edileceği ayrı bir hikâyeydi. Görülmemiş Kalkınmanın gür sesli şairlerinin dereyi görmeden paçaları sıvadıkları muhakkaktı. Ama onlar için mühim olan derenin kendisi değil, "hayalleri hakikat yapan, gayrı mümkünleri mümkün kılan" adama yazılan kasidelerin dereler gibi akmasıydı. Zafer ve Zaferin sözcüsü radyonun vazifesi de, elbette bu kasideleri vatan sathına yaymaktı. Yalnız, fren lâstiği bulamayan taksi şoförü gibi yoklardan bunalan vatandaşlar artık bu monoton gazellerden bıkmışlardı.

ZAFER'in KÜÇÜK İLANLARI HER GÜN

ZAFER

İstanbul Dün Türkiyede Yepyeni Bir Sanayiinin Doğuşuna Şahit Oldu

Türk Otomobilinin İmali Gerçekleşiyor

Büyük Oto Sanayii Sitesinin Temeli Dün Merasimle Atıldı

958 YILI BÜTÇE KANUN Lâyihası, Meclis Umumi

Zaferin verdiği müjde

Aç tavuk kendini arpa ambarında sanırmış

Ataman Raporu

Geçen haftanın ortasında Bütçe Komisyonu çalışmalarını bitiriyordu. Komisyonun meşhur siması Sebati Ataman umumî heyete sunulmak üzere yetmiş daktilo sayfası tutan bir rapor hazırlamıştı. Atamanın bizzat okuduğu rapor, senelerden beri değişmeyen bütçe gerekçelerinden bir hayli farklıydı. Rapor Atamanın iddia ettiği gibi tam manasıyla objektif olmamakla beraber, bazı iktisadi güçlükleri dürüst bir şekilde aksettiriyordu. Gerçi istatistik cambazlarının çok iyi bildiği bazı usullere başvurulmuştu. Meselâ 1950-1956 devresinin bir bütün olarak ele alınması bu hilei şer'iyelerden bîriydi. Bu suretle 1950-1953 yıllarındaki millî gelirin hızlı artış temposu sayesinde 1953-1956 duraklaması örtbas edilmeye çalışılıyordu. Hele bir taraftan hava şartlarının kötü gitmesi dolayısıyla ziraî gelirlerin düşmesinden şikâyet etmek, diğer taraftan zirai gelirlerin millî gelir içindeki nisbetinin azalmasını ileri bir ekonomiye geçişin işareti sayarak övünmek, iktisatçıların tebessümsüz okumıyamıyacağı bir gayretkeşlikti. Zira gelirin millî gelirdeki nisbetinin azaltılması, eğer ileri bir iktisada sahip olmanın kat'i deliliyse, kötü mahsul yılı 1949 da bir ileri iktisada sahip olduğumuzu kabul etmek lâzımdır. Zira, bu tarihte sınaî gelirlerin milli gelirdeki nisbeti yüzde on bire ermisti. En parlak sene olan 1953 ise bu nisbet 8,8 di.

Diğer bazı ufak tefek cambazlıklara rağmen Atamanın raporunun içinde bulunduğumuz güçlüklere parmağını bastığını kabul etmek lâzımdı. Her mazarratta bir keramet, her felâkette bir zafer görmenin itiyat haline geldiği bir zamanda, bütçe komisyonunun gösterdiği bu gayret övülmeğe değerdi. Görülmemiş Kalkınmanın en karanlık noktalarından biri olan zirai randımanların yerinde sayması iyi belirtilmişti. Hektar başışına verimi arttırmadıkça her an "acı sürprizler" le karşılaşmak mukadderdi. İçerideki gıda maddeleri yoklarına son vermek, ziraî maddeler istihsalini arttırmak için ekstasif ziraattan entansif ziraata geçme bir zaruretti. Bilhassa fiat artışları bahsinde, Atamanın raporu -geç de olsa. enflasyonun mevcudiyetini kabul ediyordu. 1956 yılında fiatlar.yüzde on yedi nisbetinde yükseldiği halde, millî gelir artışı yüzde beşti. 1957 yılının ilk dokuz ayında, 1966 ya nazaran fiat artışı yüzde on sekize varmıştı. Bu rakamlar inkar götürmez bir şekil enflasyonun mevcudiyetini isbat ediyordu. Durumun "ciddiyet kesbetğini" inkârdan vazgeçmek lâzımdı. Kredi ve para hacmindeki aşırı lişmenin mahzurlarını önlemek için esaslı tedbirler alındığını iddia eden Ataman, "ciddiyet kesbeden" durum dolayısıyla "âcil tedbirler almak zo-

manının geldiğini" söylüyordu. Alınan "esaslı tedbirler"e rağmen, "âcil tedbirler"in lüzumundan bahsetmek fazla aldırış edilecek bir tenakuz değildi. Evet "âcil tedbirler" almak zaruriydi. Muhalefet yıllardır bu hakikati tekrarlıyordu. Çok şükür sesini bütçe komisyonuna duyurmuştu. Ama daha bir kaç hafta evvel komisyonda, "Enflasyon yoktur arkadaşlar. Sakın İsmail Rüştünün taktiklerine kanmayınız" diyen Maliye Bakam Polatkanı ikna etmek mümkün olacak mıydı? Siyasal Bilgiler Fakültesinin iyi bir talebesi olan Polatkan herhalde çoktanberi Atamandan farklı düşünmüyordu. Ama iş Polatkanla da bitmiyordu ki...

Maliye

Veraset Vergisi

Geçen haftanın son günü Maliye Bakanı, mal mülk sahiplerinin çok hoşuna gidecek bir haber veriyordu; Mükellefleri kayıran yeni bir veraset ve intikal vergisi kanunu tasarısı hazırlanmıştı. 1926 yılında kabul edilen veraset vergisinin, yergi nisbetleri müteaddit defa yükseltilmişti-. Ama gayrı menkul servetlerin değerlendirilmesinde tatbik olunan babadan kalma bükümler dolayısıyla bu Verginin son zamanlara kadar ismi var cismi yoktu. Meselâ 1964 yılında bu vergi geliri 17,5 milyon lirayla umumi gelirin yüzde birine bile ulaşamıyordu. 1957 yılında gayrimenkul servetlerin değerlendirilmesinde, vergi meyzuunun hakiki değerine yaklaşan yeni usullere başvuruldu. İşte bu tarihten beri, ismi var cismi yok vergiden şikâyetler işitilmeye başladı. Teni tasarı, bu şikâyetleri cevaplandırmaya çalışıyordu. Vergi nisbetleri indirilmekte, istisnalar çoğaltılmaktaydı. Tasarıda bilhassa küçük ve malûl çocuklar lehinde hükümler konmuştu. Meselâ, halen çocuklar ile karı koca ve ana baba için 150 bin liraya kadar olan dilimlerde tatbik edilen vergi nisbeti yüzde iki ilâ yirmi ve yüzde üç ilâ otuz arasında değişmekteydi. Yeni, tasarıda bu nisbet yüzde iki ilâ onikide kalmaktaydı. Bir misal bunu daha iyi gösterecekti: yüz bin lira mirasa konan eş ve üç çocuktan ibaret bir aile halen 8160 lira vergi ödediği halde yeni tasarıyla hiç vergi ödemiyecekti. İki yüz bin lira mirasa konan aynı, aile, bu gün 22160 lira vergi verirken, tasarı aynen kabul olunursa en çok 3600 lira vergiyle kurtulacaktı. Bundan başka vergiyi ödemek için mükelleflerin gayrimenkulu satmak mecburiyetinde kalmalarını önlemeye çalışılmıştı. Vergi taksitlerinin dört sene zarfında sekiz taksitle ödenmesi mümkün kılınacaktı.

Maliye Bakanının verdiği izahata bakılırsa, mal mülk sahiplerinin iyice himaye edildiğine hükmetmek lâzımdı. Demek ki geçen yıl veraset vergisini bir hayli arttıran İktidar, aradan geçen bir yıl içinde fikir değiştirerek bu vergiyi azaltıyordu. Mi. rasyedilerin çanına ot tıkamaya çalışan sosyal refahın taraftarlarının en iyi reform silâhı olarak kabul ettikleri veraset ve intikal vergisi bu suretle, mülk sahiplerini korkutan bir umacı olmaktan çıkacaktı.

Henry Ford II.

267 den biri

A.B.D

267 Milyoner

Geçen hafta . Amerikan hükümeti 1955 yılının gelir vergisi neticelerini neşretmekteydi. Her taşın altından bir milyoner çıktığı sanılan Sam Amcanın memleketinde, 1955 yılında bir milyondan fazla kazananların* sayısı 267'yi bulmaktaydı. Tipik Amerikan milyonerlerinin yıllık kazancı 2,096 milyona erişmekteydi. Yalnız, kazançların fazla olduğu Amerikada, gelir vergisi nisbetleri de çok yüksekti. Büyük gelir dilimlerinde vergi nisbeti yüzde doksanbirdi. Meselâ tipik milyonerin 2,096 milyon dolarının 1,106 sını hazine elinden almıştı. Milyonere ancak 990 bin dolar bırakmıştı. Demek ki gelirin yüzde 52,8 i vergiye gitmişti. Demokrat iktidar zamanında bu nisbetler daha da yüksekti. Aynı milyoner 1950 de gelirinin yüzde 60,1 ini vergi olarak ödemek zorundaydı. Bununla beraber milyonerlere vergiden kaçmak için bazı meşru yollar açıktı. Meselâ gelir vergisinden muaf tahvillerden satın alabilirlerdi. 276 milyonerin dört tanesi, her birinin geliri, dört milyonu aşmasına rağmen, hiç vergi ödemiyorlardı. Zira gelirlerinin hepsini hayır işlerine yatırmışlardı. Amerikada hayır işlerine yatırılan paralar, vergiden muaftı.

Görülmemiş kalkınmadan çok. enflâsyonun yarattığı vergilerin ağır. lığından şikâyet eden bizim milyonerler, Sam Amcanın memleketinde yaşamağı her halde arzu etmiyeceklerdi.

Füze Masrafları

Amerikalıların ödediği ağır gelir vergisinin büyük bir kısmı millî. savunma masraflarına , gitmekteydi. İki blok arasındaki füze yarışı bilhassa füze masraflarını gittikçe arttırmaktaydı. 1946 da yetmiş milyon dolar olan füze masrafları 1958 de altmış altı misli artarak 4638 milyon dolara yükselmişti. 1957 de de füzelere 4470 milyon harcanmıştı. Bu rakam 1956 ya nazaran iki misli bir artmayı ifade ediyordu. Füze yarışının henüz başlangıcındaydık. Şimdiden Amerikanın füzelere harcadığı para 17364 milyon doları bulmaktaydı. İşin başlangıcında böyle olursa ileride, füze masrafları neredeyse bütçenin tamamını yutacaktı. Herkes gibi vergi ödemesini sevmeyen Amerikan vatandaşları, acaba o zaman ne yapacaklardı? Silâhlanma yarışı devam ettikçe, acaba hür dünyanın Sam Amcası da yardım vermekten vazgeçip, yardım dilenmeye mi çıkacaktı? O takdirde baş vuracağı tek kapı, savunma masrafları için hemen hemen hiç bir şey harcamayan Almanyaydı. Ama Almanya bu hususta hiç de cömert değildi. Daha bir iki hafta evvel, Almanyadaki İngiliz askerlerinin masraflarına iştiraki reddediyordu. İngiltere, Adenauer hükümetinden 120 milyon dolar talep etmişti. Almanya sadece, İngiltereye ısmarladığı silâhların bedeli olarak 240 milyon doları Londra hükümetine şimdiden vermeğe razı oluyordu. Yaptığı bütün fedakârlık bundan ibaretti. Borcunu peşin veriyordu. Hepsi bu kadardı.

K A D I N

Sosyal Hayat

Saadetin sırrı

Geçen haftanın ortasında Türk Kadınlar Birliğinde büyük bir faaliyet göze çarpıyordu. Ev Ekonomisi kulüplerinden bir tanesi, "Dostluk" kulübü, Süheylâ Kurtaranın başkanlığında toplanmıştı. O gün üyelerden, biri "Geçinmenin sırrı" mevzulu bir konuşma yapacaktı. Üye bu konuşmayı yapabilmek için, ev ekonomisi kulüplerinin rehberine uyarak günlerce evvel hazırlanmış, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi sosyoloji kürsüsü profesörü Tabir Çağataydan konuşmasının esasını teşkil edecek olan ilmi bilgiyi almıştı. Üyeler merak ve heyecan içinde bekliyorlardı. O gün, kulüpte öğrenecekleri sihirli formülü akşama evlerinde tatbik niyetinde idiler.

Konuşmayı hazırlayan üye, tam kararlaştırılan saatte gelmiş, arkadaşlarım selamlayıp kürsü haline getirilen masanın gerisindeki yerini almış ve çantasından çıkardığı bir tomar not yığınını masanın üstüne yaydıktan sonra konuşmaya başlamıştı. Dostluk kulübü üyesi hanımın, daha konuşmasının başında belirttiği husus şu olmuştu: Karı koca ve aile arasında hır-gürsüz yaşamanın öyle okunup üflenerek kolayca tatbik edilecek sihirli bir .formülü yoktu. Bu işin tek çaresi, hemen herkesin bildiği, fakat tatbiki için sabır, sevgi ve feragat lâzım gelen bir kaç kaideyi samimiyetle ve sonuna kadar tatbik etmekti. Bunları tatbik edebilmek için de herşeyden evvel, evlilik hayatında hislerle mantığı birbirine muvazi şekilde yürütmesini - öğrenmek lâzımdı. Ne his mantığı, ne de mantık hissi alt etmemeliydi. Geçinmenin ve saadetin sırrı, hareket noktası işte buradan başlıyordu.

Bu hususu bilhassa ısrarla belirten Dostluk kulübü üyesi hanım konuşmasına, hemen herkesin bildiği fakat.tatbiki bir hayli güç olan kaideleri sıralayarak devam etti.

Geçimsizliğin sebepleri

Her izdivaç kendisi için uğraşılmaya değerdi. İzdivaçlar korunmalı, yıkılmaktan kurtarılmaya çalışılmalıydı. Vakıa boşanma da bir çareydi ama ancak çaresizliğin bir çaresi olmalıydı ve boşanmayı insan yapılacak başka hiç bir şey kalmayınca düşünmeliydi. Geçinmenin sırrına vakıf olabilmek için, geçimsizliklerin sebebini araştırmak yapılacak işlerin başında gelmeliydi. Mahkeme dosyaları ve ilgililer memleketimizdeki boşanmalara ve geçimsizliklere sebep olarak neleri göstermekteydi.? Evvelâ bunu tetkik etmeliydi.

Konuşmayı yapan hanım, karşısında sessiz oturan ve kendisini büyük bir ilgiyle dinleyen Dostluk kulübü üyeleri üzerinde gözlerini dolaştır diktan sonra belli başlı altı madde olarak tesbit ettiği kaideleri anlatmaya başladı. Bunlardan ilki ve en belli başlısı maddi sebeb, yani para sıkıntısıydı.

Seyran olan samanlık

Geçimsizlik sebeplerinden en mühimi demiyelim ama en mühimlerinden biri para sıkıntısıydı. Bunda iktisadî güçlüklerin rol oynadığını kabul etmekle beraber bütün kabahati de iktisadî güçlüklere yüklememeliydi. Memleketimizde erkek olsun, kadın olsun pek az kimse bütçe fikrine sahipti. Geliri ile gideri arasında muvazene temin edemiyen ' aile sağlam bir temel Üzerine oturmayan ailedir. Birçok kavgaların, hoşnutsuzlukların, hatta sadakatsizliklerin menşei hesapsızlıktı. Masraf - mak, komşusunu çatlatmak için giyinen kadın tipi, bütçesinin fevkinde bir hayata özenen erkek tipi nadir görülen tiplerden değildi. Bu tip insanlar yalnız aile müessesesine, memlekete ve cemiyete fenalık etmekle kalmaz, herşeyden evvel kendi saadetlerini, kendi huzurlarını yok ederlerdi. Cebindeki parayı gelişigüzel harcayan erkek, güzel şeyleri gördükçe satın alan kadın, birbirini nekadar severse sevsin, böyle bir çiftin teşkil ettiği ailede kavga eksik olmayacaktı. Ailede bu gibi düzensizlikler karşılıklı ithamlara yol açmaktaydı. Bütçe ile hareket eden, geliri ile giderini ayarlayan ailede kan koca arasında derhal bir ahenk belirt mekteydi. Ayrıca bu yüzden müşterek gayeler, müşterek çalışma zevki doğuyordu. İlerde sahip olacakları bir ev için para biriktiren, bunun hayalini kuran kan koca birbirine daha çok bağlanıyordu.

Aile

Sihirli formülü bulanlar

ları karşılamak için yapılacak en mühim şey, şüphesiz geliri arttırmaktı. Fakat yorganına göre ayağını uzatmayan aile için, gelirin fazlalaşması dahi devamlı bir huzur temin edemiyecekti. Şurası malûmdu ki, imkânlar fazlalaştıkça arzular da fazlalaşmakta ve her insan, maddî imkânı ne olursa olsun, nihayet bir noktada arzularına set çekmek zorundaydı.

Çocuk, küçük yaştan bütçe ile hareket etmeye, gelirini, giderini hesaplamaya alıştırılmalıydı. Gene Türk Milletinin cemiyet olarak uğraşmaya mecbur olduğu mühim bir derdi vardı. Bu da "gösteriş merakı"-ydı. Bu gösteriş merakı belki kadınlarda erkeklerden bir nebze fazlaydı. Memleketimizde komşusu ile yarış-

Saadetin sırlarından biri, iyi **bir** bütçe tanzimiydi.

Bir yastıkta iki ayrı **kafa**

Konferansı veren hanım anlatmaya devam ediyordu. Umumiyetle geçimsizliğe düşen karıkocalar birbirlerini tanımaya çalışmamış olanlardı. Bu, evliliği içinden çıkılmaz bir hale getiren problemlerin başlıca menbaıydı.. Her kadın kocasını ve her erkek karısını olduğu gibi görmeli, onu tanımalı ve buna göre **bir** hareket tarzı takınmalıydı. Filanca hanımın beyi güzel yemek yapan karısına hayran olabilirdi ama bu,; her erkek muhakkak iyi bir ahçı **ile** mesut olacak demek değildi. Bir başkası, arada sırada "evde yemek yok"deyip lokantaya gitmek arzusunu gösteren kadından" daha **çok**

hoşlanacaktı. Saçlarını evlerine süpürge ettikleri halde terkedildiklerini ifade eden kadınların yegâne kusuru belki kocalarını tanımamış olmalarıydı. Elbette ki her erkeğin ve her kadının vazifesi en başta evine sadık olmak, yuvası için çalışmaktı. Fakat bunu karşı tarafın mizacına, karakterine göre ayarlamak, ölçüyü buna göre kurmak ta şarttı. Burada mühim bir dava belirmekteydi. Ya iki tarafın karakteri, mizacı birbirine uymuyorsa ne olacaktı?. Derhal ayrılmak mı lazımdı? **Hayır,** her izdivaç kurtarılmaya değerdi. Boşanmaya kalkışmadan evvel yapılacak çok şey vardı. İlk iş, hoşa gitmeyen şeylerin neden yapıldığını anlıyabilmekti. Meselâ sık sık dışarda kalan, evine geç gelen, kumar oynayan veya içen bir erkek misal alınabilirdi. Bu adamın karısı evini daha eğlenceli bir hale sokarsa, arada bir içki sofrası hazırlarsa

İdeal çift

Yuvayı yapan dişi kuştur

veya oyun oynayan arkadaşları evine davet eder, kocasına herzamandan cazip görünmesini bilirse acaba erkek gene sık sık dışarda kalmak arzusunu duyacak mıydı? Komşusunun güzel elbiselerine gıpta eden kadına, basma elbise giyindiği, zaman kompliman yapan koca, belki de onu tatmin edip huzura kavuşturduğunu görebilecekti. Birçok tatminsizliklerimizin bizi dışarda meşgaleler aramaya sevkettiği bir hakikatti. Bu meşgaleler bazen iyi, bazen fena meşgalelerdi. İyi meşgalelere iştirak etmek, kötülerine duyulan alâkayı da başka yollara çekmeğe gayret etmek lâzımdı.

"Saadeti evinde ara,,

Sonu fena biten birçok izdivaçlarda cinsî meselelere lâyıkı ile ehemmiyet verilmediği meydana çıkmıştı. Karıkocanın bu hususta bilgili davranmaları, birbirlerini tatmin etmeleri ve ihmalden sakınmaları şarttı. Sadakatsizlik ve ihanetler ya bu tatminsizliklerden ,ya da maddî sebeplerden veyahut da yanlış bir terbiye sisteminin neticesi olarak meydana çıkmaktaydı. Birbirini tanımak mevzuunun, cinsî meselelerle de yakından ilgisi vardı. Cemiyetimizin bu hususta yakın bir mazide büyük değişiklikler geçirdiğini unutmamamız

Bir Suçlu Arıyorum

Jale CANDAN

Geçenlerde Türk Kadınlar Birliğinde, Ev Ekonomisi Birlik Kulübünün üyeleri hararetli bir münakaşaya girişmişlerdi. "Geçinmenin sırrı" isimli konuşmasında üyelerden biri gelin . kaynana meselesine şöyle bir dokunuvermişti ve kıyamette bundan kopmuştu.. Bu çok seviyeli cidden faydalı bir münakaşa idi. Her iki tarafa da hak vermemek mümkün değildi. Bazı davalarda, suçluyu bulmak hakikaten güç ve imkânsızdır. Bunlardan bir tanesi de muhakkak "ev sahibi - kiracı" davasıdır. Ben iki aydır bu mevzuda bir suçlu arıyorum, iki aydır mevzuun tam içinde olmakla beraber -ev arıyordum, hâlâ da suçluyu bulmuş değilim. Ev aramak ne demektir malûm. Bu adeta muayyen seyrini, muayyen krizlerini geçiren bir hastalık gibidir.

Her kiracı namzedi gibi önce bütçemize, ihtiyacımıza göre bir ev tasarladık, oturmak istediğimiz muhitin hudutlarını çizdik, komisyonculara baş vurduk, eşe dosta rica ettik, gazete ilânlarını takip ederek beklemeye başladık. Bu devre uzun sürdü. Komisyoncular bize hemen daima istediğimizden başka evsafta evleri hoş göstermeye çalışıyorlar, kiralık ararken satılıklardan bahsediyorlardı. Çok geçmeden anladık ki "satılık kat" Ankarayı saran bir modadır ve dondurulmuş fiatlara karşı alınmış bir tedbirdir. Ev sahibi, seneler senesi evinde yok pahasına oturan üstelik evi tahrib etmekten sakınmayan kiracılarından kurtulmak için apartmanını kat kat satmak çaresine baş vurmaktadır. Bunu yeni ve serbest kiralı bir gelir sahibi olmak maksadıyla yapanlar bulunduğu gibi, sırf kiracılardan kurtulmak için yapanlar da mevcuttur. Yeni mal sahibi kiracıyı çıkartabilmektedir. Böylece eski mal sahibinin kiracıya düşmanlığı, kiracıyı yeni malsahibine düşman etmektedir. Ama bu meselede haklıyı haksızı ayırd etmek pek güçtür. Herkes kendisini kurtarmaya bakmaktadır.

Ev ararken anladık ki, "bütçeye göre ev" nazariyatta kalmaya mahkûm bir güzel karardır. Bakamların üzerinde oynamak, tekrar tekrar oynamak zorunda kaldık. Hele ilk çizdiğimiz hudutların çok uzaklarıan gittik. Gene de kimse kapımızı çalıp, "şurada ev var" demedi. O zaman başka bir hakikati anladık. Ankarada ev bulmak için ava çıkmak lâzımdı. Sabahları erkenden kapıyı kapayıp, hislerimize uyarak gelişi güzel aranmaya başladık. Karşılaştığımız her yeni inşaat yüreğimizi hoplatıyordu. Perdesiz pencereler içimize tatlı ürpertiler veriyordu, hele Ur kiralık levhası, -nadiren de olsa görülüyordu, bizi huzura kavuşturuyordu. Fakat bütün bu ümitler çabuk sönüyordu. Her ne hikmetse, talip olduğumuz her daire bir gün evvel tutulmuştu. Çok geçmeden anladık ki hiçbir ev sahibi, tanımadığı kimseye ev kiralamıyordu. Eski kiraya tâbi olanlar için tehlike vardı. Yeniler ise fiat tespitinden korkuyorlardı. Rivayete göre, bu fiat tespiti meselesi çok sürprizli oluyordu. Bu karışık meselede de suçluyu bulamadık ama nasıl oldu bilmem mucize kabilinden aradığımız evi buluverdik. Yorgun argın eve dönüyorduk. O gün çok uzaklara gitmiştik. Tam ilk çizdiğimiz hudut dahilinde, tasavvur ettiğimiz gibi bir apartmanın önünden geçiyorduk. Kapıda bir yük arabası gördük. Bir daire boşalıyordu. Kısa bir tereddütten sonra içeriye girdik. Hayret! Kapıcı bizi bir imparator edası ile karşılamadı, hattâ bize daireyi gezdirdi. Ev sahibi yukarı katta oturuyordu. Çıktık "Eviniz kiralık mı?" diye sorduk, "Evet" dedi, "Bize verir misiniz?" dedik, gene "Evet" cevabını verdi. Büyülenmiş gibiydik. Bu kadar kolaylıkla halledilebilecek bir mevzuun bizi bu kadar çok yormuş olduğunu hâlâ kabul edemiyorduk..

Öyle zannediyorum ki 1939 dan itibaren dondurulan kiralar mesken derdini hiçbir zaman halletmemiştir, ucuz ev bulmak nasıl mümkün değilse, ev bulmak da o derece zorlaşmıştır. Hava paraları, iltimas, kaçamak yolları almış yürümüş ve bunların çeşitleri icat edilmiştir. Fiat tesbitine gelince bunun adilâne tatbiki pek zordur, hele bu, taraflardan birinin arzu. suna bırakıldıkça, ev sahiplerini bu usule pek başvurmayan ecnebi kiracılar aramaya sevketmektedir ki bu da yerli halk için çok zararlıdır. Mal sahibi - kiracı davasında suçluyu aramadan evvel bu meseleyi yeni bir görüşle ele almak, belki serbest rekabet sistemini kabul etmek daha faydalı olacaktır.

lâzımdı. Cemiyetimizde erkek, yakın zamana kadar "poligam"dı. Birden fazla kadınla evlenmek onun en tabii ve meşru bir hakkı sayılırdı. Bugün dahi cemiyetimizde erkeğin çapkınlığı bir meziyet addedilirken, kadınınla ahlâksızlık addedilmekteydi. Evlilik hayatında iki tarafın da sadakat göstermesi, iki tarafın da bu mevzuda, birbirlerinden aynı titizliği beklemeleri medeniyetin bir icabıydı. Ancak, kadın olarak bunu iddialaşma şeklinde değil, sabırla ve telkinle elde etmek lâzımdı. Poligami iptidâi cemiyetlere has birşey, ekseri kafası az işleyen insanların enerji sarfetmek ihtiyacı ile başvurdukları bir usuldü. Medeniyet, kadın erkek, inşam tekli izdivaca götürmüştü. Kafası işleyen erkek, entellektüel erkek tek kadınla mesut olur ve tek kadınla iktifa ederdi. İşte annelerin oğullarına ilham edecekleri en mühim şeylerden birisi de buydu. Gene cemiyetimizde erkek, kadına nazaran daha inhisarcıydı. Tabiî bu da bir terbiye meselesiydi ve cemiyetimizde bu hâl Batı cemiyetlerinden daha bariz şekilde göze çarpmaktaydı. Yalnız kadınlar, erkeklerin bu hislerinden istifade etmesini bilmeliydi. İzdivaçta karşılıklı sadakat şarttı ama bu, şu hakikati da unutturmamalıydı: Başkaları tarafından beğenilen kadınlar kocalarının alâkalarını daima uyanık tutabilirler. Bu demektir ki erkek olsun, kadın olsun izdivaç hayatında daima cazip, beğenilir durumda kalmaya gayret etmeli ve böylece sadakatlerini kıymetlendirmelidir. Karıma kimse bakmaz, kocamı kim ne yapsın fikri, hiçbir karıkocada mevcut olmamalıydı. Çünkü bu takdirde sadakat büyük birşey ifade etmezdi.

Geçinmenin bir sırrı da cinsî tatmin ve şuurlu sadakatti.

Evlâd ü ayal hikâyesi

Birçok ailede çocuk, bir huzursuzluk zemini teşkil etmekteydi. Halbuki çocuk aslında ana ile baba arasında bir harmoni bağıydı ve çocuk miktarı fazlalaştıkça bu harmoninin artması gerekirdi. Ancak çocuk doğduktan sonradır ki, aile tam bünye haline gelir. Şu halde nasıl oluyor da çocuk ailede bir huzursuzluk zemini teşkil edebiliyor? Bu sualin cevabı gayet basitti. Vakıa çocuk ailede bir harmoni bağıdır ama, çocuğun anne ve babaya bazı vazifeler yüklediği, fedakârlık istediği de bir hakikatti. Çocuk doğduktan sonra ailenin yaşama standardı düşecekse anne ve baba daha evvel, bu meseleyi ciddî şekilde görüşmeliydi. Geliri arttırmak en iyi çareydi. Ama bu mümkün değilse, hiç olmazsa icab eden. fedakârlıkları bilip, peşinen kabul ederek, çocuğu istiyerek dünyaya getirmek lâzımdı. Bu mevzuda erkek de kadının manen ve maddeten yardımcısı olmalıydı,

Fazla çocuk doğurmanın bir de psikolojik mahzuru vardı. Birçok aile çocuk sahibi olduktan sonra ga-

Öpüşen çift
"Kalplerden dudaklara.."

ileye dalardı. Kadın zanneder ki artık erkek kendisini terkedemez, erkek zanneder ki kadın artık ebediyen bağlanmıştır. Birbirlerini hoş tutmaya çalışmazlar, hattâ kavgadan çekinmezler. Bu yola da tevessül etmemek lâzımdı.

Geçinmenin ve mesut olmanın bir sırrı da, çocuk sahibi olmak değil istiyerek çocuk sahibi olmaktı.

Kaynana
Dili olmasa

Kaynana dili

Birçok karıkocayı boşanmak üzere mahkemeye götüren şey, düş müdahalelerdi. Kötü bir arkadaşın, hattâ iyi niyetli bir annenin nasihati, müdahaleleri bazen gençlerin hayatını, zehirler. Kaynana-gelin, kaynana-damat problemlerini ilim ışığı altında görmek bunun psikolojik ve ruhî sebeplerini bulmak, bunun için icab ediyorsa bir sosyoloji mütehassisini, bir psikologa, danışmak gayet faydalıdır. Bunların dışında bazı tedbirler almak ta şarttır. Evlenen çiftler hayatlarına, belki haklı, fakat tatsız müdahalelerde bulunabilecek kimselerle aralarına muayyen bir saygı mesafesi koymak zorundadır. Böylece, müdahalelere akıllıca set çekmiş olurlar. Patriarkal aile sistemine veda etmek te şarttır. Evlenen gençler, mecburiyetler olmadıkça yalnız oturmalı, başbaşa kalmalı ve kendi problemlerini kendileri halletmelidir. Anne ve baba çocukları ile oturmamalıdır. Çünkü beraber oldukça bazı haklı müdahalelerden kendilerini alıkoyamıyacaklardır. Halbuki aile müessesesinin haklı, haksız dış müdahalelere tahammülü yoktur. Aile kendi derdini kendi bünyesi içinde halletmek zorundadır. Her karı kocanın tamamiyle kendine has bir aile tipi vardır. Müdahalelere müsaade etmemek için dikkat edilecek bir nokta da heryerde, büyüklerin veya arkadaşların yanında sık sık aile hususiyetlerinden, entimiteden bahsetmemektir. Bu daha ziyade kadınların âdetidir. Şikâyet, çabucak alışkanlık şeklini alır ve herkes bu tip kimselere müdahale lüzumunu duyar.

Yüz-göz olmayınız

irçok karıkocayı bedbaht eden birşey de laubaliliğe, hattâ saygısızlığa varan samimiyettir. Karı koca birbirlerine hem en yakın hem de en uzak kimsedir. Birbirini kırmamak, rencide etmemek, yerinde susmasını bilmek çok mühimdir. Bazı kritik mevzular vardır ki, bunlara dokunmamak lâzımdır. Her insanın bazı hassas tarafları vardır ki bunlara hürmet etmek gerekir. Erkeğin ve kadının bazı içtimaî mecburiyetleri vardır, bunlara riayet şarttır. Hürriyetlerin haksız şekilde tahdidi insanları daima isyanlara suiistimallere, kaçamaklara sevkeder. Bundan kaçınmak lâzımdır.

Geçinmenin bir şartı da, samimiyete rağmen saygı hissini muhafaza edebilmeye bağlıdır.

Erkeklere kulüp..

Kulüp üyeleri dakikalardan beri karşılarında konuşan hanımın sıraladığı maddeleri nefes almadan, merakla dinlemişlerdi. Bazı itirazları vardı ama umumiyetle her üye sihirli formülü not defterine geçirivermişti. Ah şu geçinmenin sırrını bir de erkeklere öğretebilselerdi! Bu mevzuda erkekler için gece kurları açmak şüphesiz ki çok faydalı olacaktı. Bazı üyeler bu mevzu üzerinde uzun uzun durdular.

C E M İ Y E T

Eski Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu yalnız milli çapta değil, beynelmilel çapta da bir diplomat olduğunu vefatı dolayısıyle gösterdi. Ankarada yapılan cenaze töreninde İsmet İnönü hazır bulundu. -İnönünün Dışişleri Bakanı Menemencioğlu bu devre D. P. den İstanbul milletvekili olmuştu- Meşhur New York Times ise haberi iki sütunluk başlıkla verdi ve haberin altına tanınmış diplomatın şahsiyetiyle kariyerini belirten uzun bir yazı koydu. Bu gazetede bizzat Adnan Menderes'in nutukları ekseriya, o da gazeteye girerse tek sütunluk başlıkla neşredilir.

Birçok memleketlerde kara sapanın tarihini inceledikten **sonra** aynı mevzuu son olarak Tanganyika'nın Wangonde ve Wanyankusa kabilelerinin yanında tetkik eden Amerikalı Prof. Paul Leser İstanbula geldi. Profesörün înyaret sebebi katiyetle bilinmekte değilse de, bir rivayete göre memleketimizde kara sapanın İstikbalini inceleyecektir.

*

İstanbulun namlı **Vedat** Sokullu emniyet ekibinin en güzide elemanı meşhur boksör Fahri Özkul iki arkadaşıyla beraber eğlenmeye gittiği Mulen Ruj Gazinosunun sahibiyle hesap pusulası yüzünden çıkan bir münakaşa sonunda tekmeyle merdivenden yuvarlandı, ifade veremeyecek halde Amerikan Hastahanesine kaldırıldı. Gazino sahibinin emniyet ekibine alınıp alınmayacağı bilinmemektedir.

İstanbul radyosunun müzisyen müdürü Dr. Nevzat **Attı** istifa etti; yerine söz yayınları şefi Salih Akgöl getirildi. Bu değişikliğin İstanbul radyosunun büsbütün lâkırdıya boğulacağına işaret olmadığı umulmaktadır.

*

Amerikalı bestekâr ve müzik profesörü Mr. Harry Robert Wilson, Bütan Otelinde bir muhabirle görüşürken şöyle dedi: "Müzik bütün dünyaya şamil bir dildir, insanların anlaşmasını sağlar." Bu beyanı okuyan bazı pratik zekâ sahibi vatandaşlarıma bir dahaki sefere Amerikaya malûm kredi işini görüşmeğe gidecek ternısilcilerimizin yanlarına su şarkılarımızın bestelerini almalarını teklif etmektedirler: "Heryer karanlık". "Sabahacak dayanamam Osman Ağa!" vesaire.

*

İstanbula gelen İ. C. A. Orta Doğu, mümessili yüksek mühendis M .Seiver'in açıkladığına göre Boğaziçinin üstünde bir elektrik havaî hatta inşa edilecektir. Mühendis uzun uzun teknik izahat verdi, fakat Boğaziçi köprüsünün yapılacağına pek akılları kesmeyen ve bilhassa bu haftaki sis yüzünden iskelelere bağlı, radarları bozuk vapurlarda üstüste uykusuz geceler geçiren İstanbullular ısrarla bir tek sual sordular: "Elektrik çarpmadan bu hatta tutuna tutuna karşıya geçmek mümkün olacak mı?"

*

«Olmayan Otelin Esrarı" başlığıyla bir macera romanına mevzu teşkil edebilecek bir mesele nihayet aydınlandı. Bütçe konuşmaları sırasında turta Milletvekili Esad Mahmud Karakurt'un turizm teşkilâtı tarafından İstanbul Plaza isimli bir turistik otel inşasına 750 bin liralık kredi tahsis edildiğini, halbuki böyle bir otelin mevcut olmadığını açıklaması üzerine bu hafta mezkûr

Numan Menemencioğlu

Bir büyük diplomattı

otel bir mevcudiyet toplantısı yaptı. Fakat otelin hukuk müşaviri Necdet Çobanlının açıkladığına göre de kalorifer radyatörleri için sekiz bin dolarlık kredinin transferi bir senedir yapılamadığından otel açılamamaktadır. Şimdi, okuyucularımızın da asabını bozması muhtemel olan bir felsefî problemle karşı karşıya bulunulmaktadır: "Açılmamış bir otel otel midir? Var mıdır, yok mudur?"

*

Bundan dokuz sene kadar önce Dr. Neşet Arzan'ın cinayetine adı karıştığı için Ankaralılar tarafından gayet, iyi tanınan Reşit Mercan, bir müddet hapiste yattıktan ve aftan faydalanıp çıktıktan sonra bu hafta yeni bir derde çattı: bir kadın tarafından sarkıntılık iddiasıyla mahkemeye verildi. Hatun Beyoğlu Postahanesi önünde Mercanın kendisine "Canım, yavrum'" dediğini, halbuki kendisi onun canı ve yavrusu olmadığına göre bu sözlerin hakaret teşkil ettiğini ileri sürmektedir.

İstanbul milletvekili Nihat Bekdik bir maçta heyecandan kriz geçirerek Amerikan hastahanenine kaldırıldı. Süratle iyileşmekte olan sayın Bekdik'e geçmiş olsun der, Allahtan kendisini daha ciddi heyecanlardan korumasını dileriz.

*

Kubalı hadisesiyle ilgili olarak 318 ünivensitelinin çektikleri telgrafın Milli Eğitimi Müsteşarı tarafından "Bu bir tertip eseridir'' diye "tekzip" edildiği malûmdur. Fakat bu tekzibin akabinde Müsteşar Bey için çok tatsız bir şey oddu: telgrafı çekmemiş olan namevcut ecinniler ortaya çıktılar. Hukuk Fakültesi öğrencilerinden 1080 numaralı Erdoğan Gençer isimli bir delikanlı 218 imzalı telgrafın aslıyla birlikte bir dilekçeyi Basın Savcılığına vererek telgrafı kendilerinin çekitklerini açıkladı ve Müsteşar Beyin tekzibinin tekzip edilmesini istedi. Fakat son söz -veya son lâf. şimdilik Havadis gazetesinde kaldı. Mizahi tarafı çok] kuvvetli olan bu gazete, bir takını güzel fanteziler ve mantık jimnastakleriyle mezkûr tekzibin tekzibini tekzibe çalışmaktan geri duramadı.

Yiyecek, giyecek, yakacak, binecek dertleri kamilen halledilen İstanbulluların son eksiği de giderilmek yolunda: ahlâkları yükseltiliyor. Vali ve Belediye Reisi Mümtaz Tarhan baş döndürücü bir süratle aldığı bir çok enerjik kararla önce öğrencileri maç salonlarından ve maç saloniiarını öğrencilerden kurtardı, tüccarları kumar oynarken yakaladı, genelevlerin sokağının etrafını duvarlarla çevirtti ve nihayet gece kulüplerindeki "strip tease" numaralarını yasak etti. Fakat ahlâklarının irtifaından memnun bulunan bazı vatandaşlar bu yüksek moral tedbirlerin asıl hastalıktan ziyade arazla alâkalı olduğu kanaatindeler. Bu menfi kimselerin belirttiklerine göre valinin meselâ kumarhane baskınlarını izah için söylediği şu sözler hâdiselerin sebep ve neticelerinin tahlilinde bir karışıklığı meydana koymaktadır: "Üç yüz yetmiş bin liranın bir yedili kâğıda feda edilmesine asla razı olamazdım. Bu durum çok gayrımeşru para kazanıldığını halka ilham ediyordu." Sayın vali memleketimizde çok gayrımeşru para kazanılmadığını mı, yoksa böyle kazançlar olduğu halde bunların fütursuzca harcanarak açığa vurulmasını mahzurlu gördüğümü mü söylemek istiyor? Şayet böyle kazançlar varsa, mesele bunların yediliye kurban olunmayıp sahiplerinin cebinde, kalmasını temin etmek midir yoksa teşekküllerini imkânsız kılacak tedbirleri almak mı?

Üçüncü Tiyatro

tiyatronun âsisi

Bundan üç yıl kadar önceydi. Son derece kibar tavırla bir adam çekingen adımlarla Devlet Tiyatrosu idare Heyeti odasının kapısını çalmıştı. Sonra da. âdeta süzülürcesine içeri girmiş ve odadakileri selâmladıktan sonra kendisine gösterilen yere oturmuştu. Koltuğunun altında -her zaman olduğu gibi- deri kaplı bir bloknot vardı. Odaya yeni giren bu adam içerdekilerin hemen hepsinin arkadaşı olduğu halde, gene de bir imtihan odasına girmişçesine durgundu. Doğrusu günün birinde tamamıyla arkadaşlarından teşekkül eden bir idare" heyetinin karşısına çıkacağını aklına getirmemişti. Düşünüyor taşınıyor fakat bir türlü kendisinin ne gibi bir sebeple İdare heyetinin karşısına çıkarıldığım kestiremiyordu. Tiyatro idarecilerine karşı son derece saygılı bir insandı. Karıncayı bile incitmekten çekinirdi. Peki ama, nasıl olur da böyle hesap vermek üzere çağırılırdı?

Havadan sudan açılan lâflardan sonra, nihayet İdare Heyetinden biri mevzua girmişti. İdare Heyeti kendisinin tiyatronun teorik kısmıyla ilgilenmesini ve mecmualarla gazetelere yazdığı tiyatro, tenkitlerini takdirle karşılıyordu. Ancak tenkit yazılarında, zaman zaman Devlet Tiyatrosunda oynanan eserleri ve bazı oyuncuları beğenmemesi doğrudan doğruya tiyatro idaresine karşı yapılmış bir hareket olarak mânalandırılıyordu. Bu, tiyatro idaresine karşı bir nevi isyandı. Tiyatronun ise isyana hiç tahammülü yoktu. Sonra hatırdan çıkarılmaması gereken bir' nokta daha vardı ki, tiyatro tenkidi yazan gene bu tiyatronun içinden bir insandı. O halde, bu tiyatroyu tenkit edenlerin safına katılamazdı.

İdare Heyeti üyesi, bütün bunları 'büyük bir dostluk havası içinde ve anlarsın ya dercesine bir eda ile söylemişti. Bundan böyle Devlet Tiyatrosu aleyhinde yazılar yazmamalıydı. Ama yazılar lehte olursa bak o zaman söylenecek bir şey yoktu. Aksi halde İdare Heyetinin mukavele hükümleri gereğince "bazı tedbirler düşünmek zorunda kalacağı" unutulmamalıydı.

Tok sesli ve kibar tavırlı aktör, mümkün olduğu kadar yumuşak bir sesle teşekkür etti ve İdare Heyeti Üyesi arkadaşlarım selâmladıktan sonra dışarı çıktı. İçin için kendini yiyordu ama, Devlet Tiyatrosu artisti olarak âdeta bir parti disiplini havası içinde olduğundan birşey söyleyememişti. Ondan sonra da artık, birkaç methiye yazısı haricinde gazetelerde imzası görünmedi. Yalnızca haftada bir radyonun "Edebiyattan güzel sayfalar" programlarında sesi duyuluyordu.

Ugo Betti

Yalanla gerçek arası

Sesinin sadece sahnede, arada sırada da radyoda duyulmasına müsaade edilen bu âsinin adi Suat Taşerdi.

"Günler geçer, aylar geçer..."

Bu hadisenin üzerinden birkaç yıl geçti. Suat Taşer bu birkaç yıl içinde, "Binbir gece masalları"yla dolu günler geçirdi. Ama bu arada, tiyatroya gerçekten gönül vermiş bir insan olarak zaman zaman sahneye çıkıp "Üç duvarlı dünya"nın küçük bir parçası olarak kalmak kendisini tatmin etmiyordu. Tiyatronun teorik cephesiyle de alâkalanan bu yolda kitaplar yazmış bir araştırıcı sıfatıyla "Üç duvarlı dünya"nın dördüncü duvarına ", da hâkim olmak istiyordu. Schiller'in dediği gibi "tiyatro, hakikat dünyasını ideal dünyaya götüren bir köprüdür" diyordu. Şimdiye kadar elinden geldiği nisbette bu köprüye bir iki mala dolusu da olsa harç koymuştu. Ama artık bu köprüyü kendisinin inşa etmesi zamanının geldiğini tiyatro idaresinin de kabul etmesini istiyordu.,

Nihayet günlerden bir gün kendisine "Yaz Bekârı-The Seven Year Itch"in rejisörlüğü verildi. Artık âsilerin safım terketmişti. İşte bu yıl da "Kraliçe ve Asiler"in rejisörlüğünü yapıyordu.

Kraliçe ve Asiler

Üçüncü Tiyatroda sahneye konan "Kraliçe ve Âsiler"in yazarı Uge Betti'ye Pirandello'dan sonra İtalyanın an büyük tiyatro yazarı deniyordu. Pirandello, gerçekleri acı taraflarından yakalayıp birtakım tiyatro kalıpları içinde parçalamış, Ugo Betti de bu acı gerçekleri bulanık bir atmosfer içinde, fakat daha düz kalıplarla vermiye çalışmıştı. Pirandello beşerî adaletin hakikî adalet olmadığına inanmış, Ugo Betti de fikri savunmuştu. Betti, hâkimlik mesleğinin en üst kademelerinde adalet dağıtırken beşeri adalet fikrinin ne kadar mânâsız olduğunu anlamıştı. Birtakım insanlar, hâkimlerin karşısına geliyor, bir' sürü yalanlar sıralıyarak başka bir insandan adalet istiyorlardı.

yıllarca kendisine yalan söylenmiş bir adam olarak Ugo Betti de, seyircisine hakikatin, hangi tarafta olduğu kolayca kestirilmiyen bir takım bulanık muhtevalar sunuyordu.

"Kraliçe ve Âsiler" de Ugo Betti'nin bu görüşünü ortaya koyan efsaneyle hakikat kırması bir eserdi, Memlekete hâkim olan âsiler bir türlü ele geçiremedikleri Kraliçenin peşindeydiler. Bir gün, göç eden bir gurup durduruluyor, sıkı bir kontrol altına alınıyordu. Bu arada hafif meşrep bir kadın plan Argia, Kraliçeyi tanıyor ve eski arkadaşı âsilerden Raim'le anlaşarak ona şantaj yapıyordu. Argia, yıllarca memlekete kan kusturmuş gururlu, sert bir kadınla karşılaşacağını sanıyordu. Fakat Kraliçe bir çocuk kadar masumdu. Hayatım kurtarmak için de köylülerle, çobanlarla yatacak kadar korkaktı. Kraliçelikten nefret ettiğim, sadece yaşamak istediğim söylüyordu. Öyleyse âsilerin suçlu diye aradıkları, Öldürmek istedikleri

Kraliçe, adaleti yerine getirmek isteyenlerin bu beşeri cezasına lâyık değildi. Bunu geç de olsa anlayan Argia, acıdığı için Kraliçeyi kaçırır. Fakat bu sefer de âsiler Argia'yı Kraliçe zannederler. Pansiyon odalarında kiraya verilen bir kadın' olan Argia, bütün milletin kanım istediği bir kadın rolünü oynıyacaktır. Ugo Betti'nin tezatlara fazlaca bağlılığı burada da ortaya çıkar ve Argia, bir Kraliçe olarak ölüme gider.

Öte yandan, beşeri bir düzen kurma iddiasında bulunan âsiler de,beşeri adalet namına birçok insanın kanına girmekte, insan kütleleri kendileri adalete verilmesi gereken bir takım insanlar tarafından adalet namına öldürülmektedir. Ugo Betti zezehirleyerek kendini öldüren kraliçe-

nin "beş yaşındaki çocuğunun kulaklarını kapıyarak perdeyi indirir.

Üç Duvarlı Dünya

Suat Taşer, büyük bir rejisöre ihtiyaç gösteren "Kraliçe ve Asiler" de üç duvarlı dünyanın dördüncü duvarını basarı ile inşa edememişti. Bir kere rejisör olarak çürük vasıtalarla yola çıkmıştı. Argia'yı oynıyan Macide Tanır kendisinden umulmayan bir şekilde, değişik psikolojik durumlar arasında muvazeneyi bulamamıştı. Birinci perdenin bayağı kadını, kocasına cilve yapan bir kadından öteye geçemiyor, ezilenlerin en altında bulunduğunu, aydıncık bir hayat yerine pansiyon odaları, m seçmek zorunda kalışını anlatırken halinden şikâyet eden bir ev kadirlini andırıyordu. İsyan sahnelerinde ise, seyircinin «Kıya duya artık bıktığı "hayır"lar dan ve yapmacık kıvranmalardan kurtulamıyordu.

Beşeri adaleti dağıtıcı olarak görünen eski papaz ve zamanın koyu ihtilâlcisi komiser Amos'ta Atillâ Eldemin oynaması rejisör için büyük bir talihsizlik olmuştu. Eserin can noktası olan bu rolün öğrenci tiyatrolarından gelmiş bir oyuncuya değil de, bu işte pişmiş son derece usta bir oyuncuya ihtiyaç gösterdiği muhakkaktı.

Suat Taşerin, kalıplaşmış sesi ve ne diye Ballandığı anlaşılmayan kolları ile dördüncü duvarının hayrına bu oyunda oynamaması gerekirdi. Bununla beraber Suat Taşer, oyuna girerken kullandığı kişilerin idaresi bakımından alkışlanabilirdi. Ancak, jüriyi teşkil eden köylülerin biraz daha İtalyanlara benzemesi gerekirdi. Sonra ikili sahnelerdeki karsı karşıya konuşmalar, gizlice söylenmesi gereken sözlerde oyuncuların birbirlerini çekiştirerek gittikçe sahne dışına ilerlemeleri görünüşü bir hayli aksatıyordu.

Hademe rolünü oynayan Muammer Esiyi bir hayli övmek gerekiyordu. Mimik kullanmadığı halde, bas sesine verdiği ölçülerle Kraliçeye gizli bir hayranlık duyan, oysa ihtilâlcilerle çalışmak zorunda kalan bir ihtiyarın bütün tereddütlerini bu kompozisyonda bulmak mümkündü. Kraliçede Handan Uran daha çok konuşmadığı sahnelerde, hem bir köylü, hem de bir kraliçe olduğunu seyirciye duyurması bakımından başarılıydı. Yaşamak istediğini söylediği sahnelerde, zavallılığını daha teknik bir oyun içinde vermesi irerinde olurdu.

Netice olarak denilebilirdi ki, Suat Taşer seyircinin bile güç hazmedeceği bir eserle dördüncü duvara ikinci adımını atmıştı. Ama "Kraliçe ve Asiler" gibi bir piyesin mutlak bir. Ölçü, uzun çalışma ve nirengi noktalarını tutan sağlam aktör istediğini unutmuştu. Belki de, sekiz sahnede birden faaliyette bulunan bir Devlet Tiyatrosu içinde, unutmak zorlunda kalmıştı.

M U S İ K İ

Tenkitçiler

Musikiyi nasıl izah etmeli?

Londralı mûsiki tenkitçisi Hans Keller'e göre bir musiki eserini tahlil ve izah etmenin tek yolu, bu işi sözlerle değil, doğrudan doğruya musiki vasıtasiyle yapmaktır. Birçok musikişinas ve musiki tenkitçisi, kelimelerin musikiyi anlatmaktaki kifayetsizliğim düşünmüşlerdir. Fakat tenkitçi Keller düşünceyle kalmayıp bu yolda harekete geçmiştir. Hans Keller'e göre kelimeler, musiki biçimlerini anlatabilir; fakat daha öteye, bir eserin iç yapısına nüfuz edemez. Tasvir çağının geçmiş olduğunu söyliyen ve tenkitçilere kelimelerden vazgeçmelerini sağlık veren Keller'in yeni tahlil usulü şudur:

Bir eseri iyice tanıdıktan ve bestecinin gayrışuuri mantığım anladıktan sonra tenkitçi "tahlil edici bir partisyon" yazar. Bu partisyonda, İncelenen eseri meydana getiren temler, cümleler, armoniler ve ritmler bunların birbirleriyle ye eserin ana fikriyle olan münasebetlerini gösterecek şekilde- ayrılır veya yeniden birleştirilir. Bu "tahlil partisyonu" eserin her muvmanından sonra, bir enterlüd halinde çalınır.

Viyanada doğmuş olan 38 yaşındaki Hans Keller bu usulle tahlil ettiği bir eseri (Mozart'ın K 421 Re Minör Kuartetini') ve kendi tahlil partisyonunu geçen hafta Hamburg radyosunda yayınlamıştır. Eserin icrası yarım saat, tahlil partisyonuysa 17 dakika sürmektedir. Keller'in çalışmalarım diğer İngiliz tenkitçileri gene sözle tenkit etmiye mecbur kalmışlar ve "son derece önemli bir buluş" olduğunu söylemişlerdir.

Hans Keller, bu yeni usulün rağbet bulduğu takdirde, yazılı tenkit pazarını altüst edeceğini ve belki kendisinin de böylece gelirinin bir kısmından mahrum kalacağını bilmektedir. Fakat tenkitçi Keller, "bir tenkitçinin vazifesinin, kendini lüzumsuz hale getirmek olduğuna" inanmaktadır.

Sanatçılar

İdile övgü

Harika Çocuk-No:1-İdil Biret, üç ay kadar önce Ankarada verdiği başarılı bir konserden sonra Parise döndüğünde Cercle Interallie salonunda bir resital verdi. Bu resitale Parisin musiki çevrelerinde ne kadar büyük önem verildiği, Fransanın ünlü musiki tenkitçilerinden Marc Pinoherle'in 6 Şubat tarihli "Nouvelles Iitleraires" de çıkan makalesinin ilk cümlelerinden anlaşılıyordu.

M. Pincherle "Biz bu sütunlarda, esas itibariyle, verilen ferdî resitallerden bahsetmeyiz" diyor. Sonra şöyle devam ediyor: "Gerçekten her gün o kadar çok sayıda ve o tierece mükemmel resitaller verilmektedir ki, hepsinden burada söz açmıya kalksak, yerimiz yetmiyecegi için hak yememenin tek çaresi olarak bunları hiç yazmamayı bulduk. Fakat, M. Pincherle'in "İdil Biret o zarundayız. Genç Türk sanatçısı İdil Biretin Cercle Interallie" salonunda verdiği son resitalin çapında bir sanat olayı, böyle bir istisna yapmayı gerçekten gerektirmektedir."

Tenkitçi bundan sonra, İdil Biretin iki yıl kadar önce Paris Konservatuvar Konserleri Derneğinin bir konserinde, Wilhelm Kempff ile birlikte Mozart'ın İki Piyanolu Konsertosunu çalışını hatırlatıyor. Bu konser, İdil Biretin geniş yankılar uyandıran ilk büyük başarısıydı. Fakat, M. Pincherle'in "İdil Biret o zaman, elinde olmıyan bazı sebeplerden dolayı bütün gücünü gösterebilmiş olmaktan hayli uzak kalmıştı" demesinden anlaşılıyor ki son resitalinin başarısı, beş sene önceki konserinin uyandırdığı heyecanı kat kat aşacak derecede yüksektir.

"Nouvelles Litteraires" yazarı daha sonra da, İdil Biretin harika çocuk vasıflarını okuyucularına hatırlatıyor. Daha dört yaşındayken Ankarada dinlediği bir konserin sonunda sahneye çıkıp biç hazırlığı olmadan Bach'tan ve Beethoven'den parçalar çaldığından ve konseri veren sanatçıyı hayretler içinde bıraktığından, yedi yaşındayken orkestra ile birlikte Bach'ın bir konsertosunu çaldığından, Paris Konservatuvarında birincilik aldığından bahsediyor; Brahms'ın bir konçertosunu üç dört defa plâktan dinledikten sonra çalabildiğim duyduğunu söylüyor ve devam ediyor:

"Bütün bunlar tabiî, görünürde, komple bir harika çocuğun klâsik hünerleridir. Fakat bu sadece bir görünüştür. Gerçekte, durum bambaşkadır. İdil Birette alelade bir harika çocukta bulunanlardan pek ötede şeyler vardır. Dikkati en dağınık bir dinleyicinin bile geçen gün Cercle Interallie'deki resitalde bunu hissetmemiş olmasına imkân yoktur. İdil Biretin tekniğini -o kudretli, parlak, rahat, değişik imkânlı tekniğini- bir yana bırakalım, itendişini dinlerken insanın onu pek düşündüğü yok; sanatçı da zaten tekniğine fazla dikkat etmiyor. İdil Biret çalarken musiki her yanıyla, dinleyiciyi kıskıvrak yakalamaktadır. Çalanı da öyle. Çalışı, mükemmel hazırlanmış bir öğrencinin çalışı gibi değil. Yaratan bir tefsirci gibi, çaldığını yeniden yaşıyanın çalışıdır."

Marc Pincherle, makalesini şu cümlelerle bitiriyor: "Bunlara pek iri lâflar mı diyeceksiniz? Hayır. Sözlerimde mübalağa olduğunu sanmıyorum. Konserin sonunda heyecan, dan yüzü bembeyaz kesilen, gözlerinden akan sevinç yaşlarını saklamayı düşünmiyen hocası Nadıa Boulanger de herhalde ayni fikirdedir."

Filmcilik

Çifte milliyettiler

Bundan bir ay kadar önce, New York'lu sinema tenkidçileri geçen yılın en iyi Amerikan filmi olarak "The Bridge on the River Kwai - Kwai köprüsü "nü, en iyi Amerikan rejisörü olarak aynı filmin rejisörü David Lean'i, en iyi Amerikan oyuncusu olarak yine aynı filmde oynıyan Alec Guinness'i seçmişlerdi. Bundan bir hafta kadar önce, İngiliz film Akademisi (British Film Academy) toplanarak geçen yılın en iyi İngiliz film rejisör ve. oyuncusunu seçti. Kazananlar: ' K\vai köprüsü", David Lean ve Alec Guinness...

David Lean ile Alec Guinness'in İngiliz oldukları şüphe götürmezdi. İkisi de İngilterede doğmuşlardı, İngiliz tebaasıydılar. Her ikisi de kendi alanlarında en ileri gelen İngiliz sanatçıları sayılıyordu. David Lean'in elinden çıkan eserin de bir ingiliz filmi sayılması tabiiydi. İngiliz Sinema Akademisinin üyeleri bu seçimi yaparken haklıydılar. Ama Amerikalılar da kendilerini aynı derecede haklı görüyorlardı, film bir Amerikan prodüktörü tarafından hazırlattırılmıştı, sermayesinin büyük tasını Amerikandı, oyuncular arasında Amerikalılar da vardı (başrollerden birinde William Holden oynuyordu). Haklı olan bir topluluk daha vardı: Aynı film, rejisör ve oyuncuya iki ayrı memleket tarafından sahip çıkılmasına şaşan sinema seyircileri.

Bu iki seçimin uyandırdığı şaşkınlık henüz sona ermemişti' ki, Amerikadan gelen bir başka haber meseleyi yeniden tazeledi: Amerikan Rejisörler Birliği geçen yılın en başarılı rejisörü olarak "Kwai köprüsü"-nden dolayı David Lean'i seçmişlerdi. Hem de "Peyton Place"in rejisörü Mark Robson, "Twelve Angry Men-12 kızgın adam"ın rejisörü Sidney Lumet, "Sayanora"nın rejisörü Joshua Logan gibi rakiplere rağmen.

Öyle anlaşılıyor ki aynı mesele, bundan bir ay kadar sonra, Oscar'-ların dağıtılacağı zaman yeniden canlanacaktır. Zira bu yılki Oscar'-ların en kuvvetli namzetleri arasında da yine "Kwai köprüsü", David Lean ve Alec Guinness bulunuyor.

Öbür mükâfatlar

İngiliz Sinema Akademisinin dağıt, tığı öbür mükâfatlar arasında en münakaşalısı, yılın en iyi kadın oyuncusunun seçimi oldu. Hemen herkes bu mükâfat için tabii namzet olarak, geçen Hazirandaki Berlin Festivalinde "Woman in a Dres - sing Gown - Sabahlıklı kadın"daki oyunundan dolayı en iyi kadın oyuncu seçilen Yvonne Mitchell'i görüyorlardı. Akademi ise, "The Story of Esther Costello - Cehennem' meleği" ile ilk filmini çeviren Heather Sears'i seçti. En iyi yabancı kadın oyuncu mükâfatı, "Les Sorcieres de Salem . Salem büyücüleri' 'ndeki oyunu için Fransız Simone Signoret'ye verildi. En iyi yabancı erkek oyuncu olarak da "12 kızgın adam"dan dolayı Henry Fonda seçildi (İngilizler, H. Fonda'yı "yabancı" saymışlardı).

Filmler

"Şöhretin sonu"

Amerikan rejisörü Mark Robson bundan on yıl kadar önce "Champion . Şampiyon"da ele aldığı temayı, "The Harder They Fail - Şöhretin sonu"nda bir kare daha işliyor: Amerikan boks âleminde dönen kirli işler. "Şampiyon"da bu tema, boks maçlarını türlü dalaverelerle kârlı bir ticaret haline sokan gangsterlerin elinde oyuncak olan boksörün zaviyesinden anlatılıyordu. "Şöhretin sonu"nda da böyle bir boksör var

"Şöhretin Sonu"ndan Bir sahne

İki kere anlatılan hikâye

ama, o ikinci plânda kalıyor. Asıl konu, gangsterlerin kendilerini, bu hileleri nasıl tertiplediklerini hikâye ediyor. Bu kirli işlerin çevrilmesinde organizatör olarak eski bir spor muharririnin yer alması, "Şöhretin sonu "nun en ilgi çekici, aynı zamanda "Şampiyon"dan ayırıcı tarafı. Gazetesinden çıkarıldığı için işsiz kalan Eddie Willis (Humprey Bogart), boksörleri haraca kesen Nick Benko (Rod Steiger) tarafından basın sözcüsü olarak kiralanmaya razı oluyor. Eddie'nin vazifesi, Güney Amerikanın bir köyünden getirilen dev yapılı, fakat boksun "b" sini bile bilmeyen hantal, kof bir delikanlıyı gürültülü reklâmlar, hileli maçlarla şampiyon yapmak. Nitekim bir biri ardından yirmiden fazla maçta "galip gelen" Toro Moreno (Milce Lane) dünya şampiyonluğuna namzet olur. Fakat karşısına çıkacak olan eski dünya şampiyonu son dakikada yenilmekten vazgeçer. Gangsterle işbirliği yaptığından beri karısıyla arası açılan ve ortada dönen kirli işlerden bıkan Eddie, hiçbir şeyden haberi olmayan Morenö'ya bütün durumu anlatır, eğer köyüne parayla dönmek istiyorsa herşeyi göze alıp ringe çıkması gerektiğini söyler. Moreno maçı yapar ve feci şekilde hırpalanır. Fakat bütün maçlarının hasılatı olarak zavallı Morenö'ya çıkarılan hesap elli dolar bile tutmaz. Bu durum karşısında çileden çıkan Eddie. kendi payına düşen 26.000 doları ona verip, başka bir menajere satılan Moreno'yu uçağa bindirip memleketine yollar. Sonra oturup gangsterlerin kirli işlerini açığa vuran şiddetli bir makale yazar...

"Şöhretin sonu", toplumsal konulan, vasat seyircinin alâkasını çekmek için melodramatik kılığa bürüyen bir üslûp içinde anlatıyor. Tıpkı, Eddie'nin temsil ettiği Amerikan spor muharrirlerinin heyecanlı üslûbu gibi Robson'un filmi de ancak bu sınırlanmış çerçeve içinde ele alındığı vakit gerçek değerini kazanıyor. Eğer bu üslûbun gerektirdiği tahrifler, değiştirmeler, mübalâğalandırmalara göz yumulursa, "Şöhretin sonu" sürükleyici anlatımı; gangsteri ve boksörler çevresini yadırganmıyacak bir benzerlikle canlandıran tipleri; Rod Steiger'in, son rolünde görünen Humprey Bogart'm, başarılı oyunlarıyla dikkati çekiyor. Robson da, "Şampiyon", "Return to Paradise - Cennete dönüş", "Pffft - Şöhret delisi" yahut "The Bridge at Toko. Ri - Tokori köprüsü" gibi birbiriyle hiç ilgisi olmayan filmlerin ortaya koyduğu gibi, eline tutuşturulan her çeşit senaryoyu kabullenen, fakat belli bir seviyeyi tutturmağa çalışan vasat bir rejisör olarak ortaya çıkıyor.

S P O R

Galatasaraylılar

Şampiyonluktan şampiyonluğa

Futbol

Şampiyonların şampiyonu

Bu haftanın ortasında Galatasaray İstanbul profesyonel ligindeki son maçını Beyoğlusporla oynadı. Sarı-Kırmızılılar geçen hafta İstanbulsporun Fenerbahçeyi yenmesiyle lig şampiyonluğunu garantilemiş bulunuyorlardı. Onlar için bu maçın tek önemli tarafı prestijdi. Zira beraberе de kalsalar, yenilseler de şampiyonlukları muhakkaktı. Fakat şampiyon bir takımın, son maçını da bir senenin başarısına lâyık bir skorla bitirmesi lâzımdı ve ligin dümencilerinden olan bir takıma takılmak hiç şüphesiz sarı-kırmızılılar için iyi olmayacaktı. Bu sebeple Galatasaray son maçında büyük bir dikkat ve gayretle oynadı ve -1957-1958 istanbul profesyonel ligini Beyoğlusporu 5 - 0 yenerek kapadı. Bu neticede gösteriyordu ki, sarı . kırmızılı takım bu sene şampiyonluğu ziyadesiyle hakketmişti. Bilhassa liglerin ikinci devresinde çıkardığı oyunlar Galatasarayın mem leketimizin en formda takımı olduğunu ortaya koymuştu.

Bir senenin hikâyesi

Hatırlarda olduğu gibi sarı-kırmızılılar 1957-1958 ligine hiçte iyi başlamamışlardı. Galatasaray Kasımpaşayı ilk maçta güçlükle ve şansının yardımıyla yenince, en koyu Galatasaraylılar bile şampiyonluktan ümitlerini kesmişlerdi. Çünkü takım çok formsuzdu. Ayrıca takımın iki as oyuncusu İsfendiyar ve Metin de başka şehirlerde bulunuyorlardı. Bu sebeple Galatasaraylılar endişelerinde bir bakıma haklıydılar. Ama bu bocalama devresi uzun sürmedi. Bir hafta sonra Galatasaray, ezeli rakibi Fenerbahçe ile oynuyordu. Manisadan getirilen Metin ve vazifesi Ankaradan İstanbula naklettirilen İsfendiyarın da iltihakıyla Galatasaray tekrar eski kudretini bulmuştu. Fenerbahçe karşısında elde edilen 2- 0 lık galibiyet sarı-kırmızılılara 13. haftaya kadar şampiyonluk ümitleri içinde yaşama hakkını vermişti. Fakat 13. haftada Galatasaray Recepin golüyle Beşiktaşa yenilince iki ezeli rakibin -F.B. - G.S.. puanları bir hizaya gelmişti. Bu sebeple Galatasaraylılar evvelki senenin akıbetine uğramamak azmiyle her zamandan daha çok çalıştılar ve bu arada hayli korkulu anlar yaşadılar. Hele Adalet maçı bütün Galatasaraylıların yüreklerini ağızlarına getirmişti. Adaletin ilk onbeş dakikada iki gol atması şampiyonluğu daha da tehlikeye sokmuştu. Fakat şahlanan Galatasaray arka arkaya attığı gollerle maçı kazanıp şansını da devam ettirmişti. Artık bundan sonra iş tamamen averaja kalmış sanılıyordu. Bu sebeple herkes ince hesaplara girişmedi. Hiç kimse Fenerbahçenin veya Galatasarayın bir takıma takılabileceği ihtimalini hatırâ getirmiyordu. Halbuki averaj davası ortaya çıktığında iki takımın da daha üçer maçı vardı.

Nitekim, geçen Cumartesi İstanbul spor Fener bahçeyi beklenilmeyen bir şekilde yenince bütün tahminler ve hesaplar alt üst oldu. Bu sayede Galatasaray da şampiyonluğu garantilemişti. İşte bu haftanın ortasında oynanan Beyoğluspor maçından sonra, da İstanbul profesyonel liginin yedinci senesinde Galatasaray. Fenerbahçeden iki puan fazla alarak şampiyonluğu perçinlenişti. Aynı şekilde bu büyük ünvanla birlikte Galatasarayın iki millî futbolcusu da iki şerefli ünvan kazanıyorlardı. Bunlardan ilki, millî takımımızın kaptanı kaleci Turgay Şeren ligin e naz gol yiyen kalecisi olmuştu. Millî santraforumuz Metin Oktay ise İstanbul gol krallığını kazanıyordu.'

Üçüncü şampiyonluk

Galatasaray . Fenerbahçe rekabetinin tarihi çok eskiye dayanıyordu. Bu rekabet, bundan yedi yıl önce başlayan profesyonel ligde de devam etmişti. İstanbul profesyonel liginin bu sene yedinci senesi oluyordu. **Bundan** evvel yapılan altı şampiyonluğu üç takım eşit olarak paylaşmışlardı. Yani iki defa Galatasaray, iki defa Fenerbahçe ve iki defa da Beşiktaş şampiyon olmuşlardı. Yedinci senede de şampiyonluğu Galat asarayın kazanmasıyla sarı-kırmızılıların profesyonel ligdeki şampiyonluğu üçe çıkıyordu.

Kazanılan kıymetler

Geçen hafta Ankarada Türkiye genç takımlar arası futbol şampiyonası yapılıyordu. Bu sene Lüksemburgta yapılacak dünya şampiyonasına katılacak genç millî takımımızın namzet kadrosu bu şampiyonada seçilecekti. Bu seçme işini millî takım seçicileri kadar kulüp idarecileri de yapıyorlardı. Fenerbahçe menajer Ahmet Erolu bu vazifeyle Ankaraya göndermişti. Galatasarayın eski kalecisi Osman İncilli de aynı gayeyle maçları takip ediyordu. Maçlar sonunda bu idareciler birhayli ümitlendiler. Çünkü hiç de beklemedik! eri kadar klas futbolculara rastlamışlardı. Bir idareci Federasyon karmasında yer alan soliç Nuri için "yarının Koçhis"i diyordu. Aynı şekilde daha birçok oyuncu **temayüz** etmişti. İçlerinde bilhassa soliç Nuri ile ortahaf Eskişehir Şekersporlu Süreyya büyük kabiliyetlerdi. Federasyon başkam Orhan Şeref Apak bu iki futbolcu için "hiç. tereddütsüz B takımında oynatırım" diyordu. Tahmin olunduğu gibi idareciler maçlardan sonra bütün çalışmalarım bu futbolculara teksif etmişlerdi. Anadolunun genç kıymetleri bir anda rüyalarında görecekleri rakamlarla karşılaşmışlardı. "Fakat henüz karar vermek için zaman çok erkendi. Transfer ayına birhayli vakit vardı. Bu sebeple idareciler şimdiki teşebbüslerinde muvaffak olamadılar. Fakat transfer ayında tekliflerini yeniliyeceklerdj.

İlân işlerini tedvir eden Devlet Bakanı Emin Kalafat